Pamp
Anthrop
Archaeol.
A.

3 1761 07971959 7

STUDIER

ÖFVER

DEN YNGRE STENÅLDERN I NORDEN OCH VÄSTEUROPA

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF

VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS

I UPSALA

HUMANISTISKA SEKTION

FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AF

NILS ÅBERG

FIL. LIC. AF SÖDERM.NERIKES NATION

Å LÄROSALEN N:o V

TISDAGEN DEN 28 MAJ 1912

KL. 10 F. M.

NORRKÖPING,
LITHOGRAFISKA AKTIEBOLAGET, 1912.

STUDIER

ÖFVER

DEN YNGRE STENÅLDERN

I NORDEN OCH VÄSTEUROPA

AKADEMISK AFHANDLING

AF

NILS ÅBERG

NORRKÖPING,
LITHOGRAFISKA AKTIEBOLAGET, 1912.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

I. Stenåldern i Norden.

Flintyxorna i de danska kjökkenmöddingarna ..... sid. 3
Lihult-Nöstvetkulturen i Skandinavien ..... „ 6
Limhamnsyxan ..... „ 11
Eggbehandlingen hos megalitkulturens yxor ..... „ 15
Om trindyxornas typologi ..... „ 16
Trindyxan i västra Sverige ..... „ 21
„ „ Danmark ..... „ 23
Förhållandet mellan den spetsnackade flintyxan och den rundt om slagna yxan ..... „ 24
Den typologiska utvecklingen af megalitkulturens flintyxor „ 30
Tyskland ..... „ 32

II. Den yngre stenåldern i Västeuropa.

Megalitgrafvarna ..... „ 34
Frankrike ..... „ 37
Flintkulturen ..... „ 37
Indogermanerna ..... „ 48
Sydfrankrike ..... „ 51
Bretagne ..... „ 54
Nederländerna ..... „ 57
Brittiska Öarna ..... „ 58
Klockbägarkulturen ..... „ 63

Förteckning öfver innehållet i en del Dolmens, Grottes sépulcerales etc. i Frankrike, efter museimaterial ..... sid. I
Fynd från grafvar etc. i dep Finistère, efter du Chatellier ..... „ X
Fynd från Barrows m. m. på Brittiska öarna, efter museimaterial... „ XIII

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/studierfverde00be

FÖRTECKNING ÖFVER ILLUSTRATIONER OCH KARTOR.

Fig. 1. Flintyxa. Skåne. 2/3 (efter Montelius).
„ 2. Flintyxa. Skåne. 2/3 (klich. tillhör Vitt. Akad.)
„ 3. Flintyxa. Öland. 2/3.
„ 4. „ Bohuslän. 2/3.
„ 5. Hornyxa. Skåne. 1/4 (klich. tillhör Vitt. Akad.)
„ 6. Stenyxa. Dalsland. 4/5.
„ 7. „ Södermanland. 4/5.
„ 8. „ „ „
„ 9. „ Dalsland. 4/5.
„ 10. „ Norge. 1/1 (klich. tillhör Norges Geol. Undersökn.)
„ 11. Stenyxa. Limhamn, Skåne. 2/3 (klich. tillhör Vitt Akad.).
„ 12. Stenyxa. Limhamn, Skåne. 2/3 (klich. tillhör Vitt. Akad.).
„ 13. Stenyxa. Limhamn, Skåne. 2/3 (klich. tillhör Vitt. Akad.).
„ 14. Stenyxa. Norge. 1/1 (klich. tillhör Norges Geol. Undersökn.)
„ 15. Stenyxa. Småland. 1/4 (klich. tillhör Vitt. Akad.
„ 16. Stenyxa. Gestrikland. 4/5.
„ 17. „ Bohuslän. 4/5.
„ 18. „ „ „
„ 19. „ 2/3 (klich. tillhör Vitt. Akad.).
„ 20. Stenyxa. Upland. 1/3 (klich. tillhör Vitt. Akad.).
„ 21. Stenyxa. Gotland. 3/5.
„ 22. „ 1/3 (klich. tillhör Vitt. Akad.).
„ 23. Flintyxa. Viervitz, Rügen. 3/4.
„ 24. „ Rügen. 1/1.
„ 25. „ „ „
„ 26. „ Nederländerna. 3/4.
„ 27. „ Öland. 3/4.
„ 28. „ Skåne. 3/5.
„ 29. „ „ 3/5.
Fig. 30. Flintyxa (klich. tillhör Vitt. Akad.).
„ 31. „ Skåne. 4/5.
„ 32. „ Marne, Frankrike. 2/3.
„ 33. „ S. et Oise, Frankrike. 2/3.
„ 34. „ Yonne, Frankrike. 2/3.
„ 35. „ Marne „ 1/2.
„ 36. „ Somme „ 1/2.
„ 37. „ Frankrike. 3/5 (efter A. de Mortillet).
„ 38. Flintyxa. Frankrike. 2/3.
„ 39. „ „ 1/2.
„ 40. „ Oise, Frankrike. 1/2.
„ 41. „ Marne „ 2/3.
„ 42. „ „ „ „
„ 43. Stenyxa. Frankrike. 2/3.
„ 44. „ „ „
„ 45. „ „ „
„ 46. „ „ „
„ 47. Flintpil. „
„ 48. „ England. 1/1 (efter museikatal. i Devizes).
„ 49. Flintpil. England. 1/1 (efter museikatal i Devizes).
„ 50. Stenpärla. Frankrike.
„ 51. Stenyxa. Bretagne. 1/4 (efter du Chatellier).
„ 52. Stenyxa. Bretagne. 1/4 (efter du Chatellier).
„ 53. Flintyxa. England. 2/3.
„ 54. „ „ „
„ 55. Guld Wiltshire, England. 1/1 (efter museikatal. i Devizes).
„ 56. Guld. Donegal, Irland. 1/1.
„ 57. „ Orkney. 1/1.
„ 58. „ Bretagne. 1/1.
„ 59. „ Skotland. 1/1 (efter museikatal. i Edinburgh).
„ 60. Guld. Wiltshire, England. 1/3 (efter museikatal. i Devizes)
„ 61. Guld. Wiltshire, England. 1/1 (efter museikatal. i Devizes).

Fig. 62. Guld. Wiltshire, England. 1/1 (efter museikatal. i Devizes)
„ 63. Guld. Bretagne. 1/1.
„ 64. Guld. Wiltsh. England. 1/1 (efter museikatal. i Devizes).
„ 65. Brons och guld. Skotland (efter museikatal. i Edinburgh).
„ 66. Guld. Wiltsh., England (efter museikatal. i Devizes).
„ 67. Guld, Bretagne.
„ 68. Ben. Wiltsh. England (efter museikatal. i Devizes).
Fig. 69. Guld. Bretagne.
„ 70. Pärla.
„ 71. Glaspärla. Wiltsh., England. 1/1.
Pl. I. Lihultyxor. 2/3.
Pl. II. Ovaleggade trindyxor. 1/2.
Pl. III. Smaleggade „ „
Pl. IV. Megaliteggade „ „
Pl. V. Arkeologisk karta öfver Frankrike.
Pl. VI. „ „ „ Brittiska Öarna.
Pl. VII. Arkeologisk karta öfver Brittiska Öarna.

INLEDNING.

Materialet till denna afhandling är erhållet förnämligast genom studier på följande muséer.

Muséet i Stockholm.
„ „ Göteborg.
„ „ Kalmar.
„ „ Jönköping.
„ „ Vänersborg.
„ „ Uppsala.

Muséet i S:t Germain en Laye.
Musée d'Hist. Nat. i Paris.
Muséet i Orleans.
„ „ Poiters.
„ „ Périgueux (samt 2 privatsamlingar)
„ „ Toulouse.
„ „ Carcassonne.
„ „ Narbonne.
„ „ Montpellier.
„ „ Nimes (samt 1 privatsamling).
„ „ Arles.
„ „ Nantes.
„ „ Vannes.
„ „ Rennes.
„ „ Le Mans.
„ „ Rouen.

Muséet i Köpenhamn.

Muséet i Kiel.
„ „ Stralsund.
„ „ Leipzig.
Völkerkundemuseum i Berlin.
Märchisches Museum „ „

Muséet i Bryssel.

Muséet i Leyden.

British Museum.
Dr. Allen Sturges samling på Icklingham Hall i Suffolk.
Sir Arthur Evans' samling på Youlbury vid Oxford.
Dr. F. Corners samling i London.
Muséet i Cambridge.
Ashmolean Museum i Oxford.
General Pit Rivers samling i Oxford.
Muséet i Salisbury.
„ „ Devizes.
„ „ Edinburgh.

Afhandlingen är uppdelad i två kapitel. I det första behandlas den typologiska utvecklingen af den nordiska flintkulturens yxtyper; i det andra de nordiska förbindelserna med Västeuropa. I Frankrike äro analogierna med Norden att finna endast hos flintkulturen i norr. Kulturerna i Sydfrankrike och Bretagne äro behandlade förnämligast för att visa, att de sakna dessa analogier.

Materialet till de arkeologiska kartorna är erhållet från de förut nämnda muséerna. Det bör anmärkas, att flere af de engelska muséerna hafva ganska betydande samlingar från Frankrike.

Beträffande England kommer en kort redogörelse att lämnas öfver klockbägarkulturen, ehuru denna kultur icke visar någon som helst släktskap med Nordens. Den är dock för oss af ett större intresse på grund af de lifliga handelsförbindelser Englands klockbägarfolk haft med Norden. I slutet af detta arbete är tillfogad en fyndförteckning för franska och engelska grafvar. För att ej belasta själfva texten med allt för många uppräkningar hänvisas ofta endast till sida och nummer i denna förteckning — exempelvis I 1, XVIII 70 etc.

Som afslutning nämnas några ord om den kulturväg, som under yngre stenålder öppnas från Norden mot S O öfver Posen och Schlesien.

För upplysningar och råd vid utarbetandet af denna afhandling står jag i tacksamhetsskuld till många personer — främst af alla till min lärare i Uppsala, Docenten O. Almgren, hvilken varit i tillfälle att före tryckningen taga del af detta arbetes innehåll, och som därvid gifvit mig värdefulla råd. Genom Riksantikvarien, Professor O. Montelius tillmötesgående har jag erhållit talrika klischéer från Vitt. Akad., för hvilket jag uttalar ett vördsamt tack. För lån af 2 klischéer från Norges Geol. Undersökning står jag i tacksamhetsskuld till Dr. A. W. Brøgger samt Dr. H. Reusch i Kristiania.

Jag vänder mig slutligen med tacksamhet till de herrar museidirektörer och andra arkeologer, med hvilka jag under mina studier kommit i beröring, såväl i Sverige som utomlands. Under min vistelse i Frankrike hade jag den stora förmånen att under några dagar vara tillsammans med Direktören för muséet i Toulouse Monsieur E. Cartailhac. Af honom har jag erhållit värdefulla upplysningar angående de sydfranska, spanska och afrikanska dolmens, för hvilka jag uttalar mitt vördsammaste tack.

Upsala i maj 1912.

Nils Åberg.

I. Stenåldern i Norden.

De första spåren af människans uppträdande i Skandinavien tillhöra den äldre nordiska stenåldern.

Bland lämningarna från denna aflägsna tid äro framförallt de danska kjökkenmöddingarna bekanta.

Genom de omfattande utgräfningar, som företagits i dessa, har man erhållit en inblick i stenåldersfolkets lif under denna äldsta utvecklingsperiod i Norden. De visa oss bilden af ett folk, som uteslutande bestod af jägare och fiskare. De voro icke direkt bofasta, ty de ägde ej de yttre betingelserna för en dylik tillvaro, de saknade åkerbruk och de saknade husdjur, men på lämpliga punkter utmed kusterna slogo de sig dock ned för längre eller kortare tid. Här finna vi också lämningarna efter dem, resterna af deras måltider, i form af mäktiga skalhögar, de s. k. kjökkenmöddingarna. Ur dessa har man nu framdragit de sista återstoderna af denna primitiva kultur. De bestå af groft slagna, oslipade flintredskap, fragment af dåligt brända, tjockväggiga och klumpiga lerkärl samt diverse smärre redskap af flinta, ben och horn. Kjökkenmöddingfolket eller Erteböllefolket[1]), som de äfven benämnas, saknade åkerbruk samt husdjur, sånär som på hunden.

Om alltså fynduppgifterna visa, att dessa människor i mycket stodo på vildens ståndpunkt, så finns å andra sidan förhållanden, som tyda på, att detta folk var stadt i en snabb utveckling.

Isynnerhet i sitt yngre skede visar Erteböllekulturen en tydlig öfvergångskaraktär; det är ett folk, som från att vara kringströfvande jägare och fiskare är på väg att öfvergå till ett bofast och åkerbrukande folk.

Erteböllekulturen är en äkta flintkultur; den har också sitt egentliga utbredningsområde på de flintförande trakterna i Danmark och Skåne. Såväl kjökkenmöddingarna som de skånska boplatserna äro isynnerhet utmärkta af tvänne yxtyper i flinta — *den rundt om slagna yxan* och *skifyxan.* Dessa, hvilka bilda så att säga ledtyperna inom Erteböllekulturen, hafva, ehuru i betydligt ringare antal, anträffats utefter Sveriges västkust upp till Bohuslän. Utom detta område äro de ganska sällsynta — i Norge äro några enstaka exemplar anträffade (Brøgger), utmed Vänern äro ej så få fynd gjorda af båda yxtyperna och vidare är slutligen i Östergötland ett fynd af skifyxor gjordt (S. F. T. XIV).

[1]) Denna beteckning, som är uppkallad efter kjökkenmöddingen vid Ertebölle, har använts af Stjerna i *Före Hällkisttiden (Ant. Tidskr. 1911).*

Följer man den östra stråkvägen för stenåldersbebyggelsen, från Skåne öfver Blekinge in i Kalmar län, så äro här ett par skifyxor funna i Blekinge och en dylik på Öland (fig. 3). Dessutom äro möjligen ett par rundt om slagna yxor funna i Kalmar län; de äro dock af ganska tvifvelaktig natur.

Det egentliga Ertebölleområdet synes alltså hufvudsakligen vara begränsadt till Danmark—Skåne—Bohuslän.

Under äldre nordisk stenålder är emellertid denna flintkultur icke den enda i Skandinavien, det finnes här äfven en annan stor kultur, hvilken har sitt centrum i Västskandinavien, och som representeras af yxtyper i sten. Detta är Lihultkulturen, som i Norge kallas Nöstvetkulturen. Dess yxtyper ha beskrifvits af A. W. Brøgger i *Øxer af Nøstvettypen*. Han visar att dessa yxor äro typologiskt ganska närstående de rundt om slagna flintyxorna, och han anser dem ursprungligen utvecklade ur dessa.

Hvilken ställning Lihultkulturen än må ha intagit i förhållande till Erteböllekulturen, så har den i alla händelser tydligen stått under den senares inverkan. Den tillhör också i hufvudsak Ertebölletid,[1]) hvilket framgår såväl af typologiska, som rent geologiska skäl.[2])

Lihult-Nöstvetkulturen har sitt centrum i Bohuslän och angränsande delar af Dalsland och Västergötland samt i SO Norge. I Norge känner man en rad boplatser, alla liggande vid gamla kustlinjer. På dessa äro mer än 500 yxor anträffade, utgörande ett påtagligt bevis för bebyggelsens kraftiga utveckling.

På svenska sidan äro tre stora boplatser kända, en vid Lihult i Bohuslän, en vid Hästefjorden i Dalsland samt en vid Backa utmed Göta Älf. Från Lihult finnas omkring 60 yxor, från Backa lika många.

Dessutom äro smärre fynd gjorda på många ställen i Bohuslän samt utmed stränderna af Vänern i Dalsland och Västergötland.

Vid denna sjö, framförallt i Vänersborgstrakten, måste bebyggelsen ha varit ovanligt kraftigt utvecklad, att döma af de massor af fynd, som äro gjorda.

Från Västskandinavien såsom centrum har Lihultyxan sedan spridits öfver stora delar af mellersta och södra Sverige, ehuru öfverallt sparsamt. Så är den funnen på flere ställen i Vermland, på ett par ställen i Östergötland, likaså i Nerike, ja ända uppe i Dalarne äro ett par fynd gjorda. I Södermanland är denna yxa ej sällsynt. Vidare äro ett par yxor funna i Kalmar län, och från Skåne har jag äfven antecknat några fynd.

Af detta framgår, att Lihultkulturen varit utbredd tvärs öfver mellersta Sverige ut mot kusterna af Östersjön. Kulturens utbredning behöfver därför icke vara fullkomligt samtidig på detta stora område. Så har exempelvis östra Sverige blifvit befolkadt först långt senare än västra, hvilket äfven framgår af Lihultyxans hela utseende. Det är dock tydligt, att ända så långt upp som i Södermanland och Dalarne en gång härskat utlöpare af denna,

[1]) Då benämningen Erteböllekultur blifvit öfverflyttad till att beteckna hela den flintkultur, som är representerad i kjökkenmöddingarna, så har på samma gång beteckningen Ertebölletid fått en i samma mån vidsträckt betydelse.

[2]) W. C. Brøgger, *Strandlinjens Beliggenhed under Stenalderen i Norge.*

till den äldre stenåldern hörande kultur, om de ock kanske i mer aflägsna trakter fortlefvat in i megalitisk tid.

Detta är i korthet bebyggelsens utbredning under äldre nordisk stenålder och under öfvergångsperioden till megalitisk tid.

Samtidigt med Lihult- och Nöstvetyxorna uppträda i Skandinavien äfven en del andra yxtyper i sten. En af dem är Limhamnsyxan. Den har sitt utbredningsområde i Skåne och Blekinge, på Bornholm samt äfven, ehuru fåtalig, i Kalmar län. Dessutom äro sällsynta fynd gjorda i Bohuslän (ett exemplar från Lihult, S. F. T. III), på Torpboplatsen i Norge (Brøgger) och några enstaka fynd i Vermland, Nerike, Östergötland (Kjellmark).

Om Lihultyxan är en västskandinavisk yxtyp, så är i sin tur Limhamnsyxan en S och SO svensk typ. Den bildar dock ej som den förra en självständig kulturutveckling, utan förekommer på de skånska boplatserna i samband med f. ö. ren Erteböllekultur.

Det återstår att omnämna trindyxan såsom delvis tillhörande Ertebölletid.

Då den megalitiska kulturen så småningom trängde fram i Skandinavien, var det alltså inga ödemarker, den tog i besittning, utan tvärt om ett på sina ställen väl befolkadt land, med en kultur, som var ganska lifskraftig och stadd i utveckling. Det är sant, att megalitkulturen synes uppträda plötsligt. Redan i sitt tidigare skede visar den en hög grad af fulländning, såväl beträffande slipningen som tillhuggningen af redskapen.

Emellertid kan det i verkligheten icke ha existerat en sådan skiljemur mellan dessa båda kulturer, som vid första påseendet kan synas. Ertebøllekulturen, som varit så fast rotad här i Norden, kan icke försvinna, utan att lämna några spår efter sig af de stora omhvälfningar, som äga rum, vare sig nu dessa bero på uppträdandet af ett nytt folk eller ej.

Det skall i detta kapitel blifva hufvuduppgiften att söka påvisa en inverkan eller öfvergång mellan de två kulturerna, och den visar sig tydligast i de olika yxtypernas utveckling.

Flintyxorna i de danska kjökkenmöddingarna.

De danska kjökkenmöddingarna visa en rad af olika utvecklingsstadier — från Ertebölle som den äldsta till Klintesö som den yngsta bland de till äldre stenåldern hörande.

Under den långa period, som dessa representera, kan man spåra en tydlig utveckling af yxtyperna.[1]) Denna utveckling går dock icke ut på en förändring af själfva typen, utan i stället på en fulländning af tekniken och ett skarpare framhäfvande af yxornas karakteristiska former. Hos den rundt om slagna yxan gäller detta framförallt eggpartiets daning. Eggen hos densamma framträder i regel med en synnerligen karakteristisk oval form (fig. 1 och 2).

---

[1]) Jfr. pl. IV, V med pl. VI i *Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark.*

Denna egendomliga eggbehandling, hvilken ofta fordrar en ganska stor skicklighet, är desto mer anmärkningsvärd, som man med mycket större lätthet kunnat använda en annan och enklare metod vid eggdaningen, nämligen den hos skifyxan. I själfva verket finnes det också en del rundt om slagna yxor, vid hvilka denna senare metod blifvit tillämpad. Som regel har nämnda yxtyp dock den ovala eggbehandlingen.

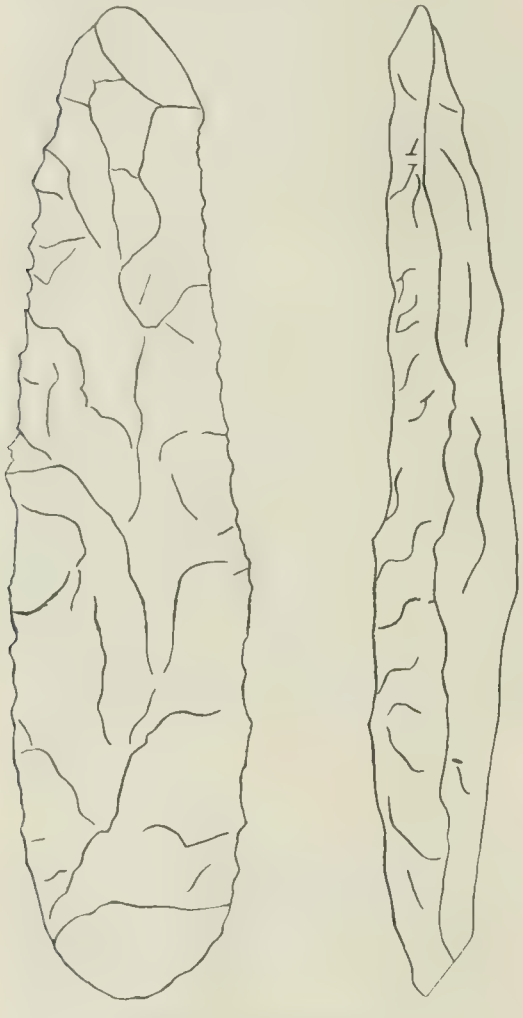

Fig. 1. Flinta. Sk. $^2/_3$.

Fig. 2. Flinta. Sk. $^2/_3$.

Dessutom söker denna yxa erhålla en så aflång och jämnsmal form som möjligt, med hufvudbredden omkring midten och mot eggen afsmalnande.

Dessa egenskaper, den ovala eggen med starkt reducerad huggyta och den i öfrigt jämnsmala formen, bidraga båda till att åstadkomma ett vapen med hög grad af inträngningsförmåga. Detta står också i full öfverensstämmelse med yxans bruk, ty den rundt om slagna yxan var förnämligast ett jaktvapen.

Det skall visas, att den ovala eggen är utmärkande för den äldre stenalderns yxtyper i allmänhet (und. skifyxan), och att den tillhör endast denna tid.

Först med den megalitiska kulturens uppträdande förändras i ett slag yxornas eggformer.

Nu är den ovala eggen spårlöst försvunnen och ersatt af en bred egg med tydliga egghörn och erbjudande stor huggyta.

I yxornas eggbehandling har man alltså en slags måttstock för bedömandet af folkets hela kulturståndpunkt. Yxor med ovala eggar begagnades af ett folk, som bestod af kringströfvande jägare, den megalitiska eggbehandlingen åter af ett folk, som stod på en betydligt högre kulturnivå, som var bofast och åkerbrukande.

Fig. 3. Flinta. Öl. ⅔.

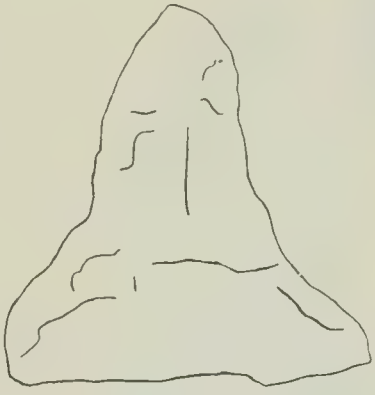

Fig. 4. Flinta. Boh. ⅔.

Eggbehandlingen hos de olika yxtyperna är alltså af en viss betydelse vid studiet af öfvergångsperioden mellan äldre och yngre stenålder i Norden.

Redan här skall förutskickas några anmärkningar till bedömandet af de båda slagen af eggbehandling. Det är sagdt, att de megalitiska yxorna karakteriserades af tydligt utbildade egghörn. Denna egenskap är dock icke primär. Hos den rundt om slagna yxan var, som förut nämnts, hufvudbredden förlagd till omkring midten af yxan, medan den mot eggen afsmalnade.

Beroende på behofvet af en ökad huggyta hos yxorna uppstår så den megalitiska typen genom hufvudbreddens förflyttning mot eggen.

Det är detta, som framförallt karakteriserar de megalitiska yxorna. Egghörnen äro sedan en följd af den ökade eggbredden, men de äro icke absolut nödvändiga för att bilda ett brukbart huggverktyg.

Det är att märka, att de äldsta megalitiska yxorna ej ha tydligt utbildade egghörn. Egghörnen hos yxorna äro en fullkomlig nyhet, som ej tvärt växer in i medvetandet, och som därför så småningom så att säga måste utexperimenteras.

Det kan synas motsägande att påstå, att den ovala eggbehandlingen skulle vara utmärkande för den äldre stenåldern, då man i nära samband med den rundt om slagna yxan träffar den på många ställen dominerande skifyxan.

Denna har nämligen starkt utprägladt eggparti med en rak och bred egg (fig. 3 och 4).

Fig. 5. Horn. Sk. 1/1.

Skifyxans eggbehandling är emellertid ej alls att jämföra med de megalitiska yxornas. Om man jämför denna yxtyp med den rundt om slagna, så ses omedelbart den stora skillnaden mellan dem. Den rundt om slagna yxan är själf en flintkärna, som genom allsidig behandling fått sin form.

Skifyxan däremot är, som namnet säger, en flintskifva. Af de två ytor, som bilda dess egg, har den ena uppstått genom det slag, som lossar flintskifvan från kärnan. Den andra uppkommer sedan genom ett slag tvärs öfver yxan och riktadt snedt mot den andra ytan. Skifyxans egg är alltså i viss mån beroende på flintans speciella sätt att klyfva sig, men den är ingen medveten utarbetning.

Den rundt om slagna yxans ovala egg har en naturlig förebild hos hornyxan (fig. 5). Sistnämnda utgöres af ett cylindriskt horn, hvilket man skurit snedt igenom. Men ett snitt snedt genom en cylinder ger en oval kant; denna kant är eggen.

Lihult-Nöstvetkulturen i Skandinavien.

Lihult-Nöstvetyxorna hafva framförallt genom A.W. Brøggers undersökningar blifvit satta i nära sammanhang med de rundt om slagna flintyxorna. Typologiskt äro de förra att anses som utvecklade ur de senare, liksom också Lihult-Nöstvetkulturen i sin helhet stått under Ertebøllekulturens inverkan.

Lihultyxan har vissa likheter med sin föregångare i flinta. Såsom denna har den en långsträckt och jämntjock form; *den har också den ovala eggbehandlingen* (fig. 6).

Den största olikheten mellan de båda typerna ligger däri, att Lihultyxan har en sida plan. Man sökte upp ett stenämne, som endera förut hade, eller som lätt kunde få en plan sida. Med denna som basplan skedde sedan tillhuggningen.

Genom detta tillverkningssätt fick yxtypen ursprungligen en oregelbunden triangulär genomskärning. Den trapezoedriska och afrundade tillhör en senare utveckling.

Brøgger har i själfva verket på detta förhållande grundat en typologi för Nöstvetyxan i Norge.[1]) Den gäller i stort sedt, men ej alltid i detalj. Han skrifver ungefär följande: "Nöstvetyxans variationer äro till en del att tillskrifva materialet, men man kan också urskilja en kronologiskt utvecklad serie. I afseende på tvärsnittet kan man uppdela yxorna i två stora grupper, en tidigare med oregelbunden trekantig genomskärning och en senare med tillnärmelsevis trapezoedriskt tvärsnitt. Dessa grupper äro dock ej skarpt skilda. Man får emellertid anse att en yxa med triangulärt tvärsnitt, någorlunda rent såsom fig. 2 pl. I, hvilken tillika är af rått och dåligt arbete, är

[1]) A. W. Brøgger, *Oxer af Nøstvettypen.*

tidigare i serien än t. ex fig. 5 pl. III, af trapezoedriskt tvärsnitt och godt-arbete."

En annan sak, som kan vara af vikt vid bestämmandet af utvecklingsgången hos dessa yxor, är slipningen.

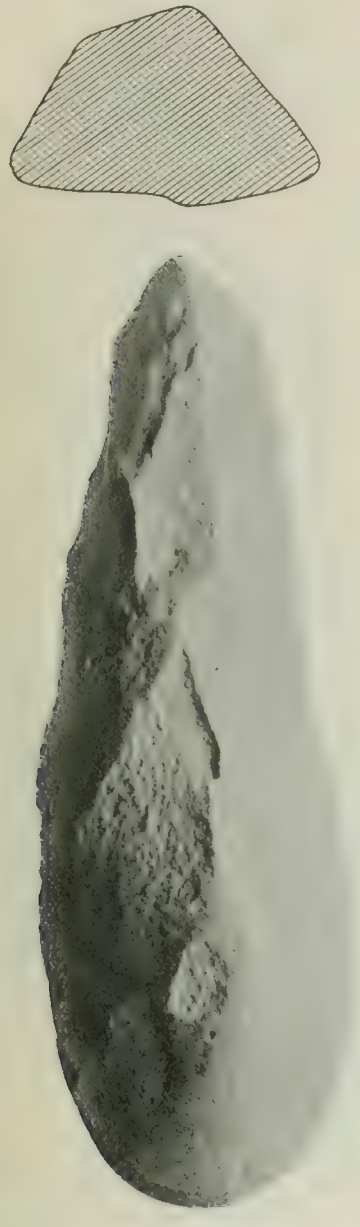

Fig. 6. Sten. Dalsl. ⅓.

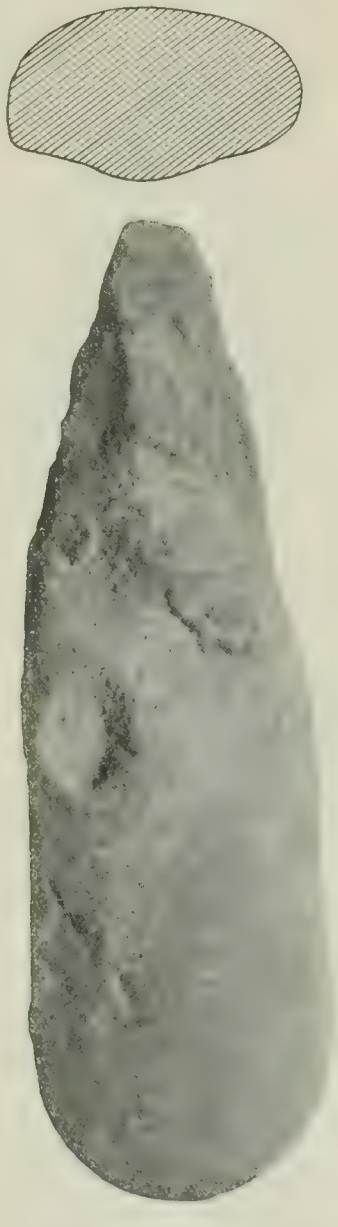

Fig. 7. Sten. Sörml. ⅓.

Af de 560 norska yxorna äro enligt Brøgger ej mindre än 282 slipade. De äldsta äro öfvervägande oslipade, men ju längre ned i serien, man kommer, ju mer dominerande blir slipningen, och till slut förekomma inga oslipade

yxor. Nöstvetyxorna äro i allmänhet slipade endast vid eggen. Man känner blott, högt räknadt, 5—10 stycken, hvilkas ena bredsida är slipad långt

Fig. 8. Sten. Sörml. ¹/₁.

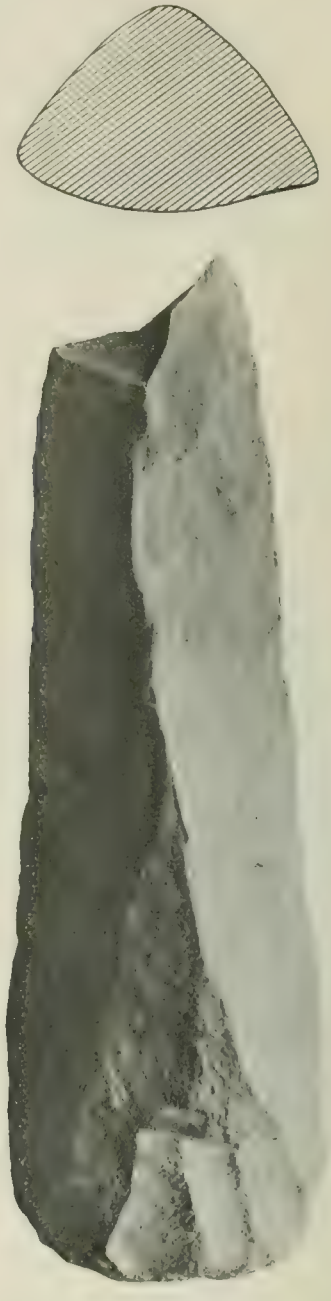

Fig. 9. Sten. Dalsl. ¹/₁.

uppåt. Nöstvetyxorna ha i regel den ovala eggbehandlingen. Härom skrifver Brøgger: "Av ganske speciel interesse er nu eggpartiet ved de mange forskjellige øxer av Nøstvettypen. Av betydning er det først og fremst at

eggen ofte fremtræder med den for ældre øxer karakteristiske rundede form. Enkelte ganger er dette mindre fremtrædende, men da som følge av stykkets mere specielle form."

Om alltså Nöstvetyxorna i sin stora helhet ha oval eggbehandling, så finnes det dock ett fåtal yxor, hos hvilka den afvikande eggformen icke kan bortförklaras på grund af styckets mera speciella form.

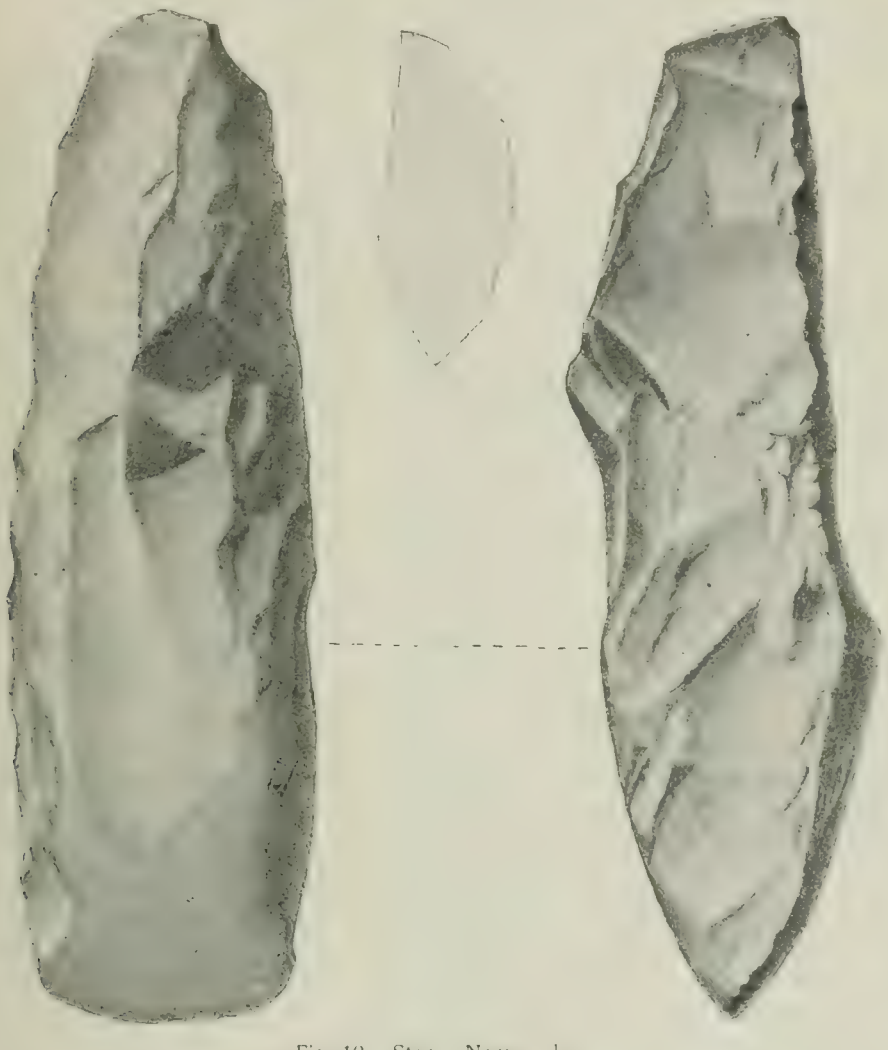

Fig. 10. Sten. Norge $^1/_1$.

En sådan yxa som fig. 10[1]) befinner sig på ett relativt ganska fulländadt stadium. Såväl genom sin slipning som bearbetning i öfrigt skiljer den sig från den ordinära Lihult- eller Nöstvetyxan. Yxor af denna typ anges också af Brøgger som mycket sena i utvecklingsserien. Karakteristisk för denna yxa är också den afvikande eggbehandlingen. Eggen har här icke

[1]) Brøgger, *Øxer av Nøstvettypen*, Pl. III, fig. 5.

längre den ovala formen, utan är bred och rak. Denna breda egg med väl utarbetade egghörn kan tydligen icke bero på styckets mera speciella form, utan måste vara framgången ur en afsiktlig behandling.

Här skiljer sig alltså Nöstvetyxan, hvad eggbehandlingen beträffar, från den äldre stenålderns typer och ansluter sig till den rent neolitiska tiden — till de megalitiska yxformerna.

Nöstvetkulturen i Norge kommer alltså i direkt kontakt med den megalitiska kulturen och maste ha fortlefvat så sent, att åtminstone de första dyningarna af denna nya kultur hunnit tränga fram till dessa trakter.

I det följande skall visas, att Lihultyxans uppträdande i Sverige äfven ger stöd för samma uppfattning.

För att till en början behandla förhållandena endast på det västskandinaviska området, så äro på svenska sidan af detta en stor del af fynden gjorda utmed Vänern. Dessa ha ådagalagt, att befolkningen bott på själfva stränderna af denna sjö och detta i ganska stor utsträckning.

Här ha de också efterlämnat sina yxor, sten- och flintaffall samt här och där äfven eldstäder. Genom den landhöjning, som inträffade efter Litorinahafvets maximum, har emellertid Vänerns vattenmassa blifvit så att säga utstjälpt åt S., hvarigenom en stor del af fornlämningarna kommit under vattnets nivå. Yxorna från Vänerstränderna hafva genom vattnets inverkan ofta förlorat en del af sina ömtåligaste karaktärer, såsom slipningen. Om de alltså härigenom icke alltid äro så väl ägnade för en detaljanalys, så äro de dock i stort sedt af fullkomligt samma typ som de norska yxorna.

Den ovala eggen är i regel typiskt utbildad.

Hvad beträffar de yngsta typerna, alltså de med megalitisk eggbehandling, så synas dessa här vara ovanligt sparsamt utvecklade i förhållande till det mycket stora antalet funna yxor. Jag har från museerna endast antecknat 4 à 5 stycken dylika, och af dessa var ingen af så utbildad form som fig. 10.

De yngsta typerna träffas rikligast i utkanterna af Lihultområdet, såsom exempelvis i Södermanland.

I nämnda landskap äro dessa yxor af ett särskildt intresse. Arne skrifver härom i *Om det forntida Södermanland, 1909.* "Ett antal liknande yxor, dock i regel på ett något mer framskridet stadium, äro äfven kända från Södermanland. I Ö. Vingåkers socken vid Damstugan strax SSO om Sjöholms herrgård har på en åker ett stycke ofvanför sjön Näsnaren hittats ett dussin sådana grönstensyxor. De flesta af dessa ha en flat sida och den andra bredsidan mera hvälfd, stundom så att genomskärningen blir nästan trekantig. Mot eggen äro de alla slipade och ibland ända upp till banen, ehuru med stora oslipade fläckar mellan de slipade ytorna. Hos några af dessa yxor ser man nedtill vid eggen en början till markerade smalsidor. Man har här sannolikt att göra med en boplats från en tidig del af yngre stenålder. Fyndplatsen ligger minst 45 meter öfver hafsytan. Det är måhända ej omöjligt, att en vik af Östersjön vid tiden för dess bebyggelse gått ända hit upp. Yxor af samma slag eller ännu mer öfverensstämmande med den rena Hästefjordstypen (= Lihulttypen) äro funna på andra platser i Oppunda, Willåttinge och

Daga härader. Den yngre stenålderns tidigaste yxtyper äro alltså att finna på ett område, som likt ett bredt bälte sträcker sig öfver mellersta Södermanland från gränstrakterna i V. till Öknebo härad i Ö. Den egentliga invandringen har tydligen skett från Östergötland och Nerike i väster och följt landskapets mellersta och högsta delar rakt öster ut. De härader, som ligga vid Östersjön och Mälaren, äro otvifvelaktigt senare befolkade."

Lihultkulturen synes alltså ha varit ganska utvecklad i Södermanland. De flesta yxorna befinna sig dock, som Arne skrifver, på ett något mera framskridet stadium. Detta visar sig tydligast i deras eggbehandling, hvilken i flertalet fall rönt megalitisk inverkan.

Liksom i Södermanland förekomma också i Nerike och Dalarna såväl oval- som megaliteggade Lihultyxor. Från Upland har jag antecknat några yxor, hvilkas släktskap med Lihultyxan är ganska påtaglig, men de ha alla megalitisk eggbehandling.

I fig. 6—10 åskådliggöres utvecklingsgången hos Lihultyxan. Fig. 6 står på det rent ovaleggade stadiet. I fig. 7 är eggen på väg att bli megalitisk och i fig. 8, 9, 10 är denna typ fullt utbildad. Det är att märka att yxorna med megalitisk eggbehandling för öfrigt i allmänhet ha sådana karaktärer, som göra dem till de yngsta i utvecklingsserien (efter Brøggers typologi).

På pl. I äro ytterligare en del Lihultyxor afbildade; fig. 1—7 ha ovala eggar, fig. 8—12 megalitiska.

Af det här nämnda framgår, att såsom i Norge äfven i Sverige Lihultkulturen kommer i kontakt med megalitkulturen.

Limhamnsyxan.

Vid sina gräfningar på Limhamnsboplatsen påträffade Kjellmark tre yxor i grönsten, groft slagna och dåligt slipade. Dessa yxor sammanförde han under en gemensam typ, den s. k. Limhamnstypen (fig. 11, 12, 13).[1])

Till denna grupp räknas äfven en hel del yxor, funna på boplatser i Skåne och Blekinge.

Limhamnsyxorna bilda emellertid ej någon enhetlig typ, jämförlig t. ex. med Lihult-Nöstvettypen. Icke ens yxorna på själfva Limhamnsboplatsen ha några enhetliga karaktärer.

De kunna uppdelas i två hufvudgrupper, den ena representerad af yxorna fig. 12 och 13, den andra af fig. 11.

Den grupp, som representeras af fig. 11, karakteriseras af oval eggbehandling. Yxan fig. 11 är mycket typisk; den är kort och tjock, har spetsoval genomskärning, utan nämnvärd afplattning på någondera sidan samt är i öfrigt grof, klumpig och dåligt slipad. Nacken visar en egendomlig tvär afhuggning; den har också en anmärkningsvärd tjocklek. Härigenom får yxan sedd från kanten ett karakteristiskt utseende (se fig. 11).

---

[1]) Kjellmark, *En stenåldersboplats i Järavallen vid Limhamn (Ant. Tidskr. XVII, 3).*

Detta drag går igen hos flere af de svenska Limhamnsyxorna liksom äfven hos de bornholmska.

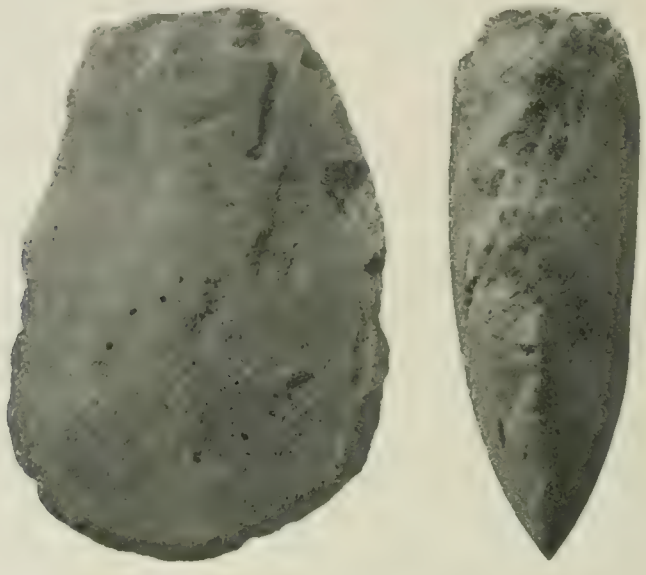

Fig. 11. Sten. Limhamn. ⅓.

Den andra gruppen, representerad af yxorna fig. 12 och 13, har megalitisk eggbehandling. För öfrigt har denna grupp samma spetsovala genomskärning, utan afplattning af någondera bredsidan; den visar dock en bättre bearbetning och slipning än yxorna i den förra gruppen.

Fig. 12. Sten. Limhamn. ⅓.

Fig. 13. Sten. Limhamn. ⅓.

Som nämnts, kunna Limhamnsyxorna inordnas under någon af dessa grupper. Dock äro icke ens nu yxorna inom hvarje grupp af fullt enhetlig karaktär. Här skall framdragas några exempel därpå.

Fig. 14[1]) är en Limhamnsyxa från Torpboplatsen i Norge. Denna yxa tillhör tydligen samma grupp som yxorna fig. 12 och 13 från Limhamn; egghörnen äro kanske endast något mer afrundade än hos dessa.

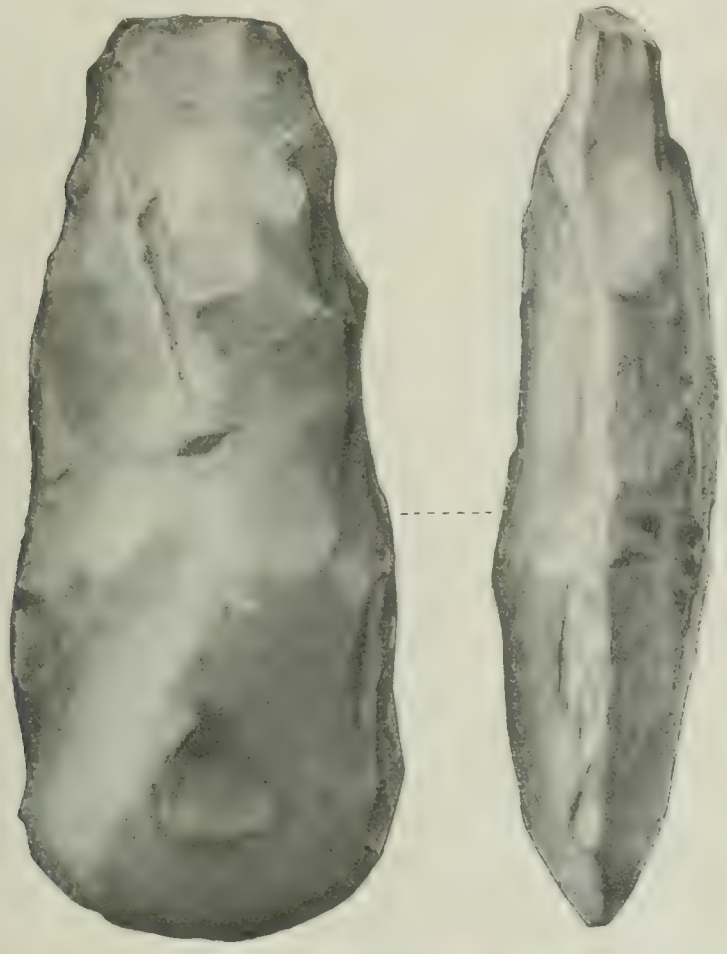

Fig. 14. Sten. Norge. [illegible].

Till den andra gruppen hör en yxa af ganska karakteristisk typ, anträffad på stenåldersboplatsen vid Raus i Skåne.[2]) Den förekom här tillsammans med slagna flintyxor. Denna yxa har ena bredsidan något plattad. Då dylika yxor få bredsidan alltmer och mer plattad, så öfvergå de så småningom till Lihulttypen. Kjellmark påpekar också släktskapen mellan de båda typerna. Ehuru yxan från Raus har oval egg, är likväl eggpartiet ganska utsvängdt och öfversidan hvälfver sig mjukt ut mot eggkanten. Hos en del yxor ut-

[1]) Brøgger, *Øxer av Nøstvettypen*, Pl. VIII, fig. 13.

[2]) *Fornv.* 1908, häft. 3, fig. 32.

veckla sig dessa egenskaper ytterligare och ge slutligen upphof till sådana typer som fig. 15.

De Limhamnstypen liknande yxorna omfatta alltså typer så vidt skilda som fig. 15 och fig. 13, hvarandras motsatser såväl beträffande storlek som eggbehandling. Att Limhamnsyxorna ha ett ganska löst inbördes sammanhang framgår af det sagda.

Den karaktären ha de emellertid alla gemensamt, att hufvudbredden är förlagd ganska långt fram åt eggpartiet.

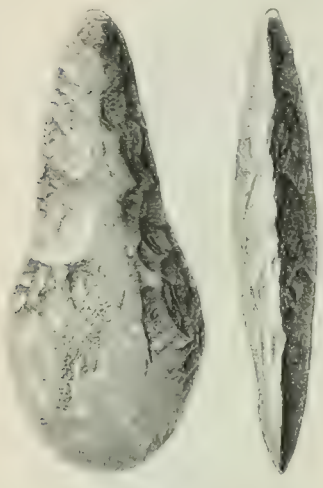

Fig. 15. Sten. Smål. 1/4.

Huru skall man då kunna förklara den olikartade eggbehandlingen hos dessa yxor?

Till och med på samma boplats uppträda de än med megalitisk, än med oval eggbehandling.

Kjellmark framhåller till på köpet, att Limhamnsyxorna höra till de äldsta typerna i sten, som finnas i Skandinavien.

Yxorna på Limhamnsboplatsen förekomma i samband med f. ö. ren Erteböllekultur — både skifyxan och den rundt om slagna yxan äro ganska talrikt representerade.

Enligt Kjellmark kunna Limhamnsyxorna härledas ur de på boplatsen befintliga flintyxorna. Visserligen har yxan fig. 13 en viss likhet med en skifyxa. Det kan dock omöjligt vara dennas raka och breda egg, som här går igen, ty eggbehandlingen hos de båda yxslagen är fullkomligt olika.

Limhamnsboplatsen anses tillhöra tiden omkring eller strax efter Litorinahafvets maximum. Dess arkeologiska ålder kan enligt Kjellmark "med tämligen stor säkerhet förläggas till äldre stenålderns allra sista tid".

För att göra detta blir han tvungen att närmare bestämma gränsen mellan äldre och yngre nordisk stenålder. Han skrifver: "Så länge de slagna flintyxorna gå i teten för huggredskapen, råder äldre stenålder."

Att emellertid Limhamnsboplatsen i vissa fall afviker från den äldre stenåldern framgår, utom af eggbehandlingen hos två af de förut nämnda yxorna, äfven af en del andra fynd på själfva boplatsen.

Bland lerkärlsfragmenten, som påträffades, uppträdde en del med ett jämförelsevis utveckladt ornament.[1]) "Sarauw räknar detta ornament såsom närmast hörande till början af den danska yngre stenåldern."

Af fynden på boplatsen synes äfven framgå att åkerbruket, om också icke fullt infördt, dock icke kan vara långt aflägset från Limhamnsfolket. Man har nämligen i en krukskärfva påträffat aftryck af ett hvetekorn och i ett par andra aftryck af agnar.

Af djurlämningar har man funnit ben — utom af hunden — med säkerhet äfven af får samt möjligen af tamsvin och nötkreatur.

[1]) Se afbildn. i Kjellmarks anf. arbete.

I dessa förhållanden får man möjligen söka förklaringen på Limhamnsyxornas afvikande eggbehandling.

Det skulle då verkligen vara den megalitiska eggbehandlingen, som här gjort sig gällande, och det måste vara den anryckande åkerbrukskulturen, [1]) som genom sina inverkningar åstadkommit detta.

Skulle detta antagande vara riktigt, så är det af ett visst intresse äfven därutinnan, att det visar att megalitisk inverkan gör sig gällande medan ännu ganska ren Erteböllekultur härskar.

Eggbehandlingen hos megalitkulturens yxor.

Om man undantager en del af de allra äldsta typerna, så uppträda de megalitiska yxorna alltid med den för dem typiska eggbehandlingen.

Med nämnda yxor börjar också den fulländade slipningen.

Det skulle därför kunna sättas i fråga, huruvida icke den megalitiska eggformen just uppstode genom den ökade slipningen.

Det är möjligt, att ursprungligen äfven slipningen medverkat till utbildandet af den megalitiska eggbehandlingen, men hos de fullt utvecklade yxtyperna är eggformen bestämd redan före slipningen.

Bland megalitkulturens flintyxor finnes det nämligen ett stort antal, som äro fullkomligt oslipade. Den megalitiska eggbehandlingen är emellertid hos dem minst lika utpräglad som hos de slipade.

Af yxorna i sten äro isynnerhet en hel del tjocknackade yxor ofta ganska bristfälligt gjorda, utan eller med ringa slipning. Hos dessa yxor har dock eggen alltid sin typiska form.

I Statens Hist. Museum i Stockholm förvaras ett i detta afseende intressant fynd. Vid Stensnäs i Blekinge påträffades ett slutet fynd af 7 yxor i sten tillsammans med en slipsten. Af dessa yxor var en af tydligt tunnackad typ med smalsidor och tämligen god slipning. De öfriga voro emellertid grofva och otympliga. Några voro fullkomligt oslipade. Ett par yxor hade oregelbunden spetsoval genomskärning. En del voro spetsnackade, andra åter mer brednackade. Tillhuggningen i öfrigt mycket grof och bristfällig. Kort sagdt, yxorna hade förlorat alla sina megalitiska egenskaper; endast deras eggpartier bibehöllo den utpräglad megalitiska formen.

Om alltså den megalitiska eggbehandlingen i sin helhet är vidt skild från den ovala, så återstår dock ännu en fråga. Den megalitiska eggbehandlingen hos exempelvis en del Lihultyxor, kan den icke vara en ren följd af den ökade slipningen?

Häremot kan emellertid invändas, att flere af de ovaleggade Lihultyxorna äro lika mycket slipade som de megalitiska. Å andra sidan finnas också flere megaliteggade Lihultyxor, hvilka äro oslipade (fig. 9).

[1]) Här begagnas för korthetens skull uttrycken "anryckande åkerbrukskultur", "megalitisk inverkan" o. d. ehuru megalitkulturens förhållande till Erteböllekulturen strängt taget icke motsvarar dessa beteckningar.

Dessutom är att märka, att det icke endast är egghörnen, utan fast mer hufvudbreddens förflyttning mot eggen, som karakteriserar den megalitiska typen, och hufvudbreddens läge röner icke i någon nämnvärd mån inverkan af slipningen.

Om trindyxornas typologi.

Angående trindyxornas tidigaste uppträdande i Norden hafva meningarna varit ganska delade: än har man räknat dem till äldre stenålder, än till yngre.

I Danmark är den butnackade yxan funnen i öfversta lagren af kjökkenmöddingarna. Dessutom vet man, att de icke äro funna i grafvarna. Häraf drar Sophus Müller den slutsatsen, att den butnackade yxan är något tidigare än den spetsnackade flintyxan, möjligen i det väsentliga samtidig med denna.

Kjellmark har vid sina undersökningar vid Limhamn utgått från, att de danska butnackade yxorna tillhöra äldre stenålder.

Som stöd härför skulle då kunna framdragas icke så få fall, då trindyxan är funnen i samband med slagna flintyxor. I kjökkenmöddingen vid Klintesö påträffades en butnackad yxa tillsammans med en skifyxa och ett lerkärlsfragment af äldre stenålders form *(Affaldsdynger fra Stenalderen).* I Havelsökjökkenmöddingen är likaledes en trindyxa funnen. Vid Slänge i Bohuslän har ett fynd gjorts af tvänne trindyxor tillsammans med en skifyxa. På boplatsen vid Sigersvold i Norge påträffades en typisk skifyxa af flinta tillsammans med, dels en Nöstvetyxa, dels en trindyxa (Brøgger). Om trindyxans förhållande till Nöstvetyxan skrifver Brøgger:[1]) "I Danmark och delvis Sverige finnes säkerligen ingen förebild för den butnackade yxan. Den äldre stenåldern karakteriseras här af flinta, icke af sten. Stenen i dansk stenålder börjar egentligen först med den butnackade yxan, och den typen har säkerligen kommit utifrån. Den finnes i sydligare och västligare trakter af Europa. Hvad, som emellertid karakteriserar den, är tillverkningssättet: bultning. Det är detta, som måste framhäfvas, när man ser typen mot norsk stenålders bakgrund. Hufvudmaterialet i norsk stenålder (äldre) är sten, icke flinta. Utvecklingen blir då ganska förståelig. Från Danmark-Sverige har metoden kommit in med den butnackade yxan. Här har så skett en efterbildning. Men efterbildningen hade ju allaredan en stenyxa att bygga på — Nöstvettypen. Denna har omdanats, utvecklats vidare, blifvit den butnackade yxan."

Enligt A. W. Brøgger utvecklar sig alltså trindyxan i Norge åtminstone delvis ur Nøstvetyxan.

Genom sina nivåbestämningar har W. C. Brøgger[2]) kommit till följande slutsatser angående tiden för den butnackade yxans uppträdande i Norge: "De butnackade trindyxorna i Kristianiafältet kommo först i bruk, då bruket af yxor af Nöstvettypen upphört — alltså vid tiden omkring eller strax efter Litorina-Tapes sänkningen." Vidare skrifver han: "De ha knappast varit i

[1]) A. W. Brøgger, *Øxer av Nøstvettypen,* sid 49.

[2]) W. C. Brøgger, *Strandliniens Beliggenhed under Stenalderen i Norge.*

bruk så länge som till slutet af äldre Tapes tid; i hvarje fall ha de otvifvelaktigt icke varit den härskande yxtypen så länge.“

Enligt Brøgger skulle alltså den norska butnackade yxan delvis falla i en tid, då Nöstvetyxan försvunnit men de megalitiska yxtyperna ännu ej uppträdt.

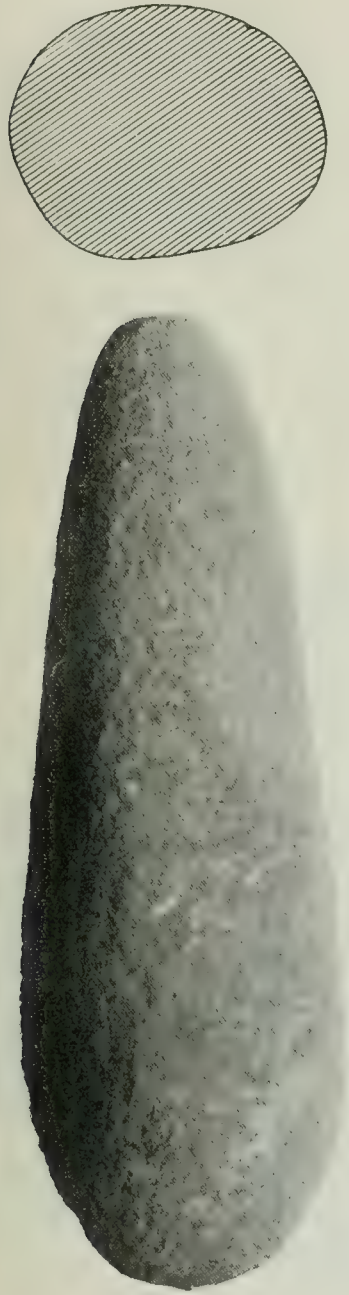

Fig. 16. Sten. Gestr. 4/5.

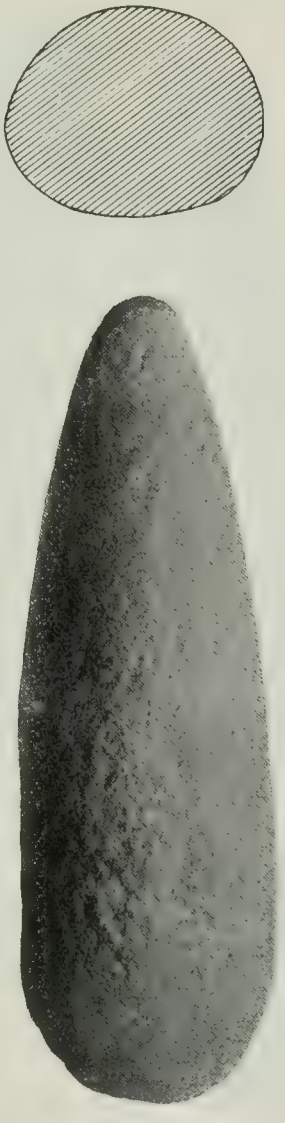

Fig. 17. Sten. Boh. 4/5.

Trindyxans första uppträdande i Norden står icke i något direkt samband med den megalitiska kulturen; tvärt om synes den vara närmast förbunden med den äldre stenålderns kultur.

Under sin utveckling här kommer emellertid trindyxan under megalitisk inverkan.

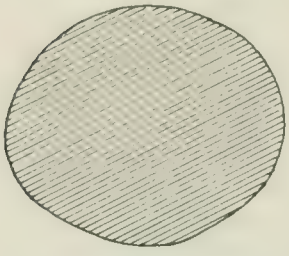

På så sätt uppstår den spetsnackade trindyxan samt äfven en del närbesläktade typer med breda eller tunna nackar, hvilka bilda öfvergång till den verkligt tunnackade yxan i sten (fig. 22). Ännu så sent som under den tjocknackade yxans tid finnas en del yxor i sten, hvilkas ursprung ur trindyxan är påtagligt (särskildt i Kalmar län).

Emellertid är det endast ett relativt fåtal trindyxor, hvilka genom sina likheter med de megalitiska flintyxorna kunna bestämmas till tiden (med mer eller mindre grad af säkerhet); det stora flertalet undandrager sig en dylik tidsbestämning.

Trindyxans förhållande till megalitkulturen är f. ö. ganska gåtfullt.

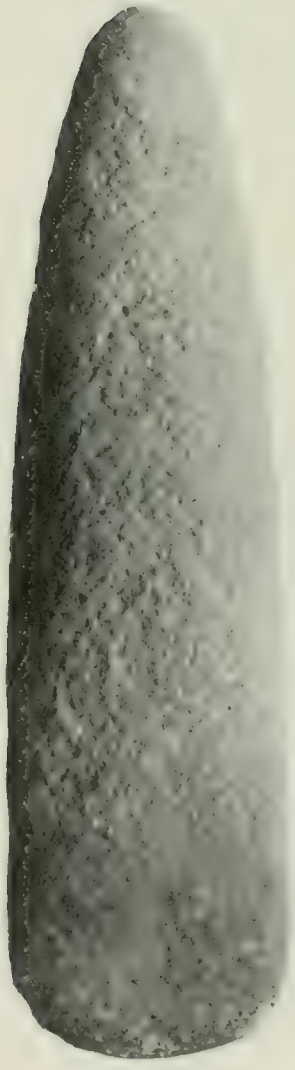

Fig. 18. Sten. Boh. 1/2.

Fig. 19. Sten. 2/3.

Fig. 20. Sten. Upl. 1/3.

I vissa delar af Sverige, t. ex. Kalmar län, utgör trindyxan nästan hälften af samtliga stenåldersfynd. Utom de nyss nämnda yttre likheterna i en del fall finnes det emellertid intet, som förenar trindyxan med megalitkulturen.

Trindyxan är aldrig funnen i grafvarna eller tillsammans med yxtyperna i flinta.

I Kalmar län koncentrera sig trindyxorna på ett område, som ej sammanfaller med megalitcentrum, och på Öland, där megalitkulturen är starkt utvecklad, är trindyxan sparsam.[1])

Liknande är trindyxans uppträdande i Västergötland.[2])

Trindyxan fortlefver ännu under gånggriftstid, som fynden från Åloppe och Qvarsebo visa. Tiden för den största massan är dock ej med säkerhet känd. Den torde f. ö. vara olika i olika trakter.

Om förhållandena i Uppland skrifver Ekholm:[3]) "En yxtyp, hvilken liksom den tunnackade till stor del torde hänföras till döstid, är trindyxan, som i Uppland förekommer i omkring 260 exemplar."

I andra landskap, exempelvis Västergötland, är trindyxan af en långt ålderdomligare prägel.

Trindyxan äger icke så bestämda typologiska karaktärer som yxorna i flinta. Det är förut påpekadt, att det endast är i ett fåtal fall, som megalityxornas typologi kan tillämpas på denna typ.

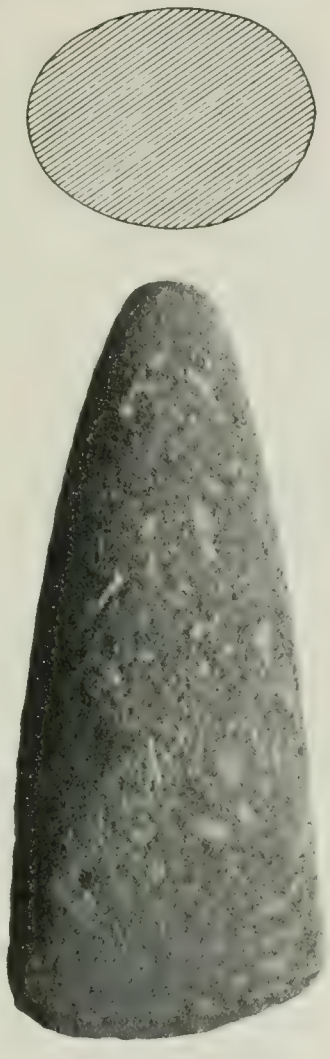

Fig. 21. Sten. Gtl. 3/5.

Fig. 22. Sten. 1/3.

Däremot äger trindyxan i sin eggbehandling en karakteristisk egenskap, hvarigenom det är möjligt att göra en generell indelning af typen i åtminstone två stora grupper. Den ena gruppen har oval eggbehandling (pl. II och fig. 16 och 17 i texten), den andra megalitisk (pl. IV och fig. 20, 21, 22 i texten).

Af det, som i det föregående är sagdt angående de båda slagen af eggbehandling, framgar omedelbart, att de ovaleggade trindyxorna tillhöra Erteböllетid och den andra gruppens yxor megalitisk tid.

[1]) Enl. en ej publ. undersökning af förf.

[2]) Enl. muntligt meddelande af fil. kand. K. E. Sahlström.

[3]) Ekholm, *Upplands stenålder* s. 53.

Detta rent typologiska bevis får en ytterligare bekräftelse af en mängd olika fynd. Vi skola strax komma in på detta. För det första må påpekas, att yxorna med oval egg så godt som utan undantag äro gröfre bultade och sämre slipade än i allmänhet de med megalitisk eggbehandling.

Det har framhållits, att trindyxan icke förekommer tillsammans med de megalitiska flintyxorna. Den är f. ö. känd blott i ett fåtal kronologiskt bestämbara fynd. I Åloppeboplatsen finnas ett par trindyxor, och på boplatsen vid Qvarsebo är också en dylik yxa känd. I dessa fynd, hvilka båda tillhöra gånggriftstid, uppträda trindyxorna med den megalitiska eggbehandlingen. Samma är förhållandet med de spetsnackade trindyxorna samt de, hvilka bilda öfvergång till den tunnackade typen.

Alla yxor, hvilka med säkerhet tillhöra megalitisk tid, hafva alltså megalitisk eggbehandling.

Å andra sidan äro de ovaleggade trindyxorna icke en enda gång funna i samband med redskap af yngre typ, då de däremot ofta uppträda på Lihult- eller Ertebölleboplatser.

Det har visats, huru utvecklingen af yxtyperna går i den riktningen, att hufvudbredden så småningom förflyttas från midten ned mot eggpartiet. Äfven trindyxan följer denna utvecklingslag. Yxorna fig. 1 och 2 pl. II, hvilka båda äro från Kalmar län, ha den aflånga och jämnsmala formen med hufvudbredden vid midten. De öfverensstämma i detta afseende med den rundt om slagna yxan fig. 1. Hos flere af de på pl. II afbildade yxorna är hufvudbredden förflyttad närmare eggen. Detta tyder på, att dessa yxor äro typologiskt något yngre än de förstnämnda.

I denna trindyxtypologi har ingen hänsyn tagits till nackens form och genomskärningen. Om man skulle taga dessa faktorer med i betraktande, så finner man, att de äldsta trindyxorna — alltså de med ovala eggar — gärna erhålla en cirkelrund genomskärning och trubbig nacke, d. v. s. utgöras af typiska butnackade yxor.

Mellan de oval- och megaliteggade trindyxorna kan inskjutas en tredje grupp af yxor, *de smaleggade trindyxorna* (pl. III samt fig. 18 och 19 i texten). Dessa, hvilka så godt som alla utgöras af den butnackade typen, ha väl närmast megalitisk eggbehandling, men denna är ej utpräglad; hörnen äro mjukt afrundade och huggytan smal. De smaleggade trindyxorna bilda ett naturligt mellanstadium i utvecklingen från oval till megalitisk egg.

Trindyxan pl. IV, fig. 1 öfverensstämmer i sin eggform med den yngre gruppens yxor, men f. ö. liknar den mer de äldre yxorna. Den har därför blifvit placerad bland de äldsta i den megalitiska gruppen.

I fig. 15 är afbildad en yxa, hvilken genom ett starkt utsvängt eggparti afviker från den normala utvecklingen. Samma tendens finner man också hos trindyxan (pl. II fig. 19). Detta är alltså ett litet försök att genom en utsvängd egg förstora huggytan, och det med bibehållandet af den ovala eggen. Det förblir emellertid endast ett försök och utvecklas icke vidare förrän mot stenålderns slut, då vi återfinna analogierna hos de bredeggade flintyxorna.

Trindyxan i västra Sverige.

I Vänersborgs museum förvaras en utvald samling af stenåldersföremål från trakterna kring Vänern; de flesta fynden äro t. o. m. gjorda på stränderna af denna sjö i Västergötland och Dalsland. Redan vid en flyktig blick ser man, att här har ett af Lihultkulturens hufvudcentra varit beläget. Lihultyxor och trindyxor utgöra hufvudmassan af fynden. Museet äger öfver 100 Lihultyxor och ett 80-tal trindyxor. Dessa senare hafva en speciell karaktär. Här återfinner man icke de välarbetade trindyxorna med spetsiga nackar och breda, megalitiska eggar, hvilka äro så vanliga i östra Sverige; här äro trindyxorna små, med cirkelrunda genomskärningar och trubbiga nackar, jämntjocka former och smala eller ovala eggar.

Trindyxan i östra Sverige tillhör hufvudsakligen megalitisk tid, men i västra Sverige tillhör den äldre stenåldern.

Ett af de intressantaste fynden i muséet är det från boplatsen vid Backa invid Göta Älf.[1]) Backaboplatsen tillhör hufvudsakligen Lihultkulturen, men liksom så många dylika boplatser af detta slag (jfr. W. C. Brøgger, sid. 206) har den antagligen dock varit bebodd äfven under senare tid. Den har ej blifvit undersökt af någon kompetent person, och därför har den kommit att omfatta en hel del föremål, hvilka kanske strängt taget icke höra dit. Här finnes sammanfördt alltifrån Lihultyxor och trindyxor till tjocknackade flintyxor, skafthålsyxor och pilspetsar af gånggriftstyp. Dessa yngre redskap äro dock i mycket underordnadt antal.

Till fyndet höra öfver 60 Lihultyxor samt ett 50-tal trindyxor. De senare bilda en hel serie af öfvergångar från den rena Lihultyxan. De flesta trindyxorna hafva en sida mer eller mindre plattad, tydligen ett arf från Lihultyxan. Dessutom förekomma en hel del typer, om hvilka man ej kan afgöra, huruvida de äro trindyxor eller Lihultyxor. Af trindyxorna hade 38 den ovala eggen,[2]) 11 yxor hade smal och 6 yxor hade rent megalitisk egg.

Här skall i korthet beröras de öfriga trindyxfynden i samma museum. Det bör anmärkas, att de flesta fynden äro gjorda på stränderna af Vänern och detta inom vissa mer eller mindre begränsade områden. De olika föremålen inom hvarje fynd behöfva därför naturligtvis icke alltid vara af samma ålder.

Fynd från Piscators villa, Dalsl.: 5 Lihultyxor, 1 trindyxa med oval egg samt 1 trindyxa med ej bestämbar eggform.

Fynd från Sikhall, Gestad s:n, Dalsl.: 1 trindyxa med oval egg tillsammans med flintaffall.

Fynd från Kvantenburg, Bolstad s:n, Dalsl.: 10 Lihultyxor, 1 smaleggad trindyxa, en oval eggända af en huggen yxa i sten samt en groft slagen yxa med megalitisk egg och smalsidor.

Vänersnässtränderna, Västerg.: öfver 20 Lihultyxor, 1 trindyxa med oval egg.

---

[1]) Fyndet kommer inom kort att publ. af Rektor F. Nordin och det behandlas därför här endast i största korthet.

[2]) Häri är äfven inräknadt ett par eggfragment.

Spridda, enstaka fynd: 8 trindyxor med oval egg, 9 smaleggade och 10 trindyxor med megalitisk egg.

I Göteborgs museum förvaras följande fynd:

Gömme, Långelanda s:n, Boh.: 4 Lihultyxor, 2 trindyxor med oval egg, 1 sänksten, flintaffall.

Tussviken, Ljungs s:n, Boh.: 13 Lihultyxor (däraf en i flinta), 2 trindyxor med megalitisk egg.

Bohuslän (närmare ej angifvet): 1 trindyxa med oval egg tillsammans med grofva flintspån.

Från Statens Hist. Museum i Stockholm äro följande fynd:

Slänge, Tanum s:n, Boh.: 2 trindyxor med ovala eggar, 1 trindyxa med smal egg samt 1 skifyxa i flinta och flintspån.

Frändefors s:n, midt emot Vänersborg: 21 Lihultyxor, 3 ovaleggade och 2 smaleggade trindyxor samt 5 nackändar af dylika yxor.

Lihultboplatsen: talrika Lihultyxor, en öfvergångstyp mellan denna och trindyxan (oval egg), 2 ovaleggade och 4 smaleggade trindyxor.

Råbelöfsjön, Skåne: 1 skifyxa i flinta, 3 Lihultyxor i flinta, 3 ovaleggade trindyxor tillsammans med flintspån, dessutom tjocknackade flintyxor och dolkar.

Sammanfattas de olika fynden af trindyxor från Vänertrakterna samt Backa, så erhållas följande antal: 52 ovaleggade, 23 smaleggade och 16 megaliteggade trindyxor. Ehuru man på grund af fyndomständigheterna ej kan fästa alltför stor vikt vid de olika fynden hvar för sig, så visa de dock i sin helhet, att trindyxan i dessa trakter är närmast förbunden med Lihultkulturen. Sammanslås de fynd, där trindyxor af de olika typerna äro funna tillsammans med Lihultyxor, fås följande antal: 43 ovaleggade, 14 smaleggade och 6 megaliteggade.

De ovaleggade trindyxorna ha ungefär samma utbredning som Lihultyxorna. De mest perifera fynden äro från Södermanland, Dalarna och Gestrikland (fig. 16). Däremot har jag icke antecknat något dylikt fynd från Uppland.

På de stora norska Nöstvetboplatserna är antalet funna trindyxor ganska sparsamt. W. C. Brøgger skrifver härom (sid. 205): "Fra flere store boplatse fra Nøstvettiden, ja netop fra de største hidtil kjendte, nemlig Sjøskogen (Nøstvet), Skogen (Gilvetstrand) og Hasledalen er ikke med sikkerhed kjendt fund av butnakkede trindøxer."

Detta är anmärkningsvärdt, då ju på många svenska boplatser trindyxorna uppträdde ganska talrikt; endast på Backaboplatsen var deras antal öfver 50. Detta kan endast förklaras så, att endera ha de svenska boplatserna varit bebodda något senare än de norska eller också har trindyxan användts här tidigare än i Norge. Mot det förra kan anmärkas, att just på de norska boplatserna förekomma de yngsta utvecklingstyperna af Nöstvetyxan, hvilka äro mer sällsynta på det svenska området.

Det vill synas som om i västra Sverige Lihultyxan till större delen öfvergatt i trindyxan, då de megalitiska verkningarna börja. Man träffar

nämligen här ej så ofta Lihultyxor, som rönt inverkan af denna kultur; det är egentligen först hos trindyxan, som den megalitiska eggen uppstår. Däremot ha i utkanterna af kulturområdet, såsom i Norge och Södermanland, Lihult-Nöstvetyxorna fortlefvat längre som härskande typ; de ha också på dessa ställen kommit under megalitisk inverkan.

Trindyxan i Danmark.

I kjökkenmöddingarna vid Ertebölle och Havnö ha anträffats tvänne yxliknande redskap i sten. Dessa redskap äro af en mycket rå och ofullkomlig karaktär. Nackpartierna äro så godt som obearbetade och utgöras af stenens råa yta. Den egentliga bearbetningen består i utarbetandet af eggpartiet. Yxorna hafva den typiskt ovala eggbehandlingen. Dessa tydligen mycket gamla redskap ha framhållits som urtypen för de senare yxorna i sten. I själfva verket ha de någon liten likhet med Limhamnsyxorna. Den verkliga Limhamnsyxan har jag endast antecknat från en kjökkenmödding, nämligen Klintesö; yxan hade närmast megalitisk eggbehandling. Däremot är trindyxan funnen i flere af dessa, tyvärr dock oftast i fragmentarisk form. I den till äldre stenåldern hörande kjökkenmöddingen vid Havelsö har en ovaleggad trindyxa blifvit funnen (pl. II fig. 39). Detta är det enda fynd af den ovaleggade typen, jag antecknat från kjökkenmöddingarne. [1])

Vid Brabandsö har påträffats 4 nackändar af butnackade yxor samt en fullständigt bibehållen smaleggad trindyxa (pl. III fig. 26) tillsammans med redskap af äldre stenålderstyp. Fyndet har anträffats i lager, som måste ha afsatt sig i vatten. Man har framkommit med den förmodan, att människorna här bott på en flotte i själfva Brabandsjön, och att det skulle vara affall eller tappade föremål från denna flytande boplats, som sjunkit till botten och sedan aflagrats där. [2]) Nu ha emellertid danska forskare kommit till det resultatet, att aflagringarna vid Brabandsö måste vara äldre än de egentliga kjökkenmöddingarna, d. v. s. i tiden falla mellan de äldsta af dessa och Maglemosse. Att emellertid trindyxor af den smaleggade typen skulle ha förekommit redan i en tid äldre än kjökkemöddingarna, förefaller otänkbart. Såvidt man icke vill anse, att slumpen i detta enstaka fall spelat in vid eggens daning, så återstår den förklaringen, att trindyxorna vid Brabandsö äro yngre än boplatsen i sin helhet; de skulle t. ex. genom sin tyngd ha kunnat tränga ned i dyn till det äldre kulturlagret. Att emellertid smaleggade trindyxor skulle kunna påträffas i de yngre kjökkenmöddingarna, är icke alls otroligt. Som nyss nämnts, har vid Klintesö funnits en Limhamnsyxa med megalitisk eggform (jfr. f. ö. förhållandena på själfva Limhamnsboplatsen).

Utom kjökkenmöddingarna äro trindyxor funna på en hel del platser, dock aldrig tillsammans med andra yxtyper. I Köpenhamns museum har jag antecknat följande antal trindyxor, funna i Danmark: 7 ovaleggade

[1]) I Klintesö ha visserligen anträffats flere trindyxor med cirkelrunda genomskärningar och trubbiga nackar, dock ha eggpartien alltid varit afslagna.

[2]) Thomzen, *Braband-Fundet. Aarb. 1906.*

(4 utan fynduppgift), 36 smaleggade och 26 megaliteggade. Trindyxan är alltså i Danmark tämligen sällsynt i jämförelse med i Sverige. Utom detta lands gränser blir den ännu sällsyntare: Kiels museum har 3 trindyxor (från Schleswig-Holstein), Stralsunds museum har 4 (från Rügen), "Märchisches Museum" i Berlin har 1 (från Brandenburg) och "Völkerkundemuseum" har 1 (från Schleswig-Holstein.). Utom Danmark förekommer icke den ovaleggade typen.

Trindyxornas aftagande och slutliga upphörande mot söder samt deras stora utbredning i mellersta Sverige skulle möjligen kunna tänkas bero på, att man i Sverige hade en naturlig tillgång på lämplig sten, medan man i Danmark etc. hade motsvarande tillgång på flinta. Men om trindyxan skulle ha kommit hit från söder, så borde den vara äldre i Danmark än i Sverige. Jämför man emellertid siffrorna från Vänertrakterna – 52 ovaleggade, 23 smaleggade och 16 megaliteggade — med Danmarks 7 ovaleggade, 36 smaleggade och 26 megaliteggade, så visar detta, att förhållandet är snarare omvändt. *Trindyxan i Danmark har en yngre karaktär än i Sverige.*

I Skandinavien har trindyxan en utbredning som på inget annat ställe, och endast här uppträder den typologiskt äldsta typen.

Af detta framgår, att trindyxan har uppstått i Skandinavien.

Förhållandet mellan den spetsnackade flintyxan och den rundt om slagna yxan.

Om man som enda karaktärer på den spetsnackade yxan sätter spetsig nacke och mer eller mindre utpräglad spetsoval genomskärning, så kan man härunder inordna en hel del till sin ålder vidt skilda yxtyper.

I mellersta Europa uppträda spetsnackade yxor ganska ofta i samband med grafvar och boplatser, tillhörande olika delar af yngre stenåldern. Dessa yxor äro dock vanligen i sten.

Utom de områden, som behärskas af megalitkulturen, äro yxor i flinta sällsynta.

Emellertid äro de megalitiska spetsnackade flintyxorna ej heller af en fullt enhetlig natur: det finnes sådana, som tillhöra senare perioder af stenåldern. Fig. 23 är en sådan sen typ af den spetsnackade flintyxan.

Tillsammans med denna anträffades ännu en flintyxa af samma utpräglade typ. Yxorna ha raka eggar, skarpa egghörn och hufvudbredden förlagd så långt ut åt eggspetsen som möjligt; genomskärningarna äro spetsovala och tunna, nackarna starkt spetsade och yxorna fullkomligt oslipade. Dessa yxor äro funna tillsammans med 6 tjocknackade flintyxor[1]) vid Viervitz på Rügen (Stralsunds museum).

Stralsunds museum förvarar sammanlagdt 20 flintyxor af fullkomligt samma typ.

[1]) Såväl tekniken vid tillhuggningen som också flintans utseende gör det antagligt, att dessa redskap alla utgått från en och samma verkstad.

"Museum für Völkerkunde" i Berlin äger 4 st. flintyxor af denna Viervitztyp, alla från Rügen, men utan fynduppgifter (fig. 24 och 25).

Samma museum har också ett slutet fynd af detta slag. Det består af en tjocknackad yxa i sten och 8 st. oslipade spetsnackade flintyxor af Viervitztyp, funna tillsammans i en "Hünengrab" vid Hagen på Rügen.

I en annan samling från Rügen har jag antecknat 2 flintyxor likaledes af Viervitztyp.

Nämnda yxtyp synes alltså ha sin största utbredning på ön Rügen. Den förekommer dock äfven — och är af samma karakteristiska utseende — öfver stora områden af Nordtyskland, ehuru den här synes vara mera sparsam.

Det sydligaste fyndet af denna typ är i Sachsen (Völkerkundemuseum).

I sitt arbete "*Die Steinzeitgräber der Uckermark*" omnämner Schumann 3 fynd af spetsnackade flintyxor i grafvar. Förmodligen äro dessa yxor af Viervitztyp.

Köpenhamns museum har ett intressant fynd från Schleswig. Här anträffades under plöjning 89 flintredskap. Hufvudmassan utgjordes af tjocknackade yxor och mejslar, men till fyndet hörde också 3 oslipade spetsnackade flintyxor af Viervitztyp.

Fig. 23. Flinta. Viervitz. $\frac{2}{3}$

Ända till Nederländerna är denna karakteristiska typ utbredd (fig. 26).

Från Frankrike och England har jag antecknat flere fynd af besläktade, om ock kanske ej fullständigt öfverensstämmande yxtyper.

I Skandinavien synes typen saknas.

Genom tre fynd är Viervitztypen kronologiskt bestämd. Det skall nedan visas, att den äfven af rent typologiska skäl är att räkna till den tjocknackade yxans tid.

Om man nu, utgående från de två fasta typerna, å ena sidan den rundt om slagna yxan, tillhörande Ertebölletid, å andra sidan den spetsnackade flintyxan af Viervitztyp, tillhörande den tjocknackade yxans tid, skulle bedöma den spetsnackade flintyxan af Montelii 1:a period, så intager denna i mångt och mycket en mellanställning mellan dessa båda.

I sina starkt hvälfda bredsidor har den en karaktär, som närmar den till den rundt om slagna yxan.

Yxan fig. 27 är en af de yngsta i sitt slag från Sverige. Den afviker från Viervitztypen förnämligast därutinnan, att tvärsnittet är mera tjockt och

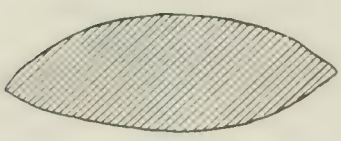

Fig. 24. Flinta. Rügen. 1/1.

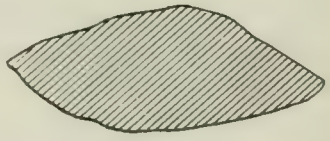

Fig. 25. Flinta. Rügen. 1/1.

eggen mera svängd. Dessa egenskaper utpräglas allt mer och mer, ju längre man går tillbaka i tiden. Hos de äldsta spetsnackade flintyxorna, hvilka äro oslipade, spåras i såväl tillhuggningstekniken som yxornas hela form en

allt större och större likhet med de rundt om slagna yxorna. Själfva eggpartiet hos dessa äldsta yxor af per. I har icke den skarpa utarbetning, som f. ö. är utmärkande för megalityxorna, utan har mer afrundade hörn (fig. 28, 29) — alltså ett förhållande analogt med det hos de smaleggade trindyxorna.

Men ännu närmare kan den spetsnackade flintyxan förbindas med den rundt om slagna. Yxan fig. 28 har hufvudbredden vid eggen och är häri-

Fig. 26. Flinta. Nederländerna. ⅓.

Fig. 27. Flinta. Öl. ⅓.

genom tydligt megalitisk, men hos flere spetsnackade yxor är hufvudbredden förlagd närmare midten. I detta afseende bilda sådana yxor öfvergångstyper till de äldre. Likaledes finnes det rundt om slagna yxor, hvilka genom sin storlek, form och bearbetning så närma sig till de spetsnackade yxorna, att de icke kunna skiljas från dessa annat än genom sin ovala eggbehandling. Hvad slutligen slipningen beträffar, så har påpekats att de äldsta spetsnackade flintyxorna äro oslipade. Äfven detta bidrager till att göra öfvergången mellan de båda yxtyperna kontinuerlig. För öfrigt är det icke

uteslutet, att en begynnande slipning af flintan redan kan spåras på Ertebölle-kulturens flintredskap. Ett anslag i Köpenhamns museum talar om slipning på skifyxor sålunda: "Ved ganske enkelte er der iakttaget en let slibning

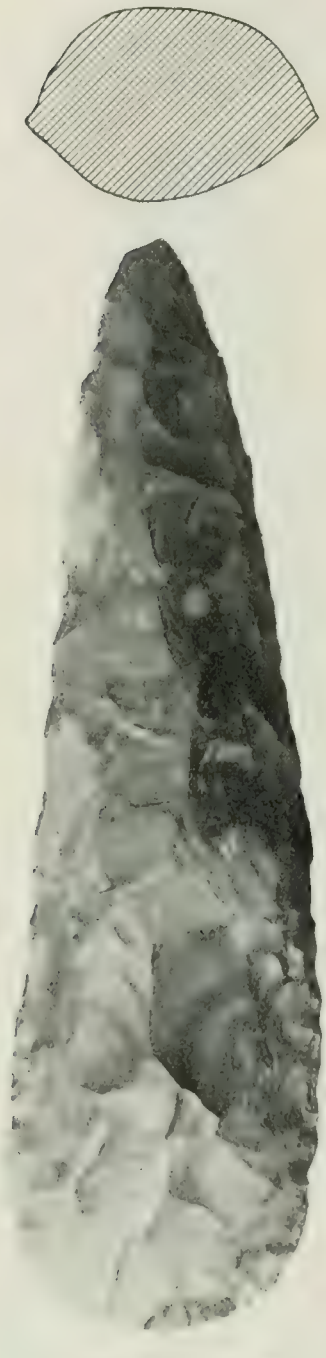

Fig. 28. Flinta. Sk. [illegible].

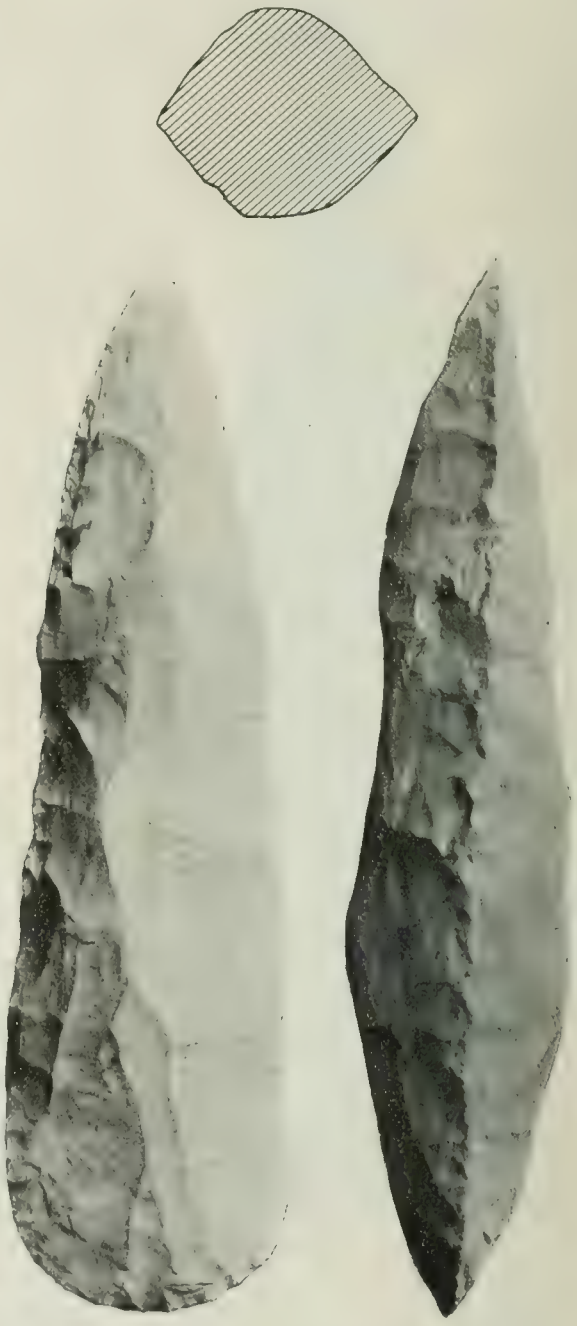

Fig. 29. Flinta. Sk. [illegible].

ved Eggen, den første begyndelse til den i den yngre stenalder almindelig anvendte Slibning av Egværktøiet."

Alla förhållanden tyda således på, att den megalitiska spetsnackade flintyxan (åtminstone delvis) utvecklats ur den rundt om slagna yxan — och det på nordiskt område.

Man talar om den megalitiska kulturen såsom kommande med den fulländade slipningen, med åkerbruket och med de stora stengrafvarna, och i jämförelse härmed förefaller Erteböllekulturen såsom en outvecklad, efterblifven och till undergång dömd kultur.

Men är i själfva verket megalitkulturen så öfverväldigande redan vid sitt första uppträdande? Hvad till en början den fulländade slipningen beträffar, så äro, som nyss framhållits, de äldsta yxorna oslipade; slipningen utvecklar sig alltså först så småningom.

Åkerbruket i Norden är äldre än megalitkulturen, ty det är påvisadt på Limhamnsboplatsen och i de öfre lagren af kjökkenmöddingarna. Och slutligen, beträffande de stora stengrafvarne, så kom megalitkulturen icke alls med dem, ty det dröjer minst en hel utvecklingsperiod, innan dessa börja uppträda. Tag bort från megalitkulturen dess stengrafvar med fulländade redskap, låt den endast representeras af de spetsnackade flintyxorna, och jämför sedan lämningarna från detta kulturens första uppträdande med Erteböllekulturen, då framstår megalitkulturen i sin rätta dager. Å ena sidan har man då de spetsnackade yxorna, glest utströdda öfver landet. De bilda icke en från början färdig typ, ty deras utveckling försiggår inom detta område; de äro förbundna med de rundt om slagna yxorna genom en hel serie af öfvergångstyper. Å andra sidan har man den lifskraftiga och i snabb utveckling stadda Erteböllekulturen, på boplatserna representerad af hundratals yxor.

Den utveckling, som Erteböllekulturen undergått från dess äldsta till dess yngsta uppträdande, är utan tvifvel större än den, då kulturen förändras från yngsta Ertebölle — till äldsta megalitkultur.

Äfven den äldre stenålderns yxtyper i sten äro känsliga för utvecklingen. Inom deras utbredningsområde i västra Skandinavien kan man nästan i detalj följa utvecklingen; man ser huru så småningom deras form förändras och huru slutligen den megalitiska eggbehandlingen uppstår — icke hastigt och oförmodadt, utan såsom en produkt af hela kulturens likformiga utveckling. Slutligen visar också den äldre stenålderns kultur antydan till den begynnande slipningen af flintan, liksom också de första spåren af åkerbruket i Norden tillhöra densamma. Denna kultur visar alltså en jämn och oafbruten öfvergång i megalitkultur.

Megalitkulturen i Norden är en direkt utveckling ur Erteböllekulturen.

Den typologiska utvecklingen af megalitkulturens flintyxor.

De hos den rundt om slagna yxan utmärkande karaktärerna, den starkt afrundade eggen och den i förhållande till bredden ansenliga tjockleken, gå igen äfven hos de megalitiska yxorna. De äldsta spetsnackade flintyxorna skilja sig i detta afseende obetydligt från de rundt om slagna. Äfven hos de yngre yxorna af per. I äro ännu dessa karaktärer, hvälfda bredsidor och rundad egg (dock nu med utpräglade egghörn), starkt framträdande.

Vid öfvergången till den tunnackade typen tillkommer nu ett nytt element — smalsidorna. Härigenom få bredsidorna, i trots af att yxorna bibehålla en ansenlig tjocklek, ej så stark hvälfning, utan blifva mera *mjukt hvälfda* (fig. 30). Detta är speciellt utmärkande för den tunnackade typen. Eggens rundning bibehålles, ehuru kanske ej så starkt.

Fig. 30. Flinta.

Vi se alltså, huru den rundt om slagna yxans karaktärer fortlefva hos de megalitiska yxorna, ehuru de så småningom förändras och utplånas. Hos de tjocknackade yxorna äro dessa karaktärer försvunna — bredsidorna äro nu plana, genomskärningen är rektangulär eller kvadratisk och eggen är fullkomligt eller i det närmaste rak (fig. 31); yxorna ha alltså hufvudbredden så långt åt eggspetsen som möjligt.

Denna långa typologiska utveckling, hvarigenom hufvudbredden allt mer och mer förflyttas mot eggen, har sin sista utvecklingsform i de bredeggade flintyxorna. De bredeggade yxornas uppträdande faller i en tid, då metallerna börja bli kända, och deras utsvängda eggar ha därför ansetts som metall-

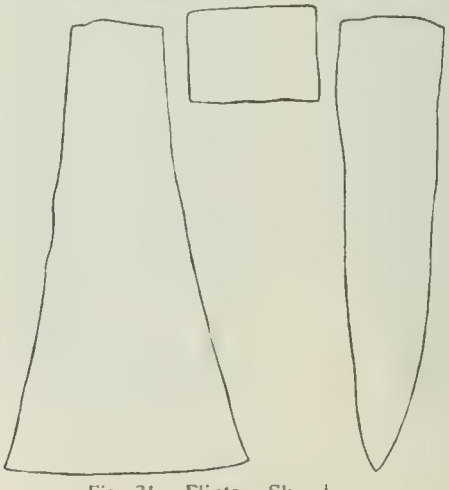

Fig. 31. Flinta. Sk. [illegible]

imitationer. Man skulle emellertid kunna göra sig den frågan: äfven om metallerna icke skulle ha uppträdt just nu, skulle icke utvecklingen hos flintyxorna ändock och af sig själf ha uppnått detta typologiskt fullt lagbundna och naturliga slutstadium?

Genom sin eggbehandling måste Viervitzyxorna, äfven på denna grund, sättas som samtidiga med de tjocknackade flintyxorna. Yxorna äro alltså bestämda, såväl kronologiskt som typologiskt.

Enligt den här gjorda framställningen är megalitkulturen en ren utveckling af Erteböllekulturen. Man kan alltså strängt taget icke tala om megalitisk påverkan, megalitkulturens inträngande o. s. v. — ej heller om att den megalitiska eggbehandlingen uppstått genom inverkan af främmande yxtyper, ty den har uppstått självständigt och utvecklats allt efter som folket ändrat lefnadsförhållanden och börjat öfvergå från jägarstadiet till åkerbruksstadiet.

Om megalitkulturen har uppstått i Norden, så behöfver den därför icke vara samtidig öfver hela området.

Det är egentligen i den gamla kulturens centrum, som megalitkulturen utvecklats, men i utkanterna af det område, som innehafts af den äldre stenålderns kultur, har utvecklingen icke gått med samma snabbhet; här skulle man alltså kunna tala om megalitisk påverkan o. d. Nu visar det sig, att på flere ställen i mellersta Skandinavien, såsom i Kalmar län och Västergötland, megalitkulturen har karaktären af en invasion. Detta beror då icke på något plötsligt uppdykande nytt folk, utan det är endast en folkförskjutning inom Norden själft — det är från megalitcentrum i Sydskandinavien och Danmark, som den utgått. Orsaken till denna folkförskjutning skall sedan beröras.

Genom denna invasion i mellersta Skandinavien får stenen vika för flintan. Men stenen har sin rot i Lihultkulturen; det är alltså dennas utvecklingar, som få vika för megalitkulturen.

Lihultkulturen har stått under Erteböllekulturens påverkan; bl. a. visar sig detta i den ovala eggbehandlingen. Då Erteböllekulturens flintyxor utvecklas och blifva megalitiska, så utvecklas på samma gång Lihultkulturens yxor och ge upphof till olika typer, äfven de med megalitisk eggbehandling.

Utvecklingen inom de båda samtida kulturerna är alltså något så när parallell.

Enligt A. W. Brøgger [1]) skulle de båda kulturerna vara burna af, i stort sedt, samma folk. Denna uppfattning motsäges icke af de undersökningar, som här äro gjorda.

Emellertid finnas andra förhållanden, som tala i annan riktning. Almgren har vid sina senaste forskningar angående den arktiska kulturen kommit till det resultatet, att denna kultur sannolikt haft sitt ursprung i Skandinavien. [2])

[1]) Anf. arbete s. 64.

[2]) Almgren, *Några svensk-finska stenåldersproblem (Ant. Tidskr. XX).*

Nu framträder denna i sin typiska form först under gånggriftstid, men om den har haft sitt ursprung här, så måste dess rötter gripa mycket längre tillbaka i tiden.

Det är under sådana omständigheter sannolikt, att arktiska element ingå redan i den gamla Lihultkulturen — i huru stor utsträckning får framtiden utvisa.

Tyskland.

Från Schleswig-Holstein kan Erteböllekulturen spåras utefter kusten af Östersjön till dess sista stora utpost mot öster på ön Rügen. På denna ö har bebyggelsen varit ovanligt kraftigt utvecklad. Stralsunds museum har öfver 500 rundt om slagna yxor samt ett 30-tal skifyxor. Om alltså Erteböllekulturen på Rügen kvantitativt kan jämföras med Danmarks eller Skånes, så är den dock af primitivare slag.

Man träffar här inga praktexemplar af yxor, jämförliga med exempelvis fig. 1. Ej heller kan man spåra öfvergången till megalitkultur såsom i Skandinavien.

Den spetsnackade flintyxan af per. I är mycket svagt utvecklad på Rügen. Jag har endast antecknat omkring 4 exemplar. Däremot finnas som nämnts spetsnackade flintyxor af yngre typ (Viervitztypen).

Med de tunnackade yxorna uppträder megalitkulturen på Rügen plötsligt i full blomstring. Den senare utvecklingen af flintredskapen äger rum fullkomligt som i Skandinavien. Den nordiska megalitkulturen är utbredd utefter Tysklands norra kust. På Rügen har den sin största utbredning. Öster om denna ö aftager den emellertid ganska hastigt och upphör slutligen. Samma är förhållandet mot söder.

Erteböllekulturen, som på de områden, hvilka hittills behandlats, har varit bunden vid kusterna eller de större insjöarna, saknas fullkomligt i mellersta Tyskland, så när som på en plats, nämligen Calbe vid Milde i Brandenburg.[1]) Det är utan tvifvel utefter de stora floderna, som Erteböllefolket framträngt till denna långt in i landet belägna punkt.

I Rhenpfaltz äro 3 à 4 rundt om slagna yxor funna.[2]) De torde ha förirrat sig hit från väster.

Megalitkulturen i Nordtyskland är ej så ren som i Skandinavien. Man kan i den spåra inflytande från söder. Emellertid bildar den i stort sedt en ganska skarp kontrast mot mellersta Tysklands kultur. Utanför det egentliga megalitområdet blifva som nämnts redskapen i flinta sällsynta. Trindyxorna, som redan utmed kusten äro sällsynta, försvinna fullkomligt. Samma är förhållandet med megalitgrafvarna och den nordiska keramiken.

I stället vidtager i söder den s. k. bandkeramiken, samt en hel del andra småkulturer, hvilkas natur ofta ej är fullt utredd, men hvilka synas ha rönt inflytande, dels från bandkeramiken, dels från megalitkulturen.

[1]) Kupka, *Das Campignien im nordeuropäischen Glazialgebiet (Ztf. Ethn. 1907).*

[2]) Enl. upplysning af Doc. R. Schmidt i Thübingen.

Bandkeramikens kultur saknar yxor i flinta. Redskapen göras alltid i sten.

Utom den för den egentliga bandkeramiken utmärkande typen "Schuhleistenkeil" förekomma en hel del andra yxor. De äro ofta af mycket oansenliga former, ibland väl, ibland dåligt slipade. Ofta består yxan blott af en rå sten, i hvars ena ända man slipat en egg.

I jämförelse med megalitkulturens fulländade yxtyper visar denna tyska stenkultur en i allmänhet ganska framskriden degeneration.

Om dessa yxor i sten alltså äro ganska lätta att åstadkomma, så uppträda de också på sina ställen i ett mycket stort antal. Exempelvis på slätterna kring Leipzig har man uppsamlat omkring 2000 dylika yxor.[1])

Det är af intresse att se, att huru knapphändigt dessa yxor än äro gjorda, de dock alltid uppträda med den megalitiska eggbehandlingen.

Den ovala eggbehandlingen är okänd i Tysklands stenålder,[2]) med undantag af de trakter, som förut beskrifvits.

Under äldre nordisk stenålder synes alltså mellersta Tyskland ha varit, "arkeologiskt sedt", utan nämnvärd befolkning, åtminstone har här ej utvecklats någon påvisbar kultur.

---

[1]) Näbe: *Die steinzeitliche Besiedelung der Leipziger Gegend.* Leipzig 1908.

[2]) Det finnes en del yxor i jadeit, ofta af exotiska former. På dem iakttages ibland en starkt afrundad egg. Se fig. 75 hos Evans, *Ancient Stone Implements af Great Britain.* London 1897.

II. Den yngre stenåldern i Västeuropa.

Megalitgrafvarna.

För att följa de vidare spåren af den nordiska flintkulturen återstår alltså att vända sig till västra Europa. Här återfinnas också analogierna med Norden och det framförallt i länderna utmed Nordsjön och Atlanten.

Studiet af kulturförbindelserna utefter Europas västkust upp mot Skandinavien sammanhänger nära med frågan om den neolitiska kulturens ursprung. Har denna kultur uppstått självständigt här i Europa eller har den kommit hit från Orienten?

Förr ansågs den neolitiska kulturens orientaliska ursprung nästan självklart. Man kände då ej de öfvergångskulturer, hvilka nu nästan täcka den s. k. hiatus mellan äldre och yngre stenålder. Från Magdalénientiden med dess kringströfvande renjägare kom man tvärt öfver i den fullt utvecklade neolitiska kulturen med slipade stenredskap, fulländad keramik, megalitgrafvar o. s. v. Det är då förklarligt, att man antog, att denna plötsligt uppdykande nya kultur kommit utifrån och det just från Orienten, där en hög kultur härskat redan 5000 år f. K.

Emellertid finnas förhållanden, hvilka med svårighet låta inpassa sig i denna teori. Det är bl. a. frågan om megalitgrafvarnas ursprung.

I Skandinavien och Danmark uppträda megalitgrafvarna i sin renaste form; endast här kan man följa utvecklingen från dösar till gånggrifter och från gånggrifter till hällkistor. På detta område tillhöra de också i regel den rena stenåldern.

Vända vi oss först till det närbelägna Nordtyskland, så förekomma här grafvarna öfver hela det megalitiska området. Den utveckling, man kunnat konstatera i Skandinavien, saknas emellertid här (möjligen med undantag af de nordvästligaste delarne). Grafvar finnas visserligen, hvilka kunna jämföras med våra dösar, gånggrifter och hällkistor, men den kronologiska ordningsföljden mellan dem saknas. Detta talar för att grafvarnas princip är äldre i Skandinavien än i Tyskland.

För grafvarna utmed Europas västkust gäller detsamma, nämligen att den kronologiska ordningsföljden mellan de olika typerna saknas.

Kommer så frågan om metallernas uppträdande i megalitgrafvarna.

I Norden tillhöra som nämnts grafvarna i regel den rena stenåldern.

Äfven utefter Europas västkust till och med norra Frankrike äro metallerna sällsynta i desamma. I Sydfrankrike däremot blifva de ett af de mest framträdande elementen i grafinventarierna. Här finner man ymnigt pärlor, nålar, ringar och spiraltrådar af koppar, ibland äfven armringar och dolkar af koppar eller brons samt pärlor och andra föremål af guld. Å andra sidan saknas ofta så godt som fullständigt föremål, som antyda mera ren stenålder.

I Spanien är tillgången på metaller i grafvarna lika stor om ej större. (Enl. muntlig upplysning af E. Cartailhac.)

Samma är förhållandet i norra Afrika. Här finner man i grafvarna armband och skålar samt smärre föremål i koppar eller brons (ibland silfver), hvilka tyda på en utvecklad bronsålder, då däremot enligt Cartailhac icke finnas några grafvar med ren stenålderskaraktär.

Till belysande af denna fråga skall omnämnas ännu några uttalanden om megalitgrafvarna i Afrika:

Enligt Montelius synas en del af de afrikanska dolmens fortsätta in i bronsåldern.[1])

Enligt Goyt byggas megalitliknande stengrafvar på sina ställen i Algeriet ännu i dag.[2])

Fergusson anser de franska dolmens för otvifvelaktigt äldre än de afrikanska.[3])

Huru nu inpassa dessa förhållanden i teorien om den från S. till N. gående kulturströmmen? I Södern grafvar utan fastare band sins emellan, utan ren stenålderskaraktär, men med riklig tillgång på metaller — i Norden grafvar med strängt lagbunden utvecklingsföljd samt af ren stenålderskaraktär.

För detta skulle fordras antagandet af en stor retardation.

Genom Montelii arbeten framgår emellertid med största sannolikhet, att en dylik i sådan omfattning icke finnes. Visserligen må metallerna ha blifvit kända något tidigare i Södern, men innan ännu kopparn hunnit öfvergå i brons, är densamma känd och spridd i Norden. Det kan alltså knappast blifva tal om, att Söderns grafvar skulle befinna sig i ren bronsålder, medan Nordens ännu äro i ren stenålder.

För Frankrikes och Afrikas dolmens tillkommer en sak, som för Nordens grafvar är ganska främmande, nämligen efterbegrafningar. Dylika äga här rum icke blott under bronsåldern, utan långt in i romersk tid, som fynden af bl. a. romerska silfvermynt i dessa ådagalägga.[4])

I Norden åter äro efterbegrafningar sällsynta och sträcka sig i allmänhet ej öfver den äldre bronsåldern; man känner, såvidt jag vet, icke något dylikt fall från järnåldern.

---

[1]) Montelius, *Orienten och Europa. (Ant. Tidskr. Bd. XIII.)*

[2]) Goyt, *Dolmens et sépultures mégalithiques des Ouled-Hannech. (Mém. de la Soc. Archéol. du Depart. de Constantine. 1886.)*

[3]) Fergusson, *Rude Stone Monuments in all Countries.* London 1872.

[4]) Beträffande Frankrike lämnar den franska litteraturen många exempel härpå. Uppgiften att silfvermynt skulle vara funna i Afrikas dolmens är af Monsieur Verneau, vid Musée d'Hist. Nat. i Paris (i föreläsning).

Utan att fästa alltför stor vikt vid metallernas uppträdande, är det alltså här två saker att lägga märke till. *För det första, att det endast är i Norden, som megalitgrafvarna ha sin lagbundna utveckling; för det andra, att i Norden seden att begrafva eller efterbegrafva i megalitgrafvar förr upphör än i Södern.*

Detta står synbarligen i strid mot teorien, ty om grafvarna skulle ha uppstått i Södern, så borde det vara just där, som utvecklingen äger rum, där borde denna begrafningssed vara lifskraftigast, men där borde den också först upphöra eller förändras, medan den i utkanterna såsom Norden längre borde kvarlefva i sitt gamla skick.

Det finnes flera detaljer, hvilka alla tala i samma riktning som det föregående. En sådan sak är uppträdandet af grafvar med hål. Dylika grafvar finnas såväl i Sverige som England och Frankrike; det kan bortses från öfriga trakter.

I Sverige utgöras de endast af hällkistor — de tillhöra alltså den sista perioden af stenåldern. I *Orienten och Europa* visar Montelius, att grafvar med hål i England och Frankrike också tillhöra den yngsta stenåldern. Han skrifver härom sid. 209: "Detta förhållande är af stor vikt, emedan det, liksom många andra omständigheter visar, att stenålderns slut i alla de nyss nämnda länderna inträffat mera samtidigt, än man vanligen föreställer sig."

Nu utgöras i Frankrike dylika grafvar ibland af hällkistor, såsom dolmen de la Justice, men dessutom äfven af dösar, och det t. o. m. af enklaste och råaste typ. (Fig. 203 hos Montelius.)

Här är alltså ett bevis för, att dösarna i Frankrike fortlefva samtidigt med de andra graftyperna.

Detta förhållande utesluter emellertid icke fullständigt antagandet, att *vissa* dösar äro äldre än *alla* gånggrifter och att *vissa* gånggrifter äro äldre än *alla* hällkistor. Men om så skulle varit förhållandet, hvarför kan man icke se detta hos exempelvis de sydfranska dolmens? Här skulle ju enligt teorien graftyperna ha passerat på sin väg mot N. — först dösarna och sedan gånggrifterna (kupolgrafvarna) — men här är fullkomligt samma innehåll i de olika grafvarna och alla tillhöra de just öfvergångsperioden till bronsåldern (se förteckningen).

I det följande skall dessa saker behandlas mera i detalj, och vi skola söka visa, att kulturen i norra och mellersta Frankrike är äldre än i Sydfrankrike.

Det är således många förhållanden, hvilka svårligen kunna inpassas i teorien om den från S. till N. gående kulturströmmen.

Då jag nu öfvergår att behandla den neolitiska utvecklingen i Frankrike, är det därför med hufvudsyfte att söka utröna, huru denna ställer sig till nyss nämnda problem. Om den äfven i öfrigt har en yngre karaktär än Nordens megalitkultur, då är i ännu högre grad sannolikt, att vår megalitkultur icke har uppstått genom förbindelser utefter Europas västkust.

Frankrike.

Af kartan (pl. V) öfver de olika yxtypernas utbredning i Frankrike framgår, att yxorna i flinta och sten i stort sedt falla inom skilda områden.

De förra påträffas rikligast i norra Frankrike. Härifrån nedskjuta de i en bred kil till departementet Dordogne, där de förekomma i stort antal. Söder härom saknas de eller äro mycket sällsynta. Här finner man åter stenyxornas centrum (departementet Aude). Äfven i Bretagne hafva dessa en stor utbredning.

Hufvudmassan af yxorna i sten sammanfaller till sin utbredning med de franska megalitgrafvarna. [1])

Detta är en väsentlig olikhet mot Norden, där megalitgrafvarna alltid beteckna ett centrum för flintkulturen.

Förekomsten af naturlig flinta i Frankrike kan icke enbart gifva förklaringen till detta förhållande.[2]) I Skandinavien förekommer flintan egentligen endast i Skåne, men flintyxor ha i trots däraf blifvit spridda långt uppåt landet. Så äro exempelvis i Uppland funna öfver 70 flintyxor (enl. Ekholm), i Norge 443 (enl. Brøgger).

Afståndet mellan flintkulturens centrum i Dordogne och stenkulturens i Aude är omkring 15 mil, alltså ej längre än från Skåne till megalitkulturens centrum i Västergötland, och likväl äro i Aude blott funna 6 flintyxor.

Den franska kulturen låter alltså uppdela sig i två stora grupper, geografiskt skilda; den ena omfattar yxorna i flinta, den andra yxorna i sten. Till den senare ansluter sig hufvudmassan af megalitgrafvarna.

Flintkulturen.

Campignienkulturen i Frankrike har icke alldeles samma karaktär som Erteböllekulturen i Norden, så är den t. ex. ej uteslutande bunden vid kusterna som den senare. Kulturen är utbredd öfver hela det stora område, som förut beskrifvits såsom tillhörande flintkulturen. Den träffas rikt utvecklad äfven i trakter mera aflägsna från kusterna såsom Marne eller Dordogne. Dess flintredskap hafva aldrig påträffats i franska kjökkenmöddingar; däremot känner man dem från flere af de stora verkstadsplatserna, exempelvis Grand Pressigny. Vid själfva Campigny förekomma nämnda flintredskap i en "Fond de Cabane", och det under ganska säregna omständigheter. Här anträffades 13 rundt om slagna yxor och 36 skifyxor, samtliga oslipade.[3])

Antagligen har folket här varit åkerbrukande. Man har funnit 5 kvarn-

[1]) A. de Mortillet, *Distribution géographique des Dolmens et des Menhirs en France. (Revue Mens. de l'Ecole d'Anthrop. de Paris, 1901.)*

[2]) Den naturliga flintan förekommer förnämligast på det område, som tillhör flintkulturen, men dessutom äfven på några andra platser bl. a. i Pyrenéerna.

[3]) Salmon, d'Ault du Mesnil et Capitan, *Le Campignien, fouille d'un fond de Cabane au Campigny. (Revue Mens. de l'Ecole d'Antrop. VIII, 1898.)*

eller slipstenar. I ett lerkärlsfragment har påträffats aftryck af troligen korn. Djurlämningarna ha utgjorts af hjort och häst.

Lerkärlsfragmenten, hvilka funnits i stort antal, ha i allmänhet varit oornamenterade; på några har dock uppträdt ett ganska utveckladt ornament, i hvilket ingått såväl schackbräds- som rombmönstret.

Om alltså Campignienkulturen i Frankrike ger oss en delvis annan bild än Erteböllekulturen i Norden, så äro likväl analogierna mellan de båda kulturerna tillräckligt stora för att visa, att de i själfva verket bilda en och samma stora kultur, ganska enhetlig öfver detta stora område af västra Europa.

Detta framgår tydligast af den typologiska utvecklingen.

De franska rundt om slagna yxorna och skifyxorna äro af samma karaktär som de nordiska.

Den rundt om slagna yxan är långsträckt och jämnsmal, har oval eggbehandling samt också en i förhållande till bredden ansenlig tjocklek (fig. 32 och 33). Den är i regel groft och klumpigt bearbetad samt oslipad. Ibland finnas dock verkliga praktexemplar, fullt ut jämförliga med de bästa hos oss.

Fig. 32. Flinta. Frankr. ²/₃.

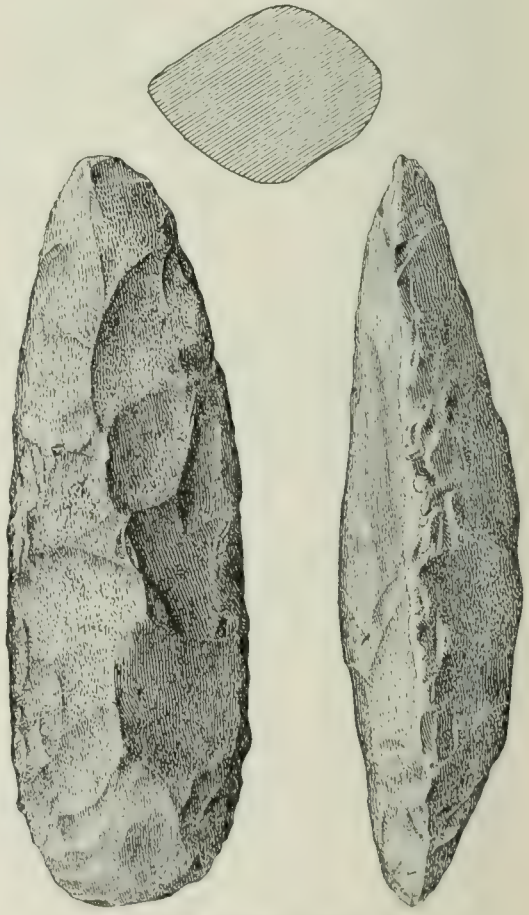

Fig. 33. Flinta. Frankr. ²/₃.

Den rundt om slagna yxan i Frankrike utvecklar sig så småningom — storleken ökas, bearbetningen fulländas, eggen förändras och yxtypen öfvergår i den spetsnackade flintyxan af per. I, på fullkomligt samma sätt som i Norden.

I Skandinavien har man ej med säkerhet kunnat konstatera slipning af Erteböllekulturens flintredskap; den oslipade rundt om slagna yxan öfvergår i den likaledes oslipade spetsnackade flintyxan. Detsamma är regel äfven i

Fig. 34. Flinta Frankr. $^2/_3$.

Frankrike. Här finnas dock en del sällsynta undantagsfall, då en begynnande slipning verkligen kan iakttagas på rundt om slagna yxor. Vanligen hafva sådana slipade yxor äfven något förändrade former, tydande på, att de äro under utveckling. Yxan fig. 34 är kanske den, som bäst bibehållit sina ursprungliga karaktärer.

Period I är ganska väl utvecklad i Frankrike. De yngre yxorna tillhörande denna äro mer eller mindre slipade; det stora flertalet är dock utan slipning.

Liksom i Skandinavien karakteriseras här de äldsta spetsnackade flintyxorna af starkt hvälfda bredsidor, afrundade egghörn samt en tillhuggningsteknik påminnande om de rundt om slagna yxornas. Den stora öfverensstämmelsen mellan de franska och skandinaviska yxorna framgå af fig. 35 och 29.

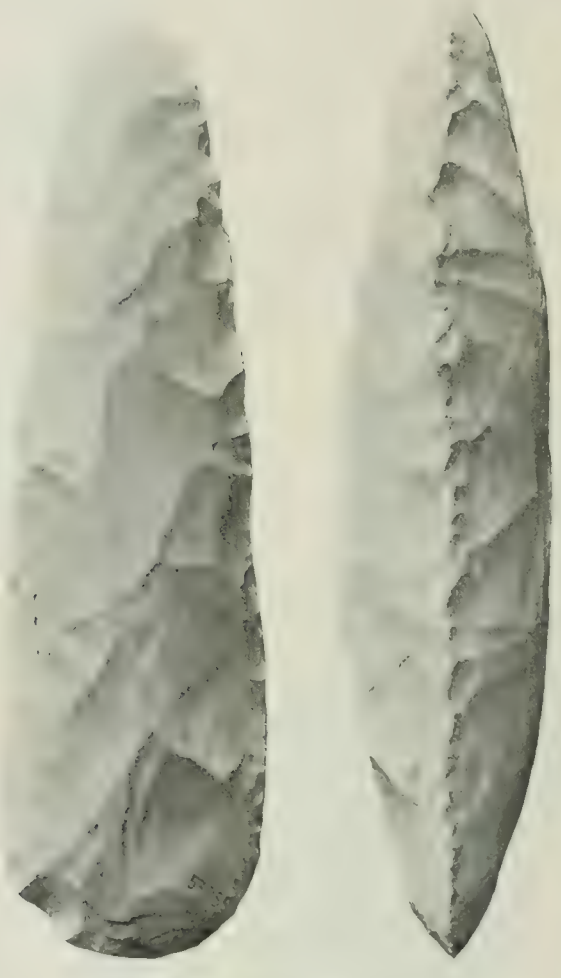

Fig 35. Flinta. Frankr. $^1/_2$.

Den utveckling af den franska kulturen, som hittills berörts, har ägt rum fullkomligt såsom i Norden. Med period II inträder emellertid en förändring i förhållandena, hvilken gör, att utvecklingen i dessa båda länder går i skilda riktningar. Orsakerna härtill skola nedan beröras.

Liksom Nordens spetsnackade flintyxor utvecklas och blifva tunnackade, så utvecklas på samma sätt de franska yxorna. Man kan alltså äfven här tala om en period II. Hos de franska yxorna af denna period förekomma emellertid delvis ganska afvikande karaktärer.

Den utveckling af de megalitiska yxtyperna, hvarigenom huggna smal-

sidor uppstodo, saknas här. Då de spetsnackade yxorna med spetsovala genomskärningar öfvergå i de tunnackade, bibehålles i princip den spetsovala genomskärningen.

Fig. 36. Flinta. Frankr. $^1/_2$.

Som vi skola se, utgöras de franska yxorna af period II af en samling mer eller mindre förändrade typer. Att man emellertid här kan tala om en period II, d. v. s. att dessa yxor motsvara Nordens tunnackade, framgår af följande: De äro utvecklade ur de spetsnackade yxorna af per. I, de hafva den för tunnackade yxor karakteristiska mjuka hvälfningen af bredsidorna, samma utarbetning af eggpartien samt ibland egg i båda ändar; de göra då

Fig. 37. Flinta. Frankr. ⅓.

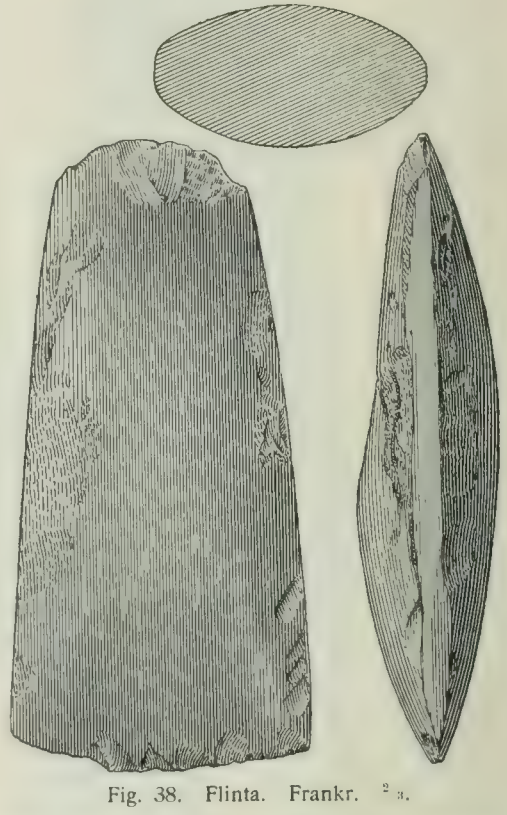

Fig. 38. Flinta. Frankr. ⅔.

verkligen skäl för namnet tunnackade. Dessutom beteckna de höjdpunkten i den franska flintkulturen hvad storleken beträffar — fullkomligt analogt med förhållandena i Norden.

Nu är hos dessa franska yxor den spetsovala genomskärningen ej alltid bibehållen; man har ofta genom slipning afrundat kanterna, eller också har man åstadkommit en planslipning, hvarigenom små och ojämna smalsidor uppstått. *Huggna smalsidor saknas fullständigt i fransk stenålder.*

Genomskärningarna hos de franska yxorna äro alltså endera spetsovala, med eller utan afrundning, eller också med små, oftast ojämna smalsidor.

I detta afseende har jag icke påträffat mer än omkring 6 yxor, hvilka bildat undantag. Dessa ha varit verkliga praktexemplar af den tunnackade typen, med breda, väl slipade smalsidor (fig. 37). Dock har icke ens hos dessa yxor kunnat konstateras huggning af smalsidorna.

Förhållandet iakttages bäst hos oslipade yxor. Dessa äro i Frankrike alltid med spetsoval genomskärning, i Norden ha de alltid smalsidor. I jämförelse med Nordens tunnackade yxor med sina rena och klara linjer bilda de franska yxorna en mer svårdefinierbar och ej så enhetlig typ.

Som nämnts, finnas endast omkring 6 exemplar fullt ut jämförliga med de bättre hos oss.

Dessutom förekommer emellertid en mängd yxor af mindre fulländad typ, hvilka dock äro tydligt tunnackade (fig. 36, 38, 39).

Fig. 39. Flinta. Frankr. $^1/_2$.

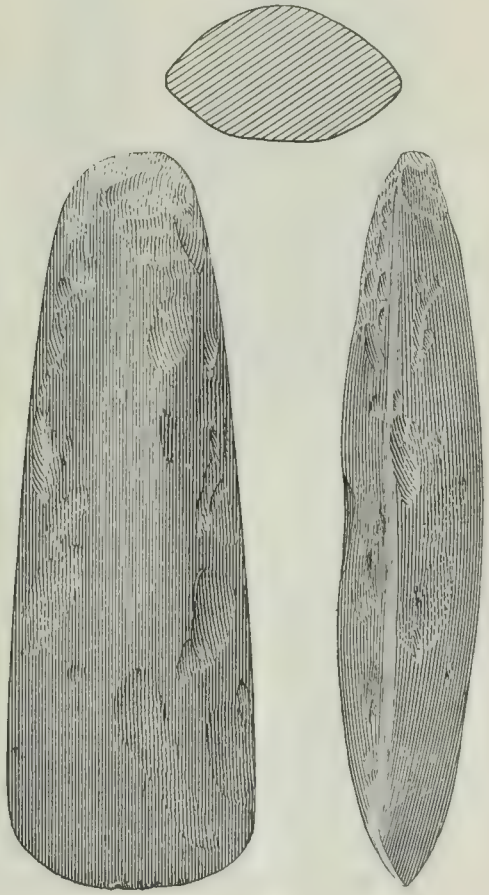

Fig. 40. Flinta. Frankr. $^1/_2$.

Hos yxan fig. 40 äro skiljaktigheterna något större, dock ej större än att yxan väl kan betecknas som en de tunnackade yxorna mycket närstående typ.

Yxan fig. 40 är den första början i den långa serien af mer eller mindre degenererade typer, hvilka variera såväl till storlek som form och bearbetning. Dock hafva alla dessa yxor, hvilka här sammanförts under samma beteckning, åtminstone någon af de ursprungliga karaktärerna i behåll, såsom bredsidornas mjuka hvälfning. Såsom slutprodukt i denna degenerationsserie uppträda sådana yxor som fig. 41, 42, särskildt utmärkande för grafvarne i Marne (VII, 72).

Alla de här beskrifna typerna, från fig. 36 till fig. 42, sammanhänga med hvarandra genom en oafbruten serie af öfvergångar.

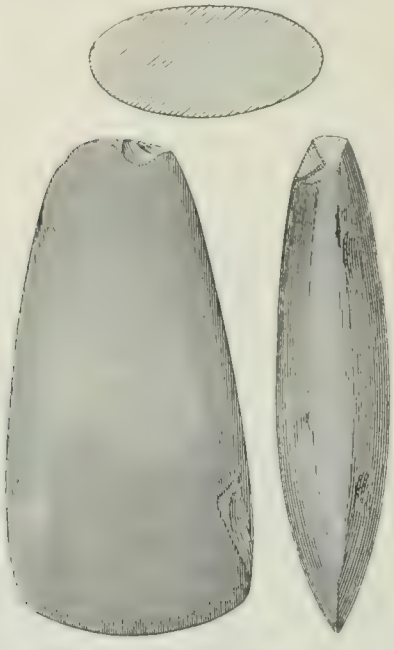

Fig. 41. Flinta. Frankr. ⅓.

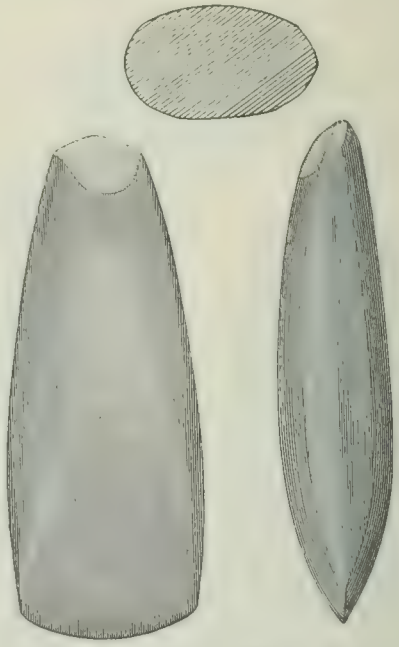

Fig. 42. Flinta. Frankr. ⅓.

Under per. II representeras den franska flintkulturen ej blott af de tydligt tunnackade yxorna, utan äfven af en del ganska förändrade typer. De starkt förändrade torde i allmänhet vara senare utvecklingar. Under denna period äro alltså de franska yxorna ej af någon strängt enhetlig typ såsom förhållandet är i Norden, ehuru man i de flesta fall dock tydligt kan se, att det är den tunnackade yxan, som varit den ursprungliga typen. Det är äfven af betydelse att konstatera, att de skilda utvecklingarna, hvilka afvika från den ursprungliga typen, äro tecken på degeneration.

På bifogade karta äro de här nämnda yxorna betecknade som typ II. De yxor, hvilka ej i något väsentligt afvika från den tunnackade typen, äro särskildt angifna.

Utom denna typ, hvilkens ursprung är den tunnackade yxan, omfattar flintkulturen äfven yxor af mera svårbestämbart slag. De äro dels spets-

nackade och torde ibland kunna ledas tillbaka till yxorna af per. I, dels bilda de ofta små och oansenliga typer, närmande sig till de i det följande beskrifna Robenhausienyxorna. Bland dessa yxor upptagas också sådana, hvilka erbjuda vissa likheter med Viervitztypen. De äro på kartan sammanförda till en grupp, "yxor af obestämd typ eller yngre än typ II".

Man förstår bäst utvecklingen af dessa obestämda typer genom jämförelse med Norden.

Den viktigaste typologiska karaktären, hvarigenom de nordiska flintyxorna blifva skarpt bestämda, är uppträdandet af smalsidor. De spetsnackade yxorna af per. I sakna dylika och äro härigenom skilda från de senare. Det finnes visserligen äfven i Norden ett fåtal fall, då den spetsovala genomskärningen bibehålles under senare tid. Stjerna uppräknar en del exempel härpå (i *Före Hällkisttiden*). I detta sammanhang må äfven nämnas Viervitztypen. Emellertid är af dessa den senare f. ö. typologiskt bestämd och de öfriga fallen äro i förhållande till den stora massan af mycket underordnad betydelse, i synnerhet då man tar i betraktande den stränga lagbundenhet i utvecklingen, som här råder. I regel tillhöra alltså Nordens spetsnackade yxor med spetsovala genomskärningar per. I.

De spetsnackade flintyxorna ha, som namnet säger, en spetsig nacke. Denna egenskap är dock icke af någon grundläggande typologisk betydelse. Det finnes tjocknackade yxor, där nackarne äro starkt spetsade. Tag bort smalsidorna hos dessa och man återfår den spetsnackade typen.

Däri ligger den största skiljaktigheten mellan utvecklingen i Norden och i Frankrike. I Frankrike saknas dessa genomgående smalsidor, och därför fortlefver den spetsnackade typen från per. I och långt ned i tiden. På grund häraf är det omöjligt att hos en hel del franska yxor tillämpa den typologi, som i Norden gäller för så godt som hvarje flintyxa.

Då den nordiska megalitkulturen öfvergår i sin III:e stora utvecklingsperiod, karakteriserad af den tjocknackade flintyxan, så finnes härtill i Frankrike ingen motsvarighet — *man påträffar här icke en enda tjocknackad yxa.*

Den sista tiden af den franska flintkulturen representeras endast af dessa degenerationstyper, som förut beskrifvits.

Utvecklingen i Frankrike, jämförd med Nordens, blir alltså följande. Under per. I är kulturen i de båda länderna fullt likartad. I Norden utvecklas sedan flintkulturen till sin fulla blomstring, och den bibehåller sin höga teknik till stenålderns slut. I jämförelse härmed visar kulturen i Frankrike en alltjämt tilltagande degeneration. Under period II kan man visserligen ännu spåra analogier med Norden, men därefter upphöra de fullständigt.

Campignienkulturen utbreder sig som nämnts med en stor enhetlighet öfver vidsträckta områden af västra Europa. Denna enhetlighet hos kulturen kan knappast bero på några utvecklade kulturella förbindelser, ty sådana måste ha varit synnerligen obetydliga under denna primitiva tid. Det ligger närmare att antaga, att inom själfva kulturen förekommit vissa folkförflyttningar, hvarigenom denna spridits ut öfver så stora områden, men dock bibehållit sin enhetliga karaktär.

Redan under en ganska tidig del af megalitkulturen spåras den begynnande upplösningen i den förut enhetliga massan. Det är visadt, huru kulturen i Frankrike under per. II börjar utveckla sig i en egen riktning och degenerera, medan vid samma tid i Norden megalitkulturen ingår i sin blomstringsperiod.

Detta tyder pa, att vi i Norden hafva att söka centrum och ursprunget i denna kultur.

Bevisen för denna sak kunna sökas redan hos den rena Campignienkulturen. Kulturen uppträder i Norden i sin ursprungligaste form. Här är den strängt bunden vid kusterna och bildar en primitiv jägar- och fiskarkultur. I Frankrike däremot förlorar kulturen denna ursprungliga karaktär; den utbreder sig här inåt landet och blir åtminstone delvis åkerbrukande. Förhållandet vid själfva Campignyboplatsen tyder äfven på en mera framskriden utveckling; här fanns bl. a. en ganska utvecklad ornamentik.

I Frankrike uppträder slipning redan hos några rundt om slagna yxor. Kan emellertid detta anses som bevis för, att slipningen af flintan börjar tidigare här än i Norden?

Så skulle vara, om Campignienkulturens mera fulländade yxor, hvilka bilda höjdpunkten i utvecklingen, voro slipade, och om denna sedan fortsattes till de äldsta spetsnackade flintyxorna, men så är icke förhållandet. Slipningen uppträder hvarken på de fulländade rundt om slagna yxorna eller på de äldsta spetsnackade, men däremot på några oansenligare, sämre bearbetade och mindre typiska yxor, hvilka tydligen icke alls gå i spetsen för utvecklingen. Slipningens uppträdande på dylika förklaras däraf, att utvecklingen i Frankrike följer efter utvecklingen i Norden. I Norden är dennas ursprung, och här försiggår den hastigast; här öfvergå de rundt om slagna yxorna i de spetsnackade utan någon slipning — först därefter införes slipningen.

I Frankrike äger i hufvudsak samma förhållande rum. I detta från utvecklingens centrum aflägsna land fortlefver dock på sina ställen den rundt om slagna yxan, samtidigt med att utvecklingen äger rum och slipningen införes.

Jämföras förhållandena i Norden och Frankrike, så blir utvecklingsgången följande: I Norden är Campignien-Erteböllekulturens ursprung. Här är den utvecklad vid kusterna och de större vattendragen. De massor af fynd, som äro gjorda såväl i Danmark som i Sverige, visa att en ovanligt kraftig befolkning här måste varit utbredd. Detta är desto mer anmärkningsvärdt, som under dessa äldsta tider människorna voro hänvisade endast till hafvet eller skogarna för sitt uppehälle. Det är under dylika omständigheter klart, att en öfverbefolkning mycket lätt måste uppstå.

Öfverskottet af Nordens befolkning sökte sig så småningom utlopp mot S. utefter kusten. På så sätt fortplantade sig kulturen till Frankrike.

Denna folkförflyttning mot S. har sedan fortgått under per. I och början af per. II. Härefter minskas den hastigt och upphör slutligen alldeles.

Hvad är orsaken till detta?

Förklaringen härpå ligger i själfva verket ganska nära till hands. Det är med per. II som åkerbruket får sin kraftiga utveckling. Människorna,

hvilka förut bott förnämligast utmed kusterna, börja nu draga sig inåt landet och blifva åkerbrukare.

Det är de stora, för åkerbruket lämpliga vidderna i det inre af Skandinavien, som nu tagas i besittning, och därmed upphöra förbindelserna utefter Europas västkust.

Megalitfolkets inträngande i det inre Skandinavien har på sina ställen karaktären af en invasion, såsom förut är framhållet.

Vi kunna sammanfatta bevisen för att det är Norden och icke Frankrike, som har varit centrum för flintkulturen. Nordens flintkultur är såväl kvalitativt som kvantitativt mycket öfverlägsen den franska. Typologiskt bilda Nordens flintyxor renare typer. Dylika böra naturligtvis uppstå i kulturens centrum, hvarifrån impulserna sedan utgå.

Nordens megalitkultur uppnår sin högsta blomstring, samtidigt som förbindelserna utefter Europas västkust börja afmattas och upphöra. Skulle Norden endast varit den mottagande parten, så borde dessa förbindelser i stället nu nått sin höjdpunkt.

Samtidigt med den nordiska megalitkulturens blomstring spåras en tydlig degeneration hos den franska kulturen.

Det kan anmärkas, att den franska flintkulturens degeneration möjligen skulle kunna bero på metallernas uppträdande. Om så skulle ha varit förhållandet, så är äfven detta ett bevis för att kulturen här är underlägsen den nordiska, ty den senare bibehåller sin fulländade flintteknik och lagbundna utveckling, äfven sedan de första spåren af metallerna börjat visa sig.

De praktfulla flintdolkarna och de bredeggade, tjocknackade yxorna visa ingen som helst degeneration, och dock anses de som påverkade af motsvarande förebilder i metall.

Det visar sig emellertid, att flintkulturen i Frankrike är ovanligt fattig på metaller, isynnerhet i jämförelse med kulturen i det närbelägna Sydfrankrike.

Några exempel må nämnas härpå.

Dolmen de Bougon. Deux Sèvres (VII, 76) inga metaller.

Dolmen de la Justice. S. et Oise (VII, 75) inga metaller.

Dolmen d'Argenteuil. S. et Oise (VII, 74) inga metaller.

Grottes artificielles du Petit Morin. Marne (VII, 72) 2 små kopparblad.

Dolmen de Meudon. S. et Oise (VII, 73) inga metaller.

Dolmen de S:t Aquilin. Dordogne (VI, 71) inga metaller.

Grotte sépulcrale de Campniac. Dordogne (VI, 70) en liten pärla och en liten ring af koppar.

Från den franska litteraturen ännu några exempel.

Allée couverte de Dampont. S. et Oise[1]) flintyxor — spån — skrapor — benspetsar — musslor med borrade hål — lerkärlsfragment — 3 trepanerade kranier — inga metaller.

[1]) A. de Mortillet, *Bull. Soc. d'Anthrop. de Paris 1889.*

Dolmen de Mareuil-les-Meaux. S. et Marne[1]) 15 slipade flintyxor — 13 små "tranchets" i flinta — 8 flintpilar — 3 prydnader af Unio littoralis — 2 lerkärlsfragment — redskap i horn — 40 skelett — inga metaller.

Allée couverte du Grand-Bouillac. Vendée[2]) flintspån — 2 "tranchets" i flinta — lerkärlsfragment — människoben — inga metaller.

Dolmen d'Abbecourt[3]) 3 flintyxor — lerkärlsfragment — människoben — inga metaller.

Dolmen de Conflans-Sainte-Honorine. S. et Oise[4]) yxor — människoben — inga metaller.

Grafvarna tillhörande den franska flintkulturen skilja sig alltså, hvad metalltillgången beträffar, ej mycket från Nordens, men de stå i den skarpaste kontrast mot de sydfranska dolmens. Det är äfven att märka, att flintyxorna i de här nämnda grafvarna utgöras af den yngre degenerationstypen. Men degenerationen hos kulturen börjar redan under en ganska tidig del af per. II.

Man har alltså inga som helst skäl för antagandet, att denna degeneration då skulle bero på metallernas uppträdande.

Indogermanerna.[5])

Under förhistorisk tid var Europas befolkning af en mera enhetlig sammansättning än nu. Man har funnit, att under neolitisk tid en dolicocefal, medelstor eller högväxt ras varit vidt utbredd öfver Europa.

Den har påträffats i Nordens megalitgrafvar, i Englands long barrows, i Frankrikes dolmens, i tyska bankeramikens grafvar, i Rysslands courgangrafvar och långt nedåt Kaukasus. Går man ännu längre tillbaka, till den paleolitiska tiden, så behärskades då Europa af den utprägladt dolicocefala CroMagnon rasen. Arkeologien visar alltså, att i Europa ursprungligen härskat en bestämd ras. Sammanställes dessa resultat med de, hvartill språkforskningen har kommit, är man inne på det omstridda indogermanska problemet.

Då de neolitiska dolicocefalerna med största sannolikhet härstamma från de paleolitiska, har man skäl att antaga, att indogermanernas ursprung är att söka i paleolitisk tid. Emellertid kan man knappast tala om indogermaner på detta tidiga stadium.

Dessa ha nämligen icke endast ursprungligen bildat en ras, utan de ha äfven från början haft en kultur, hvilken varit nog lifskraftig att kunna bibehålla åtminstone något af sin ursprungliga karaktär, äfven sedan de olika grenarna af indogermanerna skilts och sedan kanske starkt uppblandats med främmande folkelement.

Nu kan man knappast vänta att hos Magdalénientidens renjägare finna

[1]) Petitot, *Bull. Soc. d'Anthrop. de Paris 1892.*

[2]) Boudonin, *Congr. Préhist. de France 1906.*

[3]) *Dictionnaire archéol. de la Gaule I.*

[4]) Bertrand, *Archéol. celt. et gauloise.* Paris 1899.

[5]) Det hänvisas till följande litteratur: Kossinna, de Lapouge, Ripley på annat ställe anf. arbeten. — Reinach, *L'Origine des Aryens.* Paris 1892. — Much, *Heimat der Indogermanen.* Berlin 1904. Penka, *Die Enstehung der neolitischen Kultur Europas.*

en så enhetlig och kraftig kultur; därtill måste den ha varit alltför gles och för beroende af yttre omständigheter.

Men vid öfvergången till neolitisk tid äger denna koncentration rum, hvarigenom den indogermanska kulturen uppstår.

Under Magdalénientiden var Europa uppfylldt af tundror, där det icke var täckt af is. På dessa följde människan de kringströfvande renhjordarna. Då sedan isen försvann, och med den också renen, förvandlades de forna tundrorna till urskogar eller sumpmarker. Dessa kunde icke gifva människorna samma uppehälle som förut utan affolkades så småningom. Människorna drogo sig till kusterna, där det var lättare att få föda och lättare att taga sig fram.

På så sätt förklaras det, att vid den neolitiska tidens inbrott människorna äro koncentrerade utmed Europas västkust, medan de inre delarna sakna påvisbar kultur.

Den första kultur, som möter oss vid den neolitiska tidens början är Campignien-Erteböllekulturen. Denna uppfyller också ganska väl de fordringar, man kan ställa på en indogermansk kultur. Den är på samma gång primitiv och dock enhetlig. Den har en stor utbredning, från Sverige i norr och Rügen i öster till Dordogne i Sydfrankrike.

Är då denna vidsträckta kustzon att anse som indogermanernas urhem? Nej! Därtill är den alltför utsträckt. Det är visserligen möjligt, att vid öfvergången till neolitisk tid människorna slogo sig ned vid kusterna utefter en ganska lång linje, och att alltså redan mycket tidigt Europas västkust till stora delar var bebodd af besläktade folk, men till indogermanerna hörde äfven en enhetlig kultur, och denna måste ha uppstått på ett betydligt mera inskränkt område. Det har förut sökt visas, att det är i Norden, som ursprunget till denna kultur är att söka.

Vi skola här icke uppehålla oss vid den i det föregående på typologiska grunder gjorda bevisföringen för denna sak. Här skall endast i största allmänhet granskas förutsättningarna för att en dylik kultur skulle kunna uppstå just i Norden.

Det är sagdt, att kulturens fortplantning mot söder underlättats genom en samtidig utvandring från Norden. Denna utvandring får icke tagas i alltför bokstaflig mening; det är ej en invasion, jämförlig med exempelvis megalitkulturens i mellersta Sverige, utan snarare en långsam tendens hos folken i norr att vilja draga sig mot söder — ett förhållande, som gått igen i alla tider.

Man har velat framhålla norra Frankrike såsom urhemmet för indogermanerna.[1]) Detta står dock i strid mot de typologiska undersökningar, som här äro gjorda.

Andra hafva velat förlägga urhemmet till något nu i Nordsjön sjunket land.[2])

Hvarför dock tillgripa hypotesen om ett dylikt land, hvilket, om det nu

---

[1]) Kossinna, *Der Ursprung der Urfinnen und Urindogermanen und ihre Ausbreitung nach dem Osten. (Mannus 1909—10.)*

[2]) De Lapouge, *L'Aryen, son rôle social.* Paris 1899.

har existerat, knappast kan ha erbjudit människorna större fördelar än Norden självt?

Framför allt Jylland och de danska öarna måste ha varit synnerligen lämpliga för denna kultur. Här hade människorna tillgång till hafvets rikedomar på fisk och musslor och voro samtidigt skyddade vid de djupt inträngande vikarna eller bakom öarna. Här hade man äfven riklig tillgång till den för redskapen så nödvändiga flintan, och slutligen kunde människorna här glädja sig åt ett mildt klimat, hvilket ej heller kunde lägga några hinder i vägen för det begynnande åkerbruket.

Då kulturen sedan utvecklas och blir megalitisk, visar det sig, att dess centrum fortfarande är Norden. De naturliga förutsättningarna för kulturen att nå sin högsta utveckling just här hafva alltså icke ändrats. Åkerbruket är en nyhet för denna tid, men för öfrigt är allt fotadt på det gamla; kulturen är fortfarande en flintkultur, metallerna äro okända och redskapen utvecklade ur gamla typer.

Kommer så frågan om megalitgrafvarna. Granskas då först de rent tekniska förutsättningarna för dessa, så visar det sig, att grafvarna i Europa äro rikast utvecklade i trakter med riklig tillgång på material för deras byggande. De äro talrikast i Norden, Bretagne och Sydfrankrike, men betydligt sparsammare i norra Frankrike, Belgien och Nederländerna.

Grafvarna äro alltså ganska mycket beroende på tillgång till lämpligt material. Från denna sida sedt kan alltså knappast finnas något lämpligare land för dessa att uppstå i än det af lösa stenblock öfversållade Norden.

Denna sida af saken är emellertid af en mera underordnad betydelse i förhållande till själfva megalitgrafvarnas idé. Det är på denna, som åsikten om kulturens orientaliska ursprung är starkast grundad. Megalitgrafvarna skulle då beteckna den första flodvågen af österländsk civilisation, som spolar in öfver Europa, och med hvilken skulle följa åkerbruk, husdjur och den gryende kännedomen om metallerna. Men ser man dem från motsatt utgångspunkt, få de ett mycket anspråkslöst och barbariskt ursprung.

Man har från början uppfattat megalitgrafvarna som bostäder åt de döda. Den hydda, som beboddes af den lefvande, kopierades i sten åt den döde.

Denna naturliga uppfattning har man delvis frångått (beträffande grafvarna i Europa), då man söker deras ursprung i Orienten. Dösen skulle då ha sitt ursprung ur de äldre grafvarna i exempelvis Egypten och gånggrifterna ur kupolgrafvarna. Europas megalitgrafvar skulle då bli barbariska kopior af Österlandets stora grafbyggnader, och de skulle ha uppstått till stor del på grund af naturfolkens lust att imitera.

Grafvarna i Österlandet i sin tur ha emellertid icke vuxit upp ur intet; de måste ha en lång utveckling bakom sig, de måste kunna ledas tillbaka till simpla typer -- hyddor i sten åt de döda. Då är man åter tillbaka på stadiet af Europas megalitgrafvar.

Det finnes alltså inga direkta hinder för, att grafvarnas idé kan ha upp-

stått självständigt äfven hos en så primitiv kultur som megalitkulturen, utan tvärt om måste denna ha uppstått på ett tidigt stadium, åsikterna må sedan växla om hvar det har varit.

Sydfrankrike.

I och med det vi lämna flintkulturen, försvinna också analogierna med Norden. Den franska stenkulturens yxor utgöras i regel af ganska simpla och föga karakteristiska typer. Bland de mera utvecklade märkas Bretagnes exotiska praktyxor i jadeit och cloromelanit. Skafthålsyxor, äfven af enklaste slag, förekomma sparsamt. Det finnes några få, hvilka kunna betraktas såsom stridsvapen och hvilka i allmänhet äro något dubbeleggade. De erbjuda dock inga direkta analogier med yxorna af detta slag i Norden.

För öfrigt utgöras yxorna af skafthålslösa och föga bestämda typer, yxor, som för att begagna Stjernas beteckning, bilda världstyper.

I Sydfrankrike är ett af stenkulturens centra. Här gör den i sin helhet intrycket af en långt gången degeneration. Yxorna, hvilka icke bilda någon bestämd typ, äro här likväl af ett ganska likartadt utseende. De äro i allmänhet små, än välslipade, än åter mycket bristfälligt gjorda, tillverkade genom bultning (ibland med spår af sågning). De äro korta, men breda, ha alltid väl utarbetade eggpartier, nackarna i regel spetsade och genomskärningarna ovala, ofta ganska tilltryckta; mera sällan uppträda smalsidor.

Dylika yxor äro äfven utmärkande för de schweiziska pålbyggnaderna.

Ehuru, som nämnts, yxorna icke hafva några strängt bestämda karaktärer och därför ha sina motsvarigheter öfver hela jordklotet, uppträda de dock i Sydfrankrike och Schweiz i stort antal och äro här onekligen af en viss inbördes släktskap. De hafva därför i det följande blifvit sammanförda under

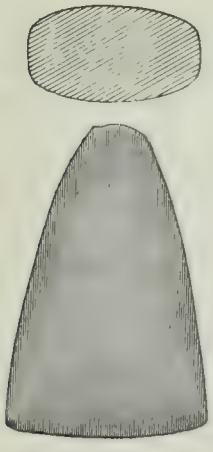

Fig. 43. Sten. Frankr. $^{2}/_{3}$.

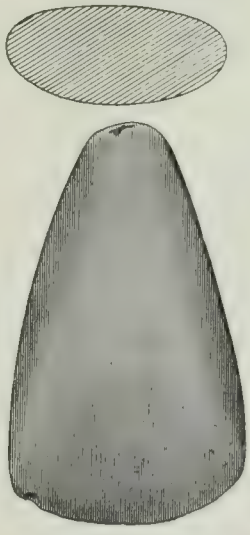

Fig. 44. Sten. Frankr. $^{2}/_{3}$.

en benämning — yxor af Robenhausientyp (fig. 43—45.)[1]) Genom dem blir kulturen i Sydfrankrike satt i närmare förbindelser med pålbyggnadskulturen. Analogier mellan dessa kunna också spåras på flere håll.

I pålbyggnaden vid Lac de Clairvaux i Jura hafva anträffats vingade stenpärlor af en typ, som framför allt är utmärkande för de sydfranska dolmens[2]) (fig. 50).

Från Frankrike har pålbyggnadsfolket också importerat flinta,[2]) och till detta land, isynnerhet Sydfrankrike, ha de exporterat sina nefrityxor.

Ännu en analogi dessa kulturer emellan är uppträdandet af trindyxan.

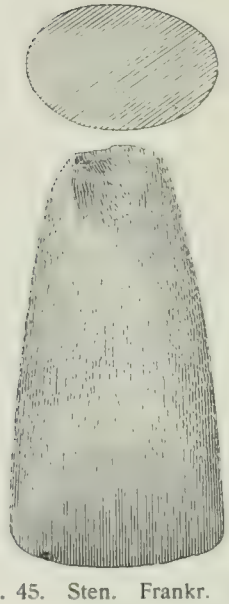

Fig. 45. Sten. Frankr. $^2/_3$.

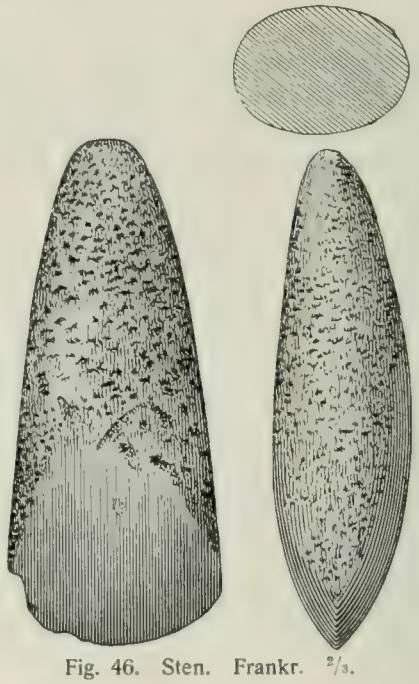

Fig. 46. Sten. Frankr. $^2/_3$.

Yxorna af Robenhausientyp ha i allmänhet ovala genomskärningar. Nu blifva ibland genomskärningarna mera rundade, samtidigt med att den blanka slipningen försvinner och spåren efter bultningen tydligare framträda (fig. 45) — dessa yxor öfvergå då i den rena trindyxan (fig. 46).

Den sistnämnda förekommer i Sydfrankrike och Schweiz i ej ringa antal. Den bildar dock ej någon skarpt bestämd typ, utan är genom öfvergångar nära förbunden med Robenhausienyxorna.

I norra Frankrike är trindyxan mycket sällsynt, men å andra sidan mera typiskt utbildad. Här är t. o. m. funnen *en* dylik med oval egg.

Flintkulturen i norra Frankrike och stenkulturen i södra ha ej många beröringspunkter med hvarandra. Till en del torde detta kunna bero därpå,

[1]) Den sydfranska och schweiziska kulturen motsvara också bäst den gamla benämningen Robenhausien kultur.

[2]) Munro, *The Lake Dwellings of Europe.* London 1890.

att stenkulturen i sin helhet är något yngre än flintkulturen, hvilket i det följande skall visas. Äfven torde etniska skiljaktigheter ha medverkat. Härför talar bl. a. flintkulturens stora utveckling i Dordogne, medan den söder om detta departement så godt som saknas.[1])

En af de få beröringspunkterna mellan kulturerna utgör den typologiska utvecklingen af flintxorna. Då dessa degenerera, uppstå slutligen typer, hvilka bilda öfvergången till Robenhausienyxorna i sten — d. v. s. de senare uppstå under samma tid, som åstadkommer flintkulturens degeneration. Denna period inom den franska kulturen framstår tydligast genom jämförelse med förhållandena i Norden.

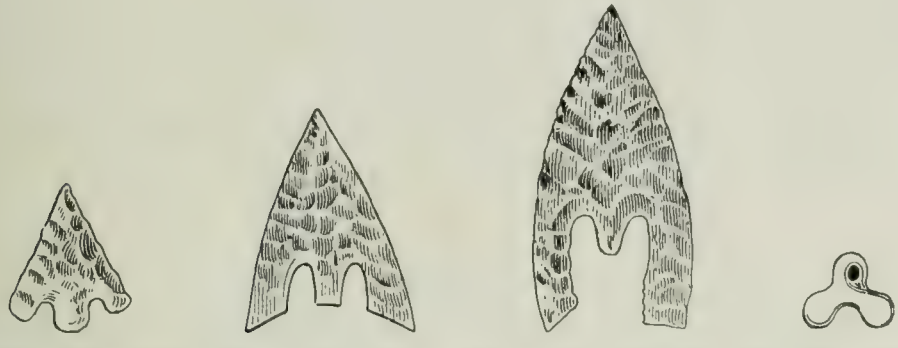

Fig. 47. Flinta. Frankr. Fig. 48. Flinta. Engl. 1/1. Fig. 49. Flinta. Engl. 1/1. Fig. 50. Sten. Frankr.

I Norden äro megalitgrafvarna utmärkta genom en stor rikedom på yxor. Denna sed att åt den döde i grafven gifva hans värdefullaste redskap, yxan, går igen äfven i Frankrikes stenålder, ehuru ej i samma omfattning. Detta visar sig framförallt på området för flintkulturen. Enligt den bifogade förteckningen äro flintyxor funna i grafvarna VI 70, VI 71, VII 72, VII 73, VII 74, VII 75 och VII 76. Yxorna ha här utgjorts af de yngre eller yngsta utvecklingstyperna.

Det vill häraf synas, som om megalitgrafvarna först börja uppträda under flintkulturens degenerationsperiod.

I tre af de nämnda grafvarna ha, utom flintyxor, äfven anträffats Robenhausienyxor (VI 70, VII 72, VII 74). Dessa äro de enda fall, där de båda typerna förekomma tillsammans.

Inom själfva den sydfranska kulturen, där Robenhausienyxorna uppträda i mycket stort antal, förekomma dessa likväl mera sparsamt i grafvarna. Detta visar, att man nu börjar öfvergifva seden att låta dem åtfölja den döde. Yxorna hafva förlorat sin forna betydelse och öfvergått att blifva mera simpla

[1]) Ripley ger i *The Races of Europe* (London 1900) en karta, hvilken visar den nuvarande utbredningen i Frankrike af de olika folktyperna. Af denna framgår, att de dolicocefala folkelementen äro utbredda på samma område, som under neolitisk tid innehades af flintkulturen. Han säger, att det är teutonska folk, som här gjort en invasion från norr, följande den geografiska infallsvägen i Frankrike.

redskap. I stället träffar man som stående inventarium i grafvarna flintpilar (fig. 47) samt prydnadsföremål i sten eller koppar.[1])

Den sydfranska kulturen räknas af Cartailhac till "eneolitisk tid".[2])

Liksom den sydfranska ger också den spanska kulturen samma känsla af den annalkande bronsåldern. Den senare befinner sig i själfva öfvergången till bronsålder.[3])

På Balearerna har man ej funnit en enda stenyxa. Det synes, som om öarna ej haft någon stenålder.[4])

De sydfranska dolmens skilja sig från flintkulturens icke endast genom den större tillgången på metaller. I de förra voro flintpilar och metallföremål vanliga, men stenyxor sällsynta, i de senare åter voro yxor vanliga, men metallföremål och flintpilar af den sydfranska typen sällsynta. Det skall nedan visas, att flintpilarnas (af typ fig. 47) blomstringstid faller i bronsålder. (fig. 48 och 49). Dessas och metallföremålens tilltagande ymnighet är alltså ett tecken på, att kulturen är på väg att öfvergå i bronsålder.

Utvecklingsgången synes alltså visa, att den sydfranska kulturen är yngre än flintkulturens blomstringstid.

Bretagne.

Stenåldern i Bretagne har blifvit berömd framförallt på grund af sina talrika dolmens och stora stridsyxor i jadeit eller andra sällsynta bergarter. Dessa yxor tillhöra egentligen de tre grafvarna Mané-Er-H'Roëk, Tumiac och Mont Saint Michel, alla i Morbihan.

Mané-Er-H'Roëk är en s. k. "chambre mégalitique sous tumulus". I den anträffades sammanlagdt 102 yxor i bergarterna jadeit, cloromelanit eller fibrolit, vidare en stor ring af jadeit samt flere halsband af callaïspärlor (VII 79). I grafven låg också en stenplatta med inristade yxor och andra tecken.[5])

Grafgodset i högen vid Tumiac är i samma stil. Här märkas 9 yxor i jadeit, 6 i cloromelanit och 16 i fibrolit, dessutom 3 halsband af callaïspärlor (VII 77). Från Mont Saint Michel känner man 10 yxor i jadeit, 1 i cloromelanit, 92 i fibrolit samt halsband af callaïspärlor (VII 78).

Yxorna från dessa grafvar äro af synnerligen utpräglade typer. Jadeit- och cloromelanityxorna stora, glattpolerade, med breda eggpartier och starkt spetsade nackar, ganska tunna i förhållande till storleken och med spetsovala eller ovala genomskärningar (fig. 51).

Fibrolityxorna äro af helt annan typ — från medelstora till mycket små,

[1]) Saint-Venant, *Les premiers ages des métaux dans le Gard. (Congr. préhist. de France 1908.)*

Goby, *Coup d'oil d'ensemble sur le préhist. de l'arrondissement de Grasse et notamment sur ses dolmens, tumulus et sépultures. (Congr. préhist. de France 1906.)*

Förteckningen I 1 — VI 68.

[3]) Enligt anslag i muséet i Toulouse.

[3]) Enl. upplysning af Monsieur E. Cartailhac.

[4]) Cartailhac, *Monuments primitifs des Iles Baléares.* Toulouse 1892.

[5]) Bertrand, *La Gaule avant les gaulois.* 1891.

med väl utarbetade eggar, breda nackar (ofta lika breda som eggarna), tunna genomskärningar och obetydliga smalsidor. De äro välslipade, isynnerhet mot eggpartiet; nackarne äro så godt som *alltid* skadade eller ofullständigt utarbetade (fig. 52).

Liksom yxorna i jadeit bilda äfven dessa en skarpt afgränsad typ, ehuru de äro fullkomligt olika de föregående; de äro också i förhållande till dessa ganska simpla.

De grafvar, hvilka innehålla dessa exotiska yxor, få icke anses såsom typiska för hela Bretagne — tvärt om äro de ganska enastående. Det starka inflytande, om hvilket de så tydligt tala, går dock igen äfven inom den öfriga kulturen härstädes. Utom i de nämnda grafvarna äro jadeityxor ganska sällsynta i Bretagne. Deras typ påträffas dock ej sällan hos yxor i vanliga

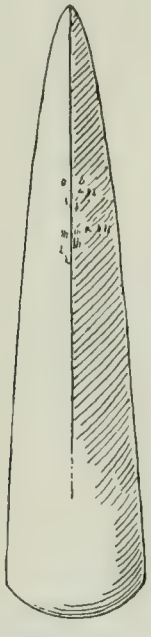

Fig. 51. Sten. Frankr. $^1/_4$.

Fig. 52. Sten. Frankr. $^1/_4$.

bergarter. Yxor i fibrolit äro däremot mera vanliga och förekomma äfven i grafvar. De äro i regel af det utseende, som förut beskrifvits. Ännu en yxtyp af mera egendomligt slag har sitt hemvist i Bretagne. Det är den s. k. "hache à tête". Denna typ är välarbetad och välslipad, har oval genomskärning, bred egg och nacken slutande i en ofta mycket väl utarbetad knopp. Dylika yxor förekomma talrikast i Côtes du Nord, Morbihan, Loire-Inférieure och Vendée.[1])

Liksom i en af de förut nämnda grafvarna har man också på andra ställen i Bretagne påträffat stenblock med inristade yxor o. d.

Slutligen må nämnas, att grafvarna öfver hela Bretagne äro ovanligt rika på stenyxor, om också ej i sällsynta bergarter.

[1]) Pitre de L'Isle, *Les haches à têtes de la Bretagne et du Bocage. (Matériaux 1880.)*

I Bretagne kan man alltså, i motsats mot Sydfrankrike, nästan tala om en stridsyxkult.

Det på stenyxor rikaste departementet i Bretagne är Morbihan, i detta afseende t. o. m. täflande med Sydfrankrike. Här äro emellertid Robenhausienyxorna ganska sparsamt förekommande. Den vanligaste yxtypen i Morbihan är större än de förra, har väl utarbetadt eggparti, spetsig nacke och oval genomskärning. Ofta är den ej så väl slipad; bultningen framträder då tydligare och yxan får en ganska stor likhet med Nordens spetsnackade trindyxor.

I departementet Ille-et-Vilaine[1]) äro yxorna åter i regel mindre och likna mera de i Sydfrankrike. De äga dock utprägladt spetsiga nackar, ett drag, som går igen öfver hela Bretagne.

Bretagnekulturen är rik på keramik, framför allt klockbägare.[2]) Äfven förekomma lerkärl, hvilkas motsvarigheter kunna sökas hos den tyska bandkeramiken (bl. a. kärl af Kumpftyp). Med den nordiska keramiken har den inga närmare analogier, såvidt man ej möjligen vill se dem i uppträdandet af några simpla kragflaskor.[3])

Genom sina klockbägare, grafstenar med inristade figurer o. d. har man sökt påvisa förbindelser mellan Bretagne och, å ena sidan Portugal, å andra sidan Irland.[4])

Med flintkulturen i norra Frankrike har den bretagneska kulturen inga närmare beröringspunkter. Flintyxorna i Bretagne äro af ett försvinnande litet antal. Därtill kommer, att flere af dem i själfva verket typologiskt ej höra samman med den egentliga flintkulturen, utan utgöras af samma typer som yxorna i sten, ehuru de råkat bli gjorda i flinta.

Ett fynd af flintyxor är af särskildt intresse. Vid en klippa i Plouhinec anträffades tre yxor i diorit (af den typ som är vanlig i Morbihan) samt en annan stenyxa tillsammans med en liten flintmejsel af egendomlig typ, en liten flintyxa af 41 mm. längd samt en välslipad tunnackad flintyxa. (VIII 87).

Skulle man af detta isolerade fynd våga draga någon slutsats, skulle det vara den, att stenyxor af nämnda typ uppträda i Bretagne redan innan flintkulturen börjar degenerera. Härmed är emellertid Bretagnekulturen i sin helhet för ingen del bestämd, hvarken till tiden eller till sitt förhållande till flintkulturen.

Det är visadt, att inom flintkulturen och i Sydfrankrike rådde ett visst förhållande i uppträdandet mellan yxor, flintpilar och metaller.

I Bretagne är det på samma sätt. Uti de tre största grafvarna funnos inga metaller, inga flintpilar, men talrika yxor.[5]) De öfriga grafvarna i Bre-

[1]) Enligt katalogen öfver muséet i Le Mans skulle här flera af yxorna vara af fibrolit — i så fall äro de ej af den typ, som förut beskrifvits såsom utmärkande för fibrolityxorna.

[2]) Klockbägarnas uppträdande i Bretagne är, såsom på de flesta andra områden i Europa, antagligen af ganska ungt datum. De äro alltså icke ursprungligen utmärkande för den Bretagneska kulturen.

[3]) Du Chatellier, *La poterie aux époques préhist. et gauloises en Armorique.* Rennes-Paris 1897.

[4]) Cartailhac, *Les âges préhist. de l'Espagne et du Portugal.* Paris 1886.

[5]) En af yxorna hade dock något utsvängd egg, hvilket brukar förekomma på metallimitationer.

tagne ha likaledes stor tillgång på yxor, medan flintpilar och metaller i dem äro sällsynta. Koppar eller brons är enligt förteckningen endast funnet i två stenåldersgrafvar (XI 125, XII 139).

I tre grafvar är funnet guld (VIII 91, X 109, X 115). Flintpilar äro funna i fyra stenåldersgrafvar (VIII 82, IX 104, X 114, X 115); däremot förekomma de i stort antal i rena bronsåldersgrafvar (X 105, X 106, X 107, XI 118, XII 140). De äro här af en synnerligen fulländad typ (= fig. 48, 49).

Från den franska litteraturen må nämnas några ytterligare exempel.

Dolmen i Finistère[1]*:* 4 bronsdolkar, 3 bronsyxor, 24 praktfulla flintpilar.

Tumulus vid Plestin i Côtes du Nord[1]*:* ett 30-tal flintpilar tillsammans med bronsdolkar.

Tumulus i Côtes du Nord[1]*:* ett 30-tal flintpilar tillsammans med bronsvapen.

Tumulus de Kergourgnon i Côtes du Nord[1]*:* 6 bronsdolkar, 40 flintpilar.

Tumulus de Kerhué-Bras i Finistère[2]*:* 33 praktfulla flintpilar, 4 bronsdolkar, 2 bronsyxor, 1 bronssvärd.

Tumulus de Gourillac'h i Finistère[2]*:* 12 flintpilar, 1 bronsdolk.

Tumulus de Bourlriac i Côtes du Nord[2]*:* 3 bronsdolkar, 1 armband af brons med guldbeläggning, 1 guldpincett, flintpilar, 1 stenyxa.

Bretagnekulturens förhållande till den sydfranska är alltså analogt med flintkulturens.

Riklig tillgång på yxor, men flintpilar och metaller sällsynta.

Kulturen i Bretagne har en äldre prägel än den sydfranska.

Nederländerna.

Flintkulturens väg mot norr går genom Belgien. Detta land är i arkeologiskt afseende närmast lika med norra Frankrike. Följer man kulturen vidare mot norr, kommer man in på nordiskt område.

I Nederländerna ha vi den yttersta flygeln af den nordiska megalitkulturen. Samtidigt finnas här också analogier med Belgien och Frankrike, hvilket gör, att Nederländerna komma att bilda just öfvergångsområdet mellan de båda utvecklingarna af flintkulturen.

Campignienkulturen är mycket svagt utvecklad i Nederländerna. Muséet i Leyden har endast 3 st. föga typiska rundt om slagna yxor. Då emellertid nu stora sträckor af den dåvarande kusten äro sjunkna i hafvet, så är det möjligt, att kulturen varit kraftigare utvecklad på just dessa kuststräckor. Skulle så vara förhållandet, är Campignienkulturen här af samma karaktär som i Norden, nämligen bunden vid kusterna.

I den senare utvecklingen af flintkulturen iakttagas många analogier med

[1]) Hukis, *Exploration d'un tumulus de l'époque du bronz (Finistère). (Matériaux 1884.)*

[2]) Du Chatellier, *Exploration d'un tumulus de Kerhué-Bras (Finistère). (Matériaux 1880.)*

länderna i söder — ja, flertalet flintyxor utgöras af dylika typer, hvilka förut beskrifvits från Frankrike.

Här tillkommer emellertid dessutom ett rent nordiskt inflytande.

På muséet i Leyden förvaras en del flintredskap från Nederländerna, hvilka alla äro tydliga bevis på detta inflytande. De äro: 4 oslipade och 5 slipade tunnackade yxor, 7 tjocknackade dylika, 1 mejsel med kvadratisk genomskärning, 1 tunnbladig yxa, 1 halfmånformig skrapa, 1 spjutspets med tunn genomskärning samt 1 dolk med kvadratisk genomskärning. Hos de uppräknade yxorna voro smalsidorna tydligt huggna.

Då man med utgångspunkt i stenkulturens centrum i Sydfrankrike följer stenyxornas utbredning mot norr, visar det sig, att dessa redan i norra Frankrike hafva minskats betydligt, i Belgien äro de ännu sparsammare. I Nederländerna däremot tilltager deras antal på ett märkbart sätt — det är det nordiska inflytandet, som här gör sig gällande. Stenyxorna i förutnämnda museum, hvilka tyda på nordiskt inflytande äro: 7 trindyxor, 1 dubbeleggad och 4 facetterade yxor samt 19 simpla skafthålsyxor (arbetsyxor).

I Nederländerna uppträda megalitgrafvar. I dessa äro flere af de förut nämnda flintredskapen funna. Här finner man också den typiska megalitkeramiken, representerad af kragflaskor, bägare med utsvängd rand ("Trichterrandbecher") samt andra typer med den för megalitkeramiken utmärkande ornamentiken.

I den nederländska keramiken har äfven inkommit ett främmande element — klockbägarna. I Leyden förvaras icke mindre än 20 fullständiga bägare af denna typ. De äro synnerligen välgjorda, såväl beträffande form som ornamentering; fyra af dem nå en storlek af omkring $^1/_2$ meter. Tillsammans med en dylik bägare har anträffats en rektangulär skifferplatta med borrade hål i ändarna — denna är det för klockbägarkulturen karakteristiska bågskyddet.

Öfver Hannover sammanhänger den nederländska megalitkulturen direkt med den rent nordiska.

Brittiska Öarna.

Den engelska flintkulturens centrum ligger på ett område i S O, som kan tänkas begränsadt af en linie från Isle of Wight till The Wash. Ett mindre centrum är äfven i Dorset och Wiltshire (pl. VI).

Den äldsta kulturen — Campignien eller Ertebölle — är rikt utvecklad såväl på området i S O som i Dorset och Wiltshire. Den representeras af den rundt om slagna yxan, hvilken här är af rent nordiskt utseende. Skifyxan saknas däremot nästan fullständigt; jag har endast antecknat 4 eller 5 fynd af denna typ. Såsom i Norden och i Frankrike utvecklar sig äfven i England denna äldsta kultur och öfvergår i per. I. Det mest typiska exemplet härpå är från Cissbury, en verkstadsplats och flintgrufva i Sussex. Denna grufva har varit bearbetad under Campignien-Ertebölletid samt under äldsta per. I. Flera hundra rundt om slagna yxor äro här funna samt äfven ett 20-

tal spetsnackade flintyxor. De senare bilda dels öfvergångstyper från de äldre, dels tillhöra de det typiska stadiet af äldsta per. I. De äro dock alla anmärkningsvärdt små (Evans fig. 26). [1])

Af 600 flintyxor från Cissbury voro endast 3 eller 4 slipade.[2])

Redan under äldsta per. I synes alltså grufvan ha öfvergifvits.

Cissburyfyndet visar den oafbrutna öfvergången till per. I. Det är samma familjer eller samma folk, som här idkat grufdrift under en relativt kort period, och som här så småningom utvecklat och förbättrat sina flintredskap, dock utan att lära känna slipningen af flintan. Af fyndet framgår alltså äfven, att de äldsta yxorna af per. I verkligen äro oslipade.

Period I i sin helhet är i England af samma nordiska utseende som i öfriga länder utefter Europas västkust (fig. 53). Den öfvergår så småningom i per. II.

Under denna tid löper utvecklingen i England delvis in i samma banor som i Frankrike. Äfven de engelska yxorna af typ II bibehålla ofta den spetsovala genomskärningen, eller också ha de smalsidorna dåligt utvecklade (Evans fig. 53 och 54). *Huggna smalsidor äro okända äfven i Englands stenålder.*

Skillnaden mellan kulturerna i England och Frankrike består förnämligast däri, att medan i Frankrike de mer fulländade yxorna af den tunnackade typen förekomma ganska sparsamt, deras antal i England är mångdubbelt större. De engelska yxorna stå äfven typologiskt närmare Nordens (fig. 54).

Den engelska flintkulturens större släktskap med Nordens megalitkultur framgår äfven af dess förhållande till de olika yxtyperna i sten. Då trindyxan i Norden kommer under megalitisk inverkan, visar sig detta däri, att den tenderar till att förändra sin form till mera öfverensstämmelse med yxtyperna i flinta.

På flintkulturens område i Frankrike var trindyxan som förut nämnts sällsynt, och den visade här icke någon nämnvärd inverkan af flintyxtyperna. I England däremot bildar trindyxan en mycket bestämd typ, och liksom i Norden röner den inverkan af flintkulturen. På så sätt kan man här följa trindyxans öfvergång till den tunnackade typen i sten.

Äfven andra yxtyper i sten synas ha rönt samma inverkan — så är möjligen fallet med en yxa, som är afbildad hos Evans fig. 77.

Från sitt centrum i S O ha flintkulturens yxor spridts utefter Englands och Skotlands ostkust. I Yorkshire äro funna 6 rundt om slagna yxor, 4 spetsnackade af per. I samt 2 tunnackade flintyxor.[3]) I Skotland äro 4 yxor af sistnämnda typ kända.

På västkusten äro 2 tunnackade yxor från Glamorganshire, 3 rundt om slagna från Angelsey, 4 yxor af per. I från Lancashire samt 2 tunnackade från Cumberland. Från norra Irland äro 2 rundt om slagna yxor, 1 spetsnackad af per. I samt 1 tunnackad yxa kända. Här äro alltså de 3 typiska

[1]) Här liksom i det följande syftas på ett sid. 33 omnämndt arbete.

[2]) Enligt anslag i British Museum.

[3]) Vid denna uppräkning äro endast medtagna yxorna tillhörande de tre typiska utvecklingstadierna inom flintkulturen.

utvecklingstadierna inom flintkulturen representerade, men sammanlagdt endast med 4 yxor. Medräknas äfven yxorna af typ II (ej tunnackade) samt de af obestämd eller yngre typ, ökar det antalet med 39.

Fig. 53. Flinta. Engl. $^2/_3$.

Ehuru alltså flintyxornas antal på norra Irland är ganska obetydligt, ser det dock ut, som om något inflytande från flintkulturen verkligen gjort sig gällande här. I Antrim har man funnit en stor verkstadsplats för rått huggna och oslipade stenyxor. Dessa yxor äro af fullkomligt samma typ som de äldsta flintyxorna af per. I. De ha äfven som dessa en oregelbunden spetsoval genomskärning samt afrundade egghörn, Liksom flintyxorna visa de

också öfvergångar dels till den tunnackade typen (1 exemplar), dels till det ovaleggade stadiet (7 exemplar); två yxor hade t. o. m. en stor likhet med Lihulttypen.

Fig 54. Flinta. Engl. $^2/_3$.

På norra Irland är äfven funnen en ovaleggad trindyxa — den enda i sitt slag på Brittiska Öarna.

Den irländska kulturens analogier med flintkulturen tillhöra ett tidigt stadium; de försvinna också snart. Hufvudmassan af stenyxorna på Irland utgöres af ganska simpla typer. De äro sällan bultade, men ofta väl slipade

och med spår af huggning. Ehuru dessa yxor icke bilda några typologiskt definierbara typer, så gifva de dock åt den irländska kulturen i sin helhet en bestämd prägel. De äro för Irland af samma betydelse som Robenhausien-yxorna äro för Sydfrankrike.

Det har framhållits, att Englands flintkultur liksom Frankrikes utvecklats under nordiskt inflytande. I England synas dessa inflytelser t. o. m. ha varit något kraftigare än i Frankrike. Emellertid börja de äfven här mattas af redan långt före slutet af per. II, och den engelska flintkulturen degenererar då liksom den franska. Den tjocknackade flintyxan kommer här aldrig till utveckling.[1])

Kulturens underlägsenhet i förhållande till Nordens megalitkultur visar sig typologiskt i de mindre rena flintyxtyperna; den visar sig äfven i megalitgrafvarnas sparsamma innehåll samt i den fattiga keramiken.

Om grafvarna skrifver Turnam:[2]) "Englands long-barrows äro minst lika utvecklade som kontinentens, hvad själfva grafbyggnaden beträffar, men de ha ett betydligt simplare grafinventarium." Han skrifver vidare: "Från long-barrows äro inga metaller kända, liksom också föremål af flinta och sten samt lerkärl där äro sällsynta."

Enligt förteckningen (sid. XIII) äro flintyxor funna i 9 grafvar (XIII 3, XIII 5, XIV 11, XIV 12, XIV 13, XIV 16, XVI 39, XVI 40, XVI 46). I flere fall torde dessa fynd dock vara ganska tvifvelaktiga.

Stjerna afbildar i *Före Hällkisttiden* ett par lerkärlsfragment från England, hvilka kunna jämföras med Nordens megalitkeramik. Själf har jag på de engelska muséerna icke påträffat några analogier med denna keramik. De fåtaliga lerkärl, hvilka af engelska forskare anses som rent neolitiska, hafva, om de skola jämföras med någon nordisk keramik, en viss likhet med den ostsvenska boplatskeramiken (!), men ej med megalitkulturens.

Om de engelska förbindelserna med Norden så småningom upphöra, så blir dock den senare utvecklingen här icke densamma som i Frankrike. Under yngsta stenåldern och öfvergångsperioden till bronsåldern återupptagas de nordiska förbindelserna, och det på ett synnerligen påfallande sätt. Det visar sig i uppträdandet af dubbeleggade och andra stridsyxor samt i den stora importen af bärnsten.

De dubbeleggade yxorna äro merendels af rent nordisk typ (Evans fig. 119), ehuru ibland äfven mera lokala utvecklingsformer uppträda (framförallt i Irland och Skotland); I samband med de dubbeleggade förekomma äfven yxor af Fredsgårdstyp.[3]) (Evans fig. 126). Vid Peterborough är funnet en stridsyxa af de danska ensamgrafvarnas typ.

[1]) Evans afbildar fig. 63 en yxa i sten, hvilken har en viss likhet med en tjocknackad yxa. Denna likhet är dock i verkligheten ej så stor som på afbildningen. Yxan är af en egendomlig typ, gjord i en slät, ganska lös bergart. Smalsidorna äro ej huggna, utan uppkomna genom slipning eller möjligen sågning. Tillverkningssättet är alltså ett annat än hos de tjocknackade yxorna. Därtill kommer att dylika yxor äro mycket sällsynta i England. Jag har på muséerna ej antecknat andra fynd af yxor med dylika breda smalsidor än de, som äro afbildade hos Evans.

[2]) Turnam, *On Ancient British Barrows (Archeologia 1869—72).*

[3]) Beteckningen är brukad af Stjerna i ett förut nämndt arbete.

Ett annat bevis på dessa nordiska förbindelser är möjligen uppträdandet af spjutspetsar i flinta (Evans fig. 264—267 — de äro dock ej af rent nordisk typ).

Vid Sewerby nära Bridlington är funnet en halfmånformig flintskrapa af ganska nordiskt utseende (Evans fig. 267a).

I trots af dessa ofta i detalj gående analogier med Norden saknas emellertid i England de tjocknackade flintyxorna, hvilket visar, att dessa förbindelser icke voro af samma slag som de föregående.

Det skall också visas, att det icke är återknytandet af de gamla förbindelserna, som äger rum, utan öppnandet af helt nya och med en ny kultur — nämligen klockbägarnas.

Klockbägarkulturen.

De neolitiska long-barrows hafva tillhört ett utprägladt dolicocefalt folk. Vid öfvergången till bronsålder förändras graftypen till round-barrow och samtidigt får den gamla befolkningen vika för en utprägladt brachycefal ras.[1]) Denna nya ras, genom hvilken bronsen blir känd i England, är klockbägarfolket.

Ingen af de neolitiska kulturerna är så vidt utbredd och på samma gång så enhetlig som denna klockbägarkultur. I Tyskland,[2]) Frankrike och Nederländerna liksom i England uppträder den på samma karakteristiska sätt med klockbägare, bågskyddsplattor i sten eller skiffer och pilspetsar i koppar. Till dessa länder kommer kulturen med ett utifrån inträngande brachycefalt folk. I Nederländerna har detta nya och kulturellt tydligen öfverlägsna folk inkräktat t. o. m. på den nordiska megalitkulturen. På de Brittiska öarna har kulturen samma öfverlägsna karaktär. Det är dock att vänta, att kulturen vid sin invasion i England, om också icke direkt undviker den där härskande flintkulturen, så dock är svagast utvecklad, där den gamla varit starkast.

Detta bestyrkes af klockbägarnas utbredning i England (pl. VII).[3]) På flintkulturens område i S O äro visserligen klockbägare funna i ej så få exemplar såväl i Suffolk som utmed Themsen. Af flere omständigheter framgår emellertid, att på dessa områden icke varit några större centra för denna kultur. Af kartan pl. VII framgår, att dessa i stället undvika just det S O-liga området. Kulturens stora centra ligga strax utanför linjen Isle of Wight — The Wash i Dorset, Wiltshire, Berkshire, Derbyshire och Yorkshire. Dessutom är hela ostkusten af Skotland kantad af klockbägarfynd. Här liksom i Yorkshire har kulturen karaktären af en invasion från Ö. Till Wiltshire, som är kulturens största centrum, har den antagligen icke kommit från Ö. Den har

---

[1]) Turnam, förut anf. arbete.

[2]) Grössler, *Die Tongefässe der Glockenbecherkultur und ihre Verbreitung in Thüringen und angrenzenden Gebieten.* (Jahresschrift für Vorgesch. der Sächs.-Thür. Ländern. Halle 1909.)

[3]) På kartan pl. VII äro fyndplatser för klockbägare angifna efter Abercromby, *The oldest Bronze-Age Ceramik Type in Britain.* (Journal of the Anthrop. Inst. 1901.)

icke varit i stånd att genomtränga flintkulturen utmed Themsen, utan synes ha trängt fram från S. eller möjligen från Bristolkanalen i V.

Klockbägarfolkets grafvar stå i skarp kontrast mot den gamla kulturens genom sitt rika innehåll af vapen och prydnadssaker. I flera af grafvarna är funnet dubbeleggade yxor, spjutspetsar i flinta samt bärnsten.

Af kartan pl. VII framgår, att alla de dubbeleggade yxorna, funna på Brittiska öarna, liksom äfven bärnstenen, till sin utbredning fullkomligt sammanfalla med de stora centra för klockbägarkulturen,[1]) — men de undvika flintkulturens område i S O.

De nordiska förbindelserna på England äro alltså rena handelsförbindelser med klockbägarfolket.

Från denna kultur fingo nordboarna koppar eller brons och i utbyte gåfvo de bärnsten och sina praktfulla stridsyxor. De mera simpla tjocknackade flintyxorna infördes aldrig till England.

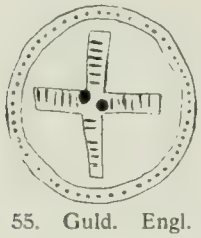

Fig. 55. Guld. Engl. ¹/₁.

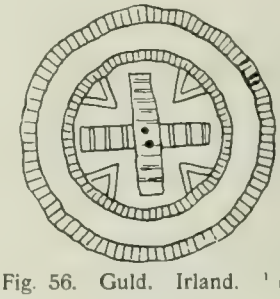

Fig. 56. Guld. Irland. ¹/₁.

Mot denna uppfattning af de dubbeleggade yxornas ursprung skulle möjligen kunna invändas: Då kännedomen om metallerna först med klockbägarkulturen utbredes i England, och då denna kultur här uppträder med dessa stridsyxtyper, hvilka ansetts som rena metallimitationer, visar då icke detta, att yxorna i fråga kommit från England till Norden och icke omvändt?

Det är emellertid att märka, att dubbeleggade yxor icke äro utmärkande för klockbägarkulturen i allmänhet. Som förut nämnts är denna synnerligen enhetlig. Där den uppträder i Europa är den öfverallt karakteriserad af klockbägare, bågskyddsplattor och kopparpilspetsar, men de dubbeleggade yxorna bilda ett nytt element, som möter kulturen först i England — och då dessutom i samband med importerad nordisk bärnsten.

Se vi f. ö. på dessa yxors antal, så äro de i England lätt räknade, då de däremot i Norden förekomma i mycket stort antal. Äfven detta talar för, att yxorna icke ha sitt ursprung i England.

Bland stridsyxorna finnas dessutom typer, hvilka i England äro representerade blott i 1 eller 2 exemplar, men hvilka äro starkt utvecklade i Norden (exempelvis yxan från Peterborough). Dylika ha tydligen blifvit importerade från Norden.

[1]) På Irland är endast en klockbägare funnen, men 4 dubbeleggade yxor och ett bärnstensfynd. Ehuru det icke varit något centrum för kulturen här, har dock tydligen Irland stått i förbindelse med densamma. Det är också antagligen från Irland, som denna kultur tagit sitt guld.

Stridsyxor ha i England aldrig blifvit funna i metall. Sådana ha sin utbredning i Österrike—Ungern och angränsande länder. Äro Nordens yxor alltså metallimitationer, så ha förebilderna kommit från S O. I Norden ha de sedan öfversatts i sten och endast som sådan har typen införts i England.

Klockbägarfolket i England har haft vidsträckta förbindelser såväl åt norr som åt söder. Från Norden fingo de bärnsten och dubbeleggade yxor, från Irland fingo de guld, och förekomsten i deras grafvar af elfenben och glas pekar på förbindelser med Medelhafstrakterna[1]) (se äfven XIV 19).

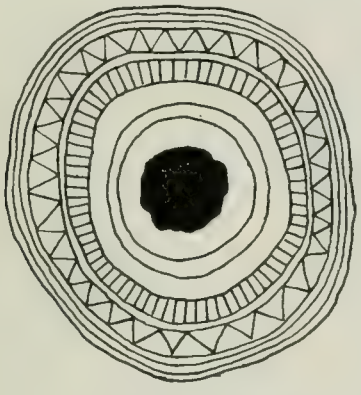

Fig. 57. Guld. Orkney. 1/1.

Fig. 58. Guld. Bretagne. 1/1.

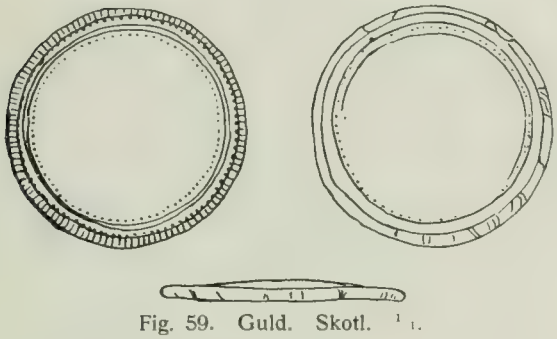

Fig. 59. Guld. Skotl. 1/1.

Guldet användes till prydnadssaker. I en Wiltshire barrow är funnet ett (urspr. 2) tunnt, cirkelrundt guldblad med ett kors samt ornament i svag relief (fig. 55—XV 36).

Ett annat guldblad af nästan samma utseende är funnet på bröstet af ett skelett i Donegal på Irland (fig. 56—XIV 24).

Fyra liknande guldblad med zigzagornament i relief, men utan kors, äro funna tillsammans med 27 bärnstenspärlor i en kista vid Huntiscarth på Orkneyöarna (fig. 57—XVIII 68).

---

[1]) Föremålen, hvilka här uppräknas såsom hörande till klockbägarkulturen, behöfva naturligtvis ej vara af samma ålder. Antagligen äro flere af dem yngre än den egentliga klockbägartiden. De tillhöra dock samma kultur, om ock denna kanske ej längre är representerad af klockbägare. Klockbägarna tillhöra kulturens tidigare uppträdande. Man vet ej bestämdt när de upphörde att längre vara i bruk.

Två andra guldblad af cirkelrund form, men endast med kantornament äro funna med ett dolkblad af koppar eller brons i en kista vid Barnhill i Forfarshire (fig. 59 — XVII 61).

Af andra guldprydnader märkas tunna plåtar med ornament i relief (fig. 60, 61 — XVI 47), små ihåliga cylindriska knappar (fig. 62 — XVI 39), koniska knappar af tunnt guldbleck (fig. 64 — XVI 39), dolkblad med guldbelagda fästen (fig. 65 — XVII 55) samt slutligen pärlor.

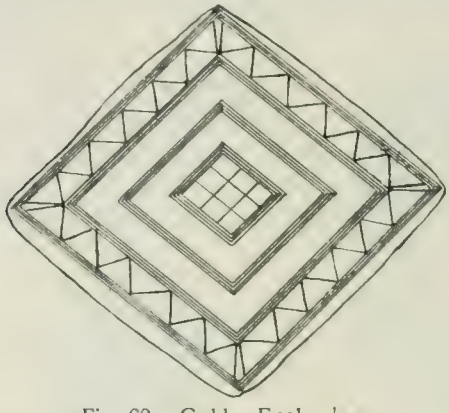

Fig. 60. Guld. Engl. 1/3.

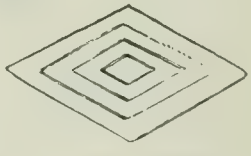

Fig. 61. Guld. Engl. 1/1.

Utom i guld förekomma pärlor i bärnsten, jet, glas och elfenben. De i bärnsten och jet äro ofta olivformade (fig. 70). Glaspärlorna äro af en gråblå opak massa, cylindriska och afdelade i små runda segment (fig. 71).

De förekomma någorlunda ymnigt endast i Wiltshire, klockbägarkulturens största centrum. Från Skotland har jag endast antecknat en liten pärla af detta slag. Däremot förekommer här ibland samma typ i ben.

Fig. 62. Guld. Engl. 1/1.

Fig. 63. Guld. Bretagne. 1/1.

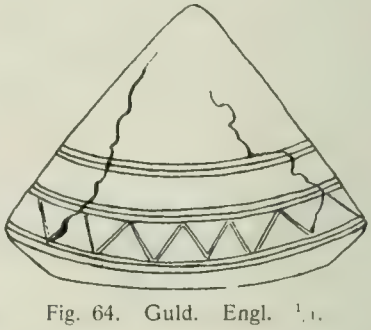

Fig. 64. Guld. Engl. 1/1.

Flintpilar af typ fig. 48, 49 äro funna i följande grafvar XIII 10, XIV 21, XV 26, XVII 27, XVI 43 och XVIII 67.

Genom klockbägarfolket blifva kopparn, bronsen och guldet kända i England; med dem kommer också den äldsta bronsåldersornamentiken och i samband härmed äfven det första uppträdandet af solhjulet, denna religiösa symbol, som blir utmärkande för Europas bronsålder.

Hvarifrån kom då detta folk, som varit af en så stor betydelse för utvecklingen i Västeuropa? Härom vet man ännu med säkerhet intet.

Kontinentens klockbägarkultur skjuter ut två grenar mot västkusten; den ena öfver Nederländerna, den andra öfver Bretagne. Från båda dessa håll kan kulturen ha kommit öfver till England. Den engelska klockbägarkulturen visar flere i detalj gående analogier med kulturen i Bretagne. I en dolmen i Morbihan har anträffats ett tunnt cirkelrundt guldblad med ett ornament af koncentriska cirklar i svag relief (fig. 58 — jfr. fig. 55—57). Från en dolmen i Morbihan äro också ett fragmentariskt guldblad med parallella linjer i relief (fig. 67 — jfr. fig. 66) samt en spiralring i guld (X 109). Dolmen de Karlagat i Morbihan (X 115) innehöll ett tunnt cylindriskt guldbleck, slutande i 4 tre-

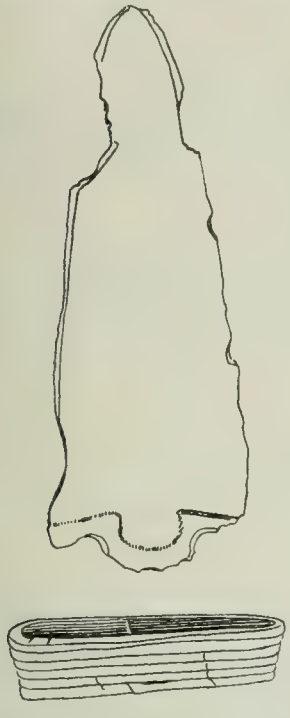

Fig, 65. Brons och guld. Skotl.

Fig. 66. Guld. Engl. 1/1.

Fig. 67. Guld. Bretagne. 1/1.

kantiga flikar (fig. 69). Ett föremål af samma utseende, men i ben, är funnet i en barrow i Wiltshire (fig. 68 — XVI 47). I dolmen de la Lande (VIII — 91) är funnen en guldpärla (fig. 63), ej olik de från Upton Lovel, Golden Barrow i Wiltshire (fig. 62 — XVI 39).

Klockbägarkulturen i Bretagne saknar pärlor i bärnsten och jet, men i stället har den sådana i callaïs, hvilka däremot saknas i England.

Äfven i Sydfrankrike är kulturen utvecklad. Från Grotte du Castellet vid Arles känner man bl. a. en klockbägare, callaïspärlor, olivformade pärlor (däraf en i guld), en liten rektangulär guldplatta samt en lamell i elfenben.[1]) På andra platser i Sydfrankrike äro äfven funna olivformade pärlor i guld samt klockbägare.[2])

---

[1]) Cazalis de Fondouce, *Les temps préhist. dans le Syd-Est de la France.* Paris 1878.

[2]) Piette, *Note sur les tumulus de Bartrès et d'Ossun.* (Matériaux 1881.)

Klockbägarkulturens spår kunna följas till den pyrenéiska halfön. I grafvarna vid Palmella i Portugal äro klockbägare funna; de äro dels af den vanliga typen, dels med utsvängda bottnar och skålartade. Med dem har funnits olivformade callaïspärlor samt några bladformade spetsar af koppar eller brons.[1])

Klockbägare, bågskyddsplattor och kopparpilar äro äfven funna i Spanien.[2]) Vid El Argar är funnet en skål med klockbägarornamentik.[3]) Vid samma ställe är också funnet elfenbenspärlor samt benpärlor af samma typ som glaspärlorna från Wiltshire. Olivformade pärlor äro vanliga i Spanien.

Fig. 68. Ben. Engl. 1/1.

Fig. 69. Guld. Bretagne. 1/1.

Fig. 70. Engl 1/1.

Fig. 71. Glas. Engl. 1/1.

På den pyreneiska halfön synas spåren af klockbägarkulturen försvinna. Inga fynd af detta slag äro, såvidt jag vet, gjorda på Afrikas nordkust. På Sicilien är ett fynd af klockbägare gjordt.[4]) I Spanien och Portugal äro de arkeologiska undersökningarna ännu alltför bristfälliga för att tillfullo visa dessa länders betydelse i denna fråga.

I Tyskland synes klockbägarkulturen ursprungligen vara lika litet hemma som i England och Frankrike.[5])

För att afsluta denna öfversikt öfver Nordens förbindelser med länderna i söder låtom oss kasta en blick på den kulturväg, som under yngre stenålder öppnas mot SO öfver Posen och Schlesien. Dessa förbindelser mot SO visa sig i uppträdandet af tjocknackade flintyxor, nordisk keramik, bärnsten m. m.

Några exempel må anföras. Mertins[6]) beskrifver en del flintredskap från Schlesien, hvilka han anser visa inflytande eller t. o. m. import från Norden. De äro 70 tjocknackade yxor, däraf 15 i flinta, 2 tjocknackade flintmejslar samt 1 flintdolk med kvadratisk genomskärning.

Seger[7]) framhåller äfven dessa nordiska förbindelser mot SO. Han beskrifver en graf från Jordansmühl, hvilken i ganska hög grad liknade de danska ensamgrafvarna. Den innehöll bl. a. bärnsten och nordisk keramik (krag-

[1]) Cartailhac, *Les âges préhist. de l'Espagne et du Portugal.* Paris 1886.

[2]) Ashmolean Museum i Oxford äger en ståtlig klockbägare från Almeria.

[3]) Siret, *Les premiers âges du métal dans le Syd-Est de l'Espagne.* 1887.

[4]) Peet, *The Stone and Bronze Age in Italy.* Oxford 1909.

[5]) Reinecke, *Zur jüngeren Steinzeit in West- und Süddeutschland* (Westdeutsche Zeitschr. 1900).

[6]) Mertins, *Steinzeitl. Werkzeuge und Waffen in Schlesien.*

[7]) Seger, *Die Steinzeit in Schlesien.* (Archiv für Anthrop. Neue Folge, Bd V.)

flaskor och "Trichterrandbecher"). På polska sidan äro ett par liknande graffynd gjorda — med bärnsten, kragflaskor och mångkantiga yxor.

I Galizien äro tjocknackade yxor funna. — (Kossinna, förut anfördt arbete.)

Själf har jag på British Museum antecknat fynd af 6 typiska tjocknackade flintyxor från Kieff i Ryssland.

De nordiska förbindelserna mot SO fortsätta in i bronsåldern, och från detta håll liksom från Brittiska öarna fingo nordborna bronsen.

Förbindelserna med England och länderna i SO synas emellertid vara af olika slag. I trots af de engelska förbindelsernas liflighet införes till detta land aldrig den tjocknackade flintyxan; på den sydostliga vägen åter bilda de tjocknackade yxorna det starkaste nordiska draget.

Detta tyder på, att förbindelserna mot SO äro åtföljda af en folkförflyttning från Norden, hvilket äfven har framhållits af Kossinna i ett förut nämndt arbete.

Förteckning

öfver innehållet i en del Dolmens, Grottes sépulcrales etc. i Frankrike, efter museimaterial.[1]

1. *Dolmens i Aveyron* (Toulouse).

12 flintpilar, 9 halsband af ben och stenpärlor (cylindriska och vingade), flere kopparpärlor.

2. *Dolmens i norra Aveyron* (Toulouse).

Genomborrade tänder och benringar, 5 flintpilar, vingade pärlor, 6 små kopparpärlor.

3. *Dolmen i Aveyron* (Toulouse).

2 flintpilar, 2 små spetsar och en liten genomborrad skifva af järn ("Sans doute introduite accidentalement").

4. *Dolmens de Sauclières i Aveyron* (Toulouse).

Genomborrade tänder och benspetsar, 27 flintpilar, 3 halsband af ben- och stenringar, lerkärlsfragment, 8 små kopparpärlor, 2 bärnstenspärlor.

5. *Dolmens nära Villefranche i Aveyron* (Toulouse).

7 flintpilar, ett halsband af stenpärlor (många vingade), 3 stora kopparpärlor, 2 pilspetsar i koppar (af samma typ, som de i flinta).

6. *Dolmen de la Glène i Aveyron* (Toulousr).

3 flintpilar, ett halsband af benringar, en liten kopparspets.

7. *Dolmens i Aveyron* (Toulouse).

1 flintpil, ett halsband af stenpärlor, en stor mångkantig kopparpärla.

---

[1]) Denna förteckning är fullständig endast så tillvida, som den upptager allt material, utlagdt på muséerna. Skulle emellertid vissa fynd vara spridda till olika samlingar, är den i dessa fall ej fullständig. Namnet inom parentes bakom fyndtiteln anger, i hvilket museum fyndet är förvaradt. Vid uppräkningen af pärlor, pilspetsar och mindre redskap i metall, funna i dolmens, angifvas dessa såsom varande af koppar. I flertalet fall torde detta vara riktigt. De flintpilar, som i förteckningen uppräknas, äro i allmänhet, såvida ej annat angifves, af typen med hullingar och tånge (mer eller mindre starkt utvecklade). I muséerna äro stenpärlor ofta ordnade i halsband. I stället för att räkna alla pärlorna angifves då "ett eller flere halsband af pärlor". Vid omnämnandet af "Kumpfliknande lerkärl" syftas på den tyska bandkeramikens Kumpftyp.

8. *Dolmen de Laumières i Aveyron* (Toulouse).

3 flintpilar.

9. *Dolmen de Boussac i Aveyron* (Toulouse).

4 flintpilar, 2 grofva oornamenterade lerkärlsfragment, 6 små kopparpärlor.

10. *Dolmen de Couriac i Aveyron* (Toulouse).

9 flintpilar, ett halsband af vingade pärlor, 2 medelhafssnäckor, grofva lerkärlsfragment, en liten bärnstenspärla, 2 små instrument, en spiralring, en pärla och 7 fragment af koppar.

11. *Dolmen de Saint-Georges i Aveyron* (Toulouse).

Benringar, lerkärlsfragment, 3 små ringar och en liten platta i koppar, en armring af Mont. per. I i koppar eller brons.

12. *Dolmen de Pilande i Aveyron* (Toulouse).

7 flintpilar, benpärlor, 1 kopparpärla.

13. *Grotte sépulcrale i Aveyron* (Toulouse).

9 flintpilar, stenpärlor, lerkärlsfragment.

14. *Dolmen de Taurine i Aveyron* (Toulouse).

9 flintpilar, pärlor i sten, kopparfragment.

15. *Dolmen de Hermilis i Aveyron* (Toulouse).

2 flintpilar, 2 grofva lerkärlsfragment, 6 kopparpärlor.

16. *Dolmen du Casse i Aveyron* (S:t Germain).

2 flintpilar, 2 benringar, en stor armring och en stor pärla i koppar, en kvadratisk kopparbit med 2 hål, en hängprydnad af samma metall.

17. *Dolmen de Verrolz i Aveyron* (Toulouse).

Koppar och benbitar.

18. *Dolmen de la Couvertoirade i Aveyron* (Toulouse).

Grofva lerkärlsfragment, 2 små oornamenterade lerkärl, närmast af Kumpftyp, en pärla och ett fragment af koppar.

19. *Dolmen de la Couvertoirade i Aveyron* (British).

Ett halsband af ben eller stenpärlor, däribland 15 vingade.

20. *Dolmen de Saint-Rome de Tarn i Aveyron* (Toulouse).

Ett halsband af stenpärlor.

21. *Dolmen de Saint-Jean D'Alcapies i Aveyron* (Toulouse).

4 flintpilar, lerkärlsfragment, 2 kopparpärlor och 2 fragment af kopparringar.

22. *Dolmen nära Saint-Rome de Tarn i Aveyron* (Toulouse).

7 flintpilar, stenpärlor, 2 stora kopparpärlor.

23. *Dolmen i Aveyron* (Toulouse).

Stenpärlor, liten kopparring.

24. *Dolmen de Saint-Germain vid Millau i Aveyron* (Toulouse).

18 flintpilar, stenpärlor, vingade pärlor, ett lerkärlsfragment, liten Robenhausienyxa, 7 kopparpärlor.

25. *Grotte sépulcrale i Aveyron* (Toulouse).

1 flintpil, en stenyxa (sågad), halsband af Dentaliepärlor, sten- och benpärlor, 9 små och 8 mycket stora mångkantiga kopparpärlor, en böjd nål af brons $2^1/_2$ dm. lång.

26. *Dolmen i Aveyron* (Périgueux).

8 flintpilar.

27. *Dolmens i Aveyron* (S:t Germain).

Talrika flintpilar, vildsvinsbetar, stenpärlor, lerkärlsfragment, 15 små armband af koppar eller brons.

28. *Dolmen i Aveyron* (S:t Germain).

Flintpilar, tunna, välbrända, men oornamenterade lerkärlsfragment, en mindre bronsskål med drifna koncentriska ringar.

29. *Dolmen nära Rodez i Aveyron* (British).

4 flintpilar.

30. *Dolmens i Aveyron* (S:t Germain).

50 flintpilar.

31. *Dolmen de la Vayssière i Aveyron* (S:t Germain).

Hängprydnad af brons.

32. *Dolmens i Aveyron* (S:t Germain).

8 vingade pärlor, 5 kopparpärlor, benringar, genomborrade djurtänder, snäckor, 20 små trekantiga skifferbitar, hvar och en med 2 borrade hål.

33. *Grotte sépulcrale de Brusque i Aveyron* (S:t Germain).

En flintbit, en mussla, 4 kopparpärlor.

34. *Dolmen de Labro i Aveyron* (S:t Germain).

6 flintpilar.

35. *Dolmen de Peyre vid Millau i Aveyron* (S:t Germain).

4 flintpilar, ett halsband af stenpärlor, 2 små kopparringar.

36. *Dolmen de Berrias i Aveyron* (S:t Germain).

Halsband af ben och stenpärlor (däraf 3 vingade), 2 genomborrade djurtänder, en flintbit, en kopparpärla.

37. *Dolmen de la Salvage vid Millau i Aveyron* (S:t Germain).

Halsband af stenpärlor, 20 genomborrade djurtänder, en stor olivformad kopparpärla.

38. *Dolmen i Aveyron* (S:t Germain).

Halsband af stenpärlor, flintpilar.

39. *Dolmen i Lozère* (Périgueux).

10 flintpilar.

40. *Dolmen i Lozère* (British).

12 stenpärlor, en musselring, en genomborrad djurtand.

41. *Caverne de Cabra i Lozère* (Toulouse).

Dolkar och spetsar i ben, 4 horninfattningar, 1 Robenhausienyxa i horninfattning, talrika lerkärlsfragment, dels grofva oornamenterade, dels med zonartade ornament, dels ornament i relief.

42. *Dolmen i Gard* (Toulouse).

5 flintpilar, benspetsar, en liten Robenhausienyxa, 3 små kopparringar.

43. *Grotte sépulcrale de Durford i Gard* (Toulouse).

2 flintpilar, halsband af små benringar, ett oornamenteradt lerkärlsfragment.

44. *Dolmen de Campestre i Gard* (Toulouse).

Grofva lerkärlsfragment, 6 spiraler i koppar.

45. *Dolmen de Grailhe i Gard* (Toulouse).

19 flintpilar, en Robenhausienyxa, 2 oornamenterade Kumpfliknande lerkärl, 6 pärlor och 9 fragment af koppar.

46. *Grotte Lotrone i Gard* (Montpellier).

Bronsålderskeramik, ett Kumpfliknande lerkärl, 1 Robenhausienyxa, 1 horninfattning, käkar af människor, benprylar, ett litet kopparblad.

47. *Grotte de Raymond i Gard* (Montpellier).

4 Robenhausienyxor, keramik (brons- och järnålders).

48. *Grotte de Saint Joseph i Gard* (Montpellier).

9 Robenhausienyxor, 2 trindyxor, flintpilar och spån, benspetsar, keramik, 5 kopparföremål.

49. *Grotte des Fières i Gard* (Montpellier).

2 Robenhausienyxor, benspetsar, keramik = 47.

50. *Grotte Sainte Vérédème i Gard* (Montpellier).

7 Robenhausienyxor, benspetsar, keramik.

51. *Grotte Sartanette i Gard* (Montpellier).

4 Robenhausienyxor, människoben och käkar, 1 guldpärla, 1 kopparring, 1 Kumpfliknande kärl.

52. *Grotte de Seynes i Gard* (Montpellier).

5 Robenhausienyxor, flintspån, 1 guldspiral, 12 armband af koppar eller brons (af per. I).

53. *Grotte de la Fromagerie i Gard* (Nimes).

Flintpilar, spån och kärnor, 1 Robenhausienyxa, ett lerkärlsfragment med neolitisk ornamentik.

54. *Grotte de Tai i Gard* (Nimes).

Flintspån, benspetsar, 3 Robenhausienyxor, en liten kopparspets, keramik,

55. *Gorges de la Céze i Gard* (Nimes).

13 Robenhausienyxor, benspetsar, 2 kopparfragment, keramik, ett silfvermynt.

56. *Dolmen de Générargues i Gard* (S:t Germain).

2 små kopparringar.

57. *Grotte sépulcrale de Bounias vid Arles i Bouches-du-Rhône* (Arles).

Flintpilar, stenpärlor, ett par genomborrade djurtänder, 1 Robenhausienyxa, oornamenterade lerkärlsfragment.

58. *Dolmen de Cantinazque vid Arles i Bouches-du-Rôhne* (Arles).

Flintpilar och stora spånor, talrika stenpärlor, stor pärla i nefrit, 3 olivformade pärlor i svart sten, en liten hängprydnad i bergkristall, tritonieskal.

59. *Grotte sépulcrale d'Arnaud vid Arles i Bouches-du-Rhône* (Arles).

Stor olivformad pärla i guld, ett guldbleck, flintpilar (med dåligt utarbetade hullingar), flere halsband af stenpärlor, 2 Robenhausienyxor (en i jadeit), benspetsar, ben af djur och människor, flere kranier (dolicocefala), keramik.

60. *Caverne des Eglises i Ariège* (Toulouse).

2 Robenhausienyxor (den ena på öfvergång till trindyxa), benspetsar, oornamenterade lerkärlsfragment med stora öron.

61. *Caverne de Sabat i Ariège* (Toulouse).

3 Robenhausienyxor, 1 trindyxa, 2 andra stenyxor, benspetsar, 2 små oornamenterade lerkärl (den ena Kumpfliknande).

62. *Caverne de l'Herme i Ariège* (Toulouse).

2 Robenhausienyxor, benspetsar, genomborrade djurtänder, ett lerkärlsfragment, en kopparögla.

63. *Caverne de Fontanet i Ariège* (Toulouse).

6 Robenhausienyxor, benspetsar, lerkärlsfragment med stora öron.

64. *Caverne de Niaux i Ariège* (Toulouse).

3 Robenhausienyxor, 3 trindyxor, benspetsar, lerkärlsfragment.

65. *Petite Grotte de Niaux i Ariège* (Toulouse).

7 Robenhausienyxor, 3 trindyxor, benspetsar, metkrok i ben, 3 horninfattningar, lerkärlsfragment med stora öron, 2 spetsar och 1 pil af koppar.

66. *Grotte sépulcrale i H:te Garonne* (Toulouse).

1 flintpil (utan hullingar), ett olivformadt kopparbleck.

67. *Dolmen i Ardèche* (Nimes).

Flintpilar, benringar, 2 Robenhausienyxor, kopparringar.

68. *Dolmen i Alpes Maritimes* (Toulouse).

4 flintpilar, ett flintspån, 2 musslor, lerkärlsfragment, vingade pärlor, ett bleck och en liten ring af koppar.

69. *Dolmen i H:te Vienne* (Toulouse).

5 flintpilar, lerkärlsfragment.

70. *Grotte sépulcrale de Campniac vid Périgueux i Dordogne* (Périgueux).

Ett 80-tal tväreggade flintpilar, flintyxa af typ II (ej så starkt degenererad), 2 flintyxor af typ II (starkt degenererade), 1 liten Robenhausienyxa, 1 spetsnackad serpentinyxa, pärlor i bränd lera och sten, stor pärla i jadeit, genomborrade djurtänder, 1 lerkärl, (Kumpfliknande), 2 lerkärl, närmast liknande Kugelamforor, 2 andra lerkärl, en liten pärla och en liten ring af koppar, människoben, färgade gröna af koppar, 4 kranier (antagligen brachycefala).

71. *Dolmen de Saint Aquilin i Dordogne* (Périgueux).

4 tväreggade flintpilar, en flintyxa af yngsta typ, små oornamenterade lerkärlsfragment.

72. *Grottes artificielles du Petit Morin i Marne* (S:t Germain).

3 yxor af jadeit, 1 af cloromelanit, 9 af sten, alla små och af Robenhausientyp, 133 flintyxor af yngsta typ (fig. 41 och 42), talr. genomborrade musselskal, spetsar och prylar i ben, vildsvinsbetar, 10 benknappar, 18 halfcirkelformade stenringar med hål i ändarna, skrapor, spånor och kärnor i flinta, tväreggade flintpilar, flintpilar af vanlig typ, 6 grofva cylindriska lerkärl med flata bottnar och oornamenterade, benringar, minst 20 kranier (åtminstone delvis brachycefala, ett par af dem trepanerade), 2 små lerkärl med brända ben, 2 små hoprullade kopparblad.

73. *Dolmen de Meudon i Seine et Oise* (S:t Germain).

En flintyxa (typ II), en liten "tranchet" i flinta, 1 yxa af glattpolerad grön diorit, ett par benspetsar, 2 flintpilar, flintspån, grofva lerkärlsfragment.

74. *Dolmen d'Argenteuil i Seine et Oise* (S:t Germain).

1 flintyxa i hornskaft (degenererad typ II), 1 robenhausienyxa i hornskaft, en liten "tranchet" i flinta, 2 flintyxor (degenererad typ II), 4 flintpilar, små genomborrade hängprydnader.

75. *Dolmen de la Justice i Seine et Oise* (S:t Germain).

1 flintyxa (af Robenhausientyp), 2 flintyxor (degenererad typ II), spetsnackad flintyxa (lik Viervitztypen), flintpilar, oornamenterade lerkärlsfragment, ett cylindriskt lerkärl af groft gods, föremål från romersk tid.

76. *Dolmen de Bougon i Deux-Sèvres* (S:t Germain).

1 flintyxa (lik Viervitztypen), 1 flintyxa (degenererad typ II), hornyxa, bendolkar, genomborrade björntänder, benpärlor, skafthålsyxa i svart sten (stridsyxa).

77. *Tumulus de Tumiac, Arzon i Morbihan* (Vannes).

9 yxor i jadeit, 6 i cloromelanit, 1 i aphanit, 16 i fibrolit, 3 halsband af callaïspärlor, ben.

78. *Tumulus de Mont Saint-Michel, Carnac i Morbihan* (Vannes).

10 yxor i jadeit, 1 i cloromelanit, 1 i diorit, 25 i fibrolit, flere halsband af callaïspärlor, kol, ben.

79. *Tumulus de Mané-Er-H'Roëk, Locmariaker i Morbihan* (Vannes

8 yxor i jadeit, 2 i cloromelanit, 2 i diorit, 1 i protogyn, 92 i fibrolit, 1 stor ring af jadeit, flere halsband af callaïspärlor, flintspån, bergkristall, kol, ben.

80. *Tumulus des Trois Squelettes i Bretagne* (Nantes).

Fragment af skafthålsyxa, flintspån, tunna hängprydnader i sten, 5 tunnväggiga lerkärl, tämligen lika Kumpftypen, 2 andra tunnväggiga lerkärl.

81. *Dolmen de Villaigre* (Poiters).

1 Robenhausienyxa, flintspån, 3 tunnväggiga oornamenterade lerkärl (lika Kumpftypen), grofva lerkärlsfragment, människotänder.

82. *Dolmen de Kercado, Carnac i Morbihan* (Vannes).

1 yxa i diorit, 1 i jadeit (af Robenhausientyp), 6 callaïspärlor, 1 hängprydnad i agalmatolit och 3 dylika i skiffer, 1 flintpil utan hullingar, 4 flintspån, 4 klockbägare, fragment af ornamenterade lerkärl, ben af människor, kol, musselfragment.

83. *Dolmen de Mané-Lud, Locmariaker i Morbihan* (Vannes).

1 fibrolityxa, 1 flintspån, 1 trissa af bränd lera, ben af djur och människor, små lerkärlsfragment, kol.

84. *Dolmen de Moustoir, Carnac i Morbihan* (Vannes).

1 stort lerkärl, 1 lerkärl af Kumpftyp, 1 mindre lerkärl, brända ben, olivformad pärla i agalmatolit, yxliknande hängprydnad i agalmatolit, pärla af callaïs, 5 stora flintknifvar, glasring med inläggning af gula strimmor (La Tènetid).

85. *Dolmen de Bouéde, (Séné) i Morbihan* (Vannes).

1 fibrolityxa, flintskärfvor, lerkärlsfragment.

86. *Dolmen de Kergonfalz, Bignan i Morbihan* (Vannes).

3 stenyxor, 1 lerkärl, 2 stora flintspån, människoben.

87. *Plouhinec i Finistère, funna vid en klippa* (Vannes).

1 stenyxa, 3 stenyxor med ovala genomskärningar (lika spetsnackade trindyxor), 1 tunnackad flintyxa (194 mm. lång), flintmejsel af egendomlig typ, liten flintyxa (41 mm. lång, ej af typ II).

88. *Dolmen de Resto i Morbihan* (Vannes).

1 stenyxa, stor flintknif.

89. *Dolmen des Marchands, Locmariaker i Morbihan* (Vannes).

1 fibrolityxa, fragment af en stenyxa, grofva lerkärlsfragment, 1 rund kvartspärla med borradt hål, flintskärfvor.

90. *Dolmen de Roh- en Tallec, Carnac i Morbihan* (Vannes).

3 miniatyryxor i fibrolit (Robenhausientyp), 1 liten ring i agalmatolit.

91. *Dolmen de la Lande de Kerallant* (Vannes).

1 bågskyddsplatta af skiffer, 1 stenpärla, 1 guldpärla, 1 flintspån.

92. *Cist tumulaire på Belle Ile* (Vannes).

Yxa i fibrolit (spetsnackad och med oval genomskärning), yxa i diorit (typ = föreg.), yxa i diorit (Robenhausientyp), yxa i flinta (groft slagen), lerkärl, 2 grekiska lerkärl.

93. *Dolmen A de Pen Liousse på Ile d'Arz* (Vannes).

Fragment af en stenyxa, 1 lerkärlsfragment.

94. *Dolmen B de Pen Liousse* (Vannes).

Flintyxa af Viervitztyp, 1 flintspån, 1 lerkärlsfragment.

95. *Dolmen d'Er-ville, Locmariaker i Morbihan* (Vannes).

4 stenyxor (spetsnackade och med ovala genomskärningar), 1 flintyxa af Viervitztyp, 3 flintspån, 1 trissa af bränd lera, liten rund lerskål.

96. *Dolmen d'Er Roh, La Trinité* (Vannes).

1 flintpil, pärla i agalmatolit, flintskärfvor, 5 klockbägare, 2 andra lerkärl, fragment af 4 oornamenterade lerkärl, liten guldflaska, romersk medalj.

97. *Dolmen de Ligo, Carnac i Morbihan* (Vannes).

8 fragment af klockbägare.

98. *Dolmen du Port-Blanc, Quiberon* (Vannes).

1 benspets, 1 lerkärl (lik Kumpftypen).

99. *Dolmen de Kerroh, Locmariaker i Morbihan* (Vannes).

Kvartspärla, bearbetadt flintstycke, lerkärlsfragment.

100. *Dolmen de Penhoët, Crach i Morbihan* (Vannes).

2 Robenhausienyxor, kvartsbitar.

101. *Dolmen de Guérie, Crach i Morbihan* (Vannes).

2 små Robenhausienyxor.

102. *Dolmen du Petit Mont, Arzon i Morbihan* (Vannes).

1 stor skafthålsyxa, 3 små Callaïspärlor, lerkärlsfragment.

103. *Dolmen de Kervilor, La Trinité* (Vannes).

2 stenyxor (spetsnackade och med ovala genomskärningar), flintspån, 1 callaïspärla, 2 oornamenterade lerkärl (ganska lika Kumpftypen).

104. *Dolmen de Mané-Han, Locmariaker i Morbihan* (Vannes).

Fragment af en stenyxa, 1 flintpil, flintspån, bergkristall, grofva lerkärlsfragment.

105. *Tumulus de Coët-er-Gorff, Elven* (Vannes).

22 praktfulla flintpilar, 1 bronsyxa och 2 dolkar af period I.

106. *Tumulus de Kergourgnon i Côtes du Nord* (Rennes).

Bronsvapen, 3 praktfulla flintpilar.

107. *Dolmen i Finistère* (S:t Germain).

2 praktfulla flintpilar, en bronsdolk af per. I.

108. *Tumulus de Porz-au-Saoz i Côtes du Nord* (Rennes).

2 praktfulla flintpilar, bronsvapen.

109. *Dolmens i Morbihan* (Le Mans).

17 stenpärlor, 3 pärlor i callaïs och 2 i bergkristall, 3 genomborrade skifferbitar, 2 guldblad med ornament i relief, en guldspiral.

110. *Dolmens i Morbihan* (Le Mans).

6 små fibrolityxor, 4 miniatyryxor i sten, 10 flintpilar, flintspån.

111. *Dolmen de Mané-er-Bras i Morbihan* (British).

1 trindyxa, 1 liten fibrolityxa, lerkärlsfragment.

112. *Dolmen de Mané-er-Kloc'h i Morbihan* (British).

3 Robenhausienyxor, 1 stor flintknif, spån, grofva lerkärlsfragment, romerskt glas.

113. *Dolmen du Rocher i Morbihan* (British).

1 klockbägare, oornamenterade lerkärlsfragment.

114. *Allée Couverte, Carnac i Morbihan* (British).

1 Robenhausienyxa, 2 flintpilar, flintspån, grofva lerkärlsfragment, hängprydnad i skiffer och kvarts.

115. *Dolmen de Kerlagat, Carnac i Morbihan* (British).

2 stenyxor, 1 fibrolityxa, 1 stenkula med hål, 1 tväreggad flintpil, 1 flintpil af vanlig typ, flintspån, 10 callaïspärlor, 2 pärlor i bergkristall, ett cylindriskt tunnt guldblad, slutande i 4 trekantiga flikar.

Fynd från grafvar etc. i dep. Finistère efter du Chatellier, Les Epoques préhist. et gauloises dans le Finistère. Paris 1899.

116. *Dolmen de Plounévez-Lochrist.*

Slipade yxor i sten, flintspån, lerkärlsfragment.

117. *Dolmen de Lannilis.*

En slipad yxa i sten, flintspån, knackstenar, ett lerkärl.

118. *Dolmen de Poullan.*

En yxa af brons, flintpilar med hullingar.

119. *Dolmen de Plovan.*

3 slipade yxor i sten, talrika lerkärlsfragment, klockbägare, en stenklubba.

120. *Plovan, i en hög, täckande ett helt system af dolmens.*

En graverad sten, ett 20-tal lerkärl, en vacker flintspets, hängprydnader i sten, 5 slipade yxor i sten.

121. *Galerie couverte de Plozévet.*

En vacker klockbägare, en bronsdolk, 2 slipade stenyxor, en vacker flintspets, en flintskrapa, en skifferplatta med 2 hål till upphängningen, en hängprydnad af slipad sten.

122. *Dolmen de Tréogat.*

Ett lerkärl, en del ben, en slipad yxa i sten, stenen, som täckte grafven, bar ingraverade tecken.

123. *Dolmen de Benzec-Cap-Sizuu.*

Lerkärl, hängprydnader i sten, en slipad yxa i sten, div. instr. i flinta.

124. *Dolmen de Plouhinec.*

En vacker serie af stenvapen, yxor o. klubbor, flintspetsar, lerkärl, delvis ornamenterade föremål af brons eller koppar, spiralringar, armringar.

125. *Dolmens de Plouhinec.*

Slipade yxor i sten, hängprydnader i sten, flintspetsar, lerkärl, en spiralring af brons.

126. *Dolmen de Plouhinec.*

1 slipad yxa i sten, flintspån.

127. *Primelin, löst fynd.*

En flintyxa.

128. *Dolmen de Combrit.*

Brända ben, 2 lerkärl (grofva), 2 slipade stenyxor.

129. *Dolmen de Penmarc'h.*

Vackra klockbägare.

130. *Menhir de Plobannalec.*

Fragment af en slipad yxa af fibrolit.

131. *Dolmen de Plobannalec.*

3 yxor i diorit, en yxa i fibrolit, flintspån, talrikt lerkärlsfragment.

132. *Dolmen de Plobannalec.*

Brända ben, lerkärl, slipade yxor i sten, flintspån, knackstenar.

133. *Menhir de Plomeur.*

Klockbägare.

134. *Dolmen de Plomeur.*

2 yxor i sten.

135. *Dolmen de Plomeur.*

1 yxa i sten, 1 yxa i *flinta* (ofullständigt slipad), flintspån, brända ben.

136. *Plomeur, strax invid en stenkista.*

6 slipade yxor i sten, lerkärlsfragment.

137. *Dolmens de Trefiagat.*

Slipade yxor i sten, lerkärlsfragment.

138. *Dolmen de Tréguennec.*

Brända ben, 1 lerkärl, 3 slipade yxor i sten, flintspån.

139. *Dolmen de Moëlan.*

Brända ben, 3 lerkärl, 1 bronsdolk, 1 vacker flintspets, flintspån, hängprydnader och slipade yxor i sten.

140. *Tumulus del Clohars, Carnoët.*

1 bronsyxa, 1 hängprydnad i jadeit, 6 à 7 flintpilar.

141.

I flera dolmens har man endast påträffat romerska efterbegrafningar med silfvermynt — yxor i flinta eller jadeit äro ytterst sällsynta i Finistère.

Fynd
från Barrows m. m. på Brittiska Öarna, efter museimaterial.[1]

1. *Mount Caburn, Sussex* (British).
Jetpärlor, bärnstenspärlor, liten kopparring, funna i en urna.

2. *Barrow i Sussex* (British).
Liten stenyxa med oval genomskärning och bultad.

3. *Barrow i Sussex* (British).
Fragment af en flintyxa af typ. II, 1 flintpil, flintspån.

4. *Barrow vid Sittingbourn i Kent* (British)
1 dolkblad af brons, 1 bearbetadt benföremål, 1 bågskyddsplatta.

5. *Barrow, Langton Down, Dorset* (British).
2 flintyxor (närmast liknande rundt om slagna yxor).

6. *Barrow i Dorset* (British).
8 jetpärlor, 5 hvita pärlor (Elfenben?), funna i en urna.

7. *Brandon, Suffolk* (British).
1 bågskyddsplatta af klorit, 1 urna.

8. *Cambridgeshire* (British).
Jetknappar och pärlor, 1 bronsyxa, funna med ett skelett.

9. *Berkshire* (British).
1 dubbeleggad yxa, funnen med brända ben.

10. *"Seven Barrows" vid Lambourne Down, Berkshire* (British).
6 praktfulla flintpilar, 1 spjutspets af flinta (Evans fig. 264), 2 bronsdolkar, 1 jetknapp.

[1]) De i förteckningen uppräknade flintpilarna äro, såvidt ej annat angifves, af den typ, som beskrifvits sid. I. Fynd i barrows eller lösa fynd af ensamma klockbägare äro ej upptagna i förteckningen. Angående allmänna anmärkningar se noten sid. I.

11. *Abingdon, Berkshire* (British).

4 stora bärnstenspärlor, funna med ett skelett.

12. *Barrow i Hampshire* (British).

2 spetsnackade flintyxor. (Fyndet är från 1824).

13. *Stenkista i Derbyshire* (British).

1 flintyxa af yngsta typ.

14. *Barrow vid Broughten i Lincoln* (British).

1 flintspets, flintspån, 1 kopparpil, 1 lerkärl ("Cinerary Urn").

15. *Barrow vid Hambleton Moor, N. R. Yorkshire* (British).

1 liten skafthålsyxa, närmast af dubbeleggad typ.

16. *Barrow vid Ayton East Field, Semer Moor, N. R. Yorkshire* (British).

4 flintyxor (antagligen mycket sena typer).

17. *Gerrick Moor, Skelton N. R. Yorkshire* (British).

1 skafthålsyxa (något fascetterad), 1 lerkärl.

18. *Barrow i E. R. Yorkshire* (British).

1 dubbeleggad yxa.

19. *Barrow i Yorkshire* (British).

3 gedigna, cylindriska kalkpjäser med figurer och ornament till stilen påminnande om Medelhafszonens.

20. *Barrow vid Driffield, E. R. Yorkshire* (British).

1 bågskyddsplatta med guldnitar i de fyra hålen, 1 bronsdolk, 2 bärnstenspärlor, 1 benknapp, 1 flintpil (utan hullingar).

21. *Barrow nära Sixpenny Hill, N. R. Yorkshire* (British).

3 praktfulla flintpilar, flintspån.

22. *Stenkista på Holyhead* (British).

Stort jetsmycke af talrika pärlor.

23. *Barrow på Irland* (British)

5 stora bärnstenspärlor, flintaffall, 1 liten urna.

24. *Donegal, Irland* (Ashmolean).

Ett tunnt, cirkelrundt guldblad med ett kors och ornament i relief (fig. 56). Funnet på bröstet af ett skelett.

25. *Long Barrow i Wiltshire* (British).

4 rombiska flintpilar.

26. *Barrow på Morgan Hill, Wiltsh.* (British).

2 flintpilar, 1 flintspån.

27. *Long Barrow i Wiltsh.* (British).

1 bronsdolk, 1 flintpil, brända ben.

28. *Barrow vid Bulford Down, Wiltsh.* (British).

1 skafthålsyxa, 1 skelett.

29. *Barrow nära Stonhenge, Wiltsh.* (British).

1 dubbeleggad yxa.

30. *Barrow i Wiltsh.* (British).

1 smycke af 6 pärlor och 3 plattor af bärnsten.

31. *Barrow i Wiltsh* (British).

1 smycke af 24 pärlor och 8 plattor af bärnsten, 70 lösa bärnstenspärlor.

32. *Barrow nära Winterslow Hill, Wiltsh.* (Ashmolean).

1 bågskyddsplatta, 1 bronsdolk, 1 klockbägare, 1 skelett.

33. *Bell Barrow, Wiltsh.* (Ashmolean).

1 kopparblad, 1 kopparspets, 26 koniska bärnstenspärlor, 1 klockbägare.

34. *Barrow i Wiltsh.* (Devizes).

1 liten dubbeleggad yxa.

35. *Barrow i Wiltsh.* (Devizes).

9 bärnstenspärlor.

36. *Barrow i Wiltsh.* (Devizes).

1 cirkelrundt guldblad med ett kors och ornament i relief (fig. 55).

37. *Stenkista i Wiltsh.* (Devizes).

6 elfenspenspärlor, brända ben.

38. *Barrow i Wiltsh.* (Devizes).

12 pärlor af bärnsten, 4 af jet och 10 af glas.

Stonhenge Barrow 39, Wiltsh. (Devizes)

1 flintspjut (af typ Evans fig. 264), 1 klockbägare, skelett.

39. *Upon Lovel, Golden Barrow, Wiltsh.* (Devizes).

11 (ursprunglingen 13) cylindriska knappar af guldbleck (fig. 62), 1 stor bröstplåt af tunnt guldbleck, rikt ornamenteradt, 1 koniskt föremål af tunnt guldbleck (fig. 64), 2 runda knoppar af tunnt guldbleck, 1 skifva af elfenben(?), öfver 1000 bärnstenspärlor, 1 bronsdolk, 1 bronsnål, 1 lerkärl ("Incense Cup"), 1 lerkärl ("Food Vessel").

40. *Upton Lovel, Barrow 4, Wiltsh.* (Devizes).

Benspetsar, jetring, dubbeleggad yxa, flintyxa (närmast af per. I), 2 flintyxor (degenererad typ II), 3 svarta, olivformade pärlor.

41. *Ashton Valley, Barrow 6, Wiltsh.* (Devizes).

1 dubbeleggad yxa.

42. *Ashton Valley, Barrow 8, Wiltsh.* (Devizes).

1 dubbeleggad yxa.

43. *Fovant Barrow 9, Wiltsh.* (Devizes).

3 praktfulla flintpilar, bronsyxa.

44. *Woodgates Barrow 8, Wiltsh.* (Devizes).

15 bärnstenspärlor (däraf 3 olivformade), 1 litet lerkärl.

45. *Fynd från olika Barrows, Wiltsh.* (Devizes).

15 bärnstenspärlor, 10 glaspärlor, 5 jetpärlor.

46. *Barrow, Marlborough Downs, Wiltsh.* (Devizes).

Flintyxa, närmast af tunnackad typ (fyndet är från 1802).

47. *Normanton, Bush Barrow 158, Wiltsh.* (Devizes).

Stenhammare med skafthål, bronsyxa af per. I, 2 bröstplåtar af mycket tunnt guldbleck (fig. 60, 61), benring, slutande i 5 trekantiga flikar (fig. 68), 2 bronsdolkar (1 med guldbeläggning på fästet), 1 plåt af tunnt guld.

48. *Barrows vid Normanton, Wiltsh.* (Devizes).

6 bärnstenspärlor, 3 guldpärlor, 5 bronsdolkar.

49. *Wilsford, Barrow 18, Wiltsh.* (Devizes)

Bronsyxa af per. I, 1 egendomligt bronsredskap med ornamentering i stil per. I, dubbeleggad, yxa 1 vildsvinsbet.

50. *Winterbourne Stoke, Barrow 18, Wiltsh.* (Devizes).

6 bärnstenspärlor, 2 lerkärl.

51. *Druide Barrow 33, Wiltsh.* (Devizes).

10 små bärnstenspärlor, 3 glaspärlor.

52. *Amesbury, Barrow 26, Wiltsh.* (Devizes).

13 pärlor och 1 knapp i bärnsten, 2 jetpärlor.

53. *Barrow på Windmill Hill, Avebury, Wiltsh.* (Devizes).

1 dubbeleggad yxa, 1 litet lerkärl ("Grape Cup"), 7 skelett.

54. *Rothie, Fyvie, Aberdeenshire* (Edinburgh).

Jetsmycke bestående af 76 pärlor och 6 plattor, 2 bärnstenspärlor, 1 kopparfragment, 1 bägare utan ornament.

55. *Collessie, Fife* (Edinburgh).

2 klockbägare, bronsdolk med guldbeläggning på fästet (fig. 65), brända och obrända ben.

56. *Isle of But, Skotl.* Edinburgh.

Jetsmycke af 100 pärlor och 6 plattor, 1 bronsdolk, 1 lerkärl ("Food-vessel").

57. *Fyrish. Evantoun, Rosshire* (Edinburgh).

1 klockbägare, 1 praktfull bågskyddsplatta, 1 skelett.

58. *Callachally, Glenforsa, Mull* (Edinburgh).

1 klockbägare, 1 bågskyddsplatta, 1 bronsdolk.

59. *Stenkista vid Icaling Skotl.* (Edinburgh).

Stort jetsmycke, 1 kopparspets, 1 lerkärl ("Food Vessel").

60. *Tumulus Lanarkshire* Edinburgh.

3 bärnstens- och 6 jetpärlor i form af små skafhålsyxor.

61. *Stenkista vid Barnhill, Broughty Ferry, Forforshire* (Edinburgh)

1 bronsdolk, 2 runda plattor af tunnt guldbleck med nedvikta kanter (fig. 59).

62. *Arbroath, Forforshire* (Edinburgh).

2 bronsdolkar, 1 bronsblad, flintskärfvor, 1 liten glaspärla, 3 lerkärl (2 "Cinerary Urns", 1 "Cup Urn").

63. *Arran, Skotl.* (Edinburgh).

1 bronsdolk med guldbeläggning på fästet.

64. *Dumbarton, Skotl.* (Edinburgh).

4 flintpilar, 2 hvita pärlor (elfenben?), 1 lerkärl ("Cinerary Urn").

65. *Stenkista, Upper Bogudlie, Skotl.* (Edinburgh).

2 klockbägare, 1 flintknif.

66. *Oban, Skotl.* (Edinburgh).

1 dubbeleggad yxa, 1 lerkärl ("Cinerary Urn").

67. *Stenkista vid Dairsie, Fifeshire* (Edinburgh).

1 klockbägare, 4 flintpilar.

68. *Stenkista i Tumulus vid Huntiscarth, Orkney* (Edinburgh).

4 runda, tunna guldblad med ornament i relief (fig. 57), 27 delvis fragmentariska bärnstenspärlor.

69. *Melfort, Argyllshire* (British).

Stort smycke af jetpärlor, 2 armringen af brons, obrända ben.

70. *Barrow vid Snowhill, Gloucester* (British).

Dubbeleggad yxa, bronsdolk af per. I.

LIHULTYXOR

Skala $^2/_3$.

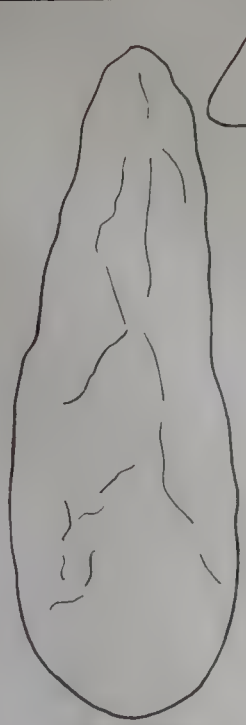

Fig. 1. Dalsl.

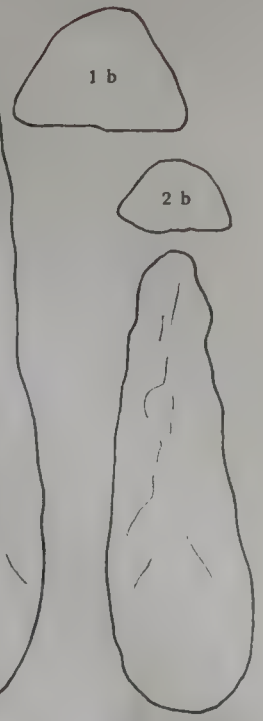

Fig. 2. Dalarna

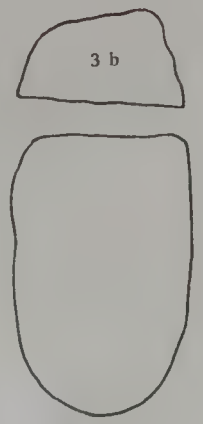

Fig. 3. Dalsl.

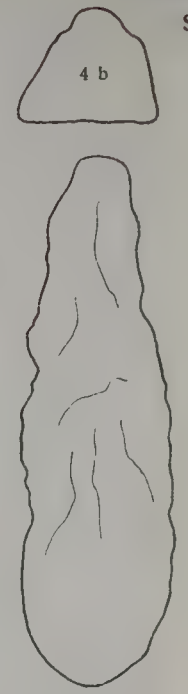

Fig. 4. Lihult

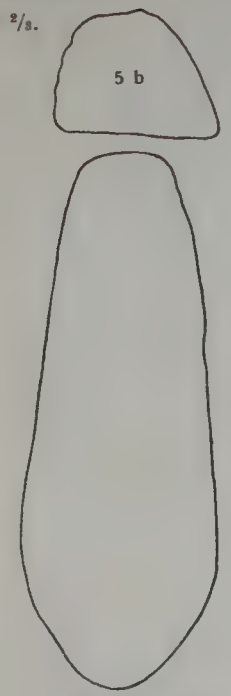

Fig. 5. Backa

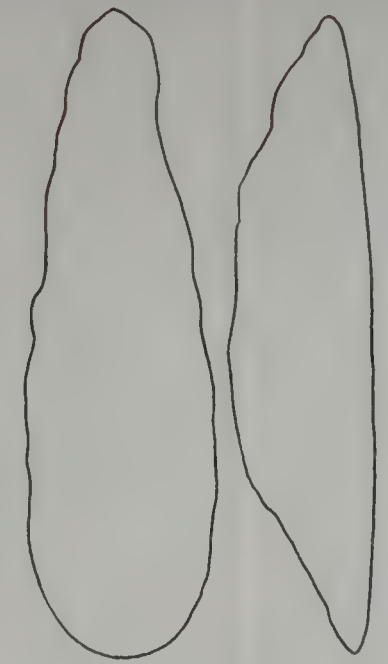

Fig. 6. Vg.

Fig. 7. Dalsl.

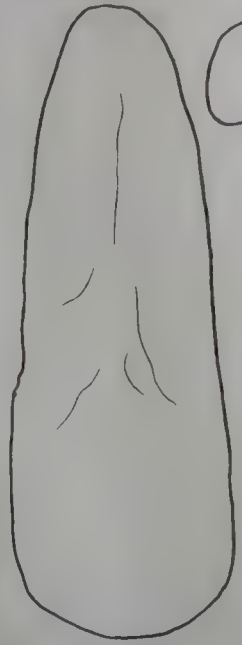

Fig. 8. Dalsl.

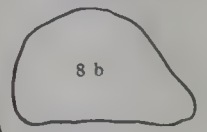

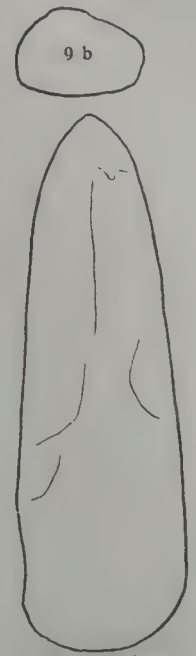

Fig. 9. Dalarna

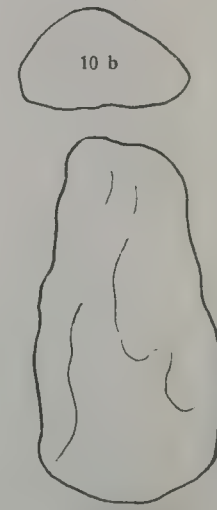

Fig. 10. Skåne

Fig. 11. Sörml.

Fig. 12. Norge.

OVALEGGADE TRINDYXOR

Skala 1/3

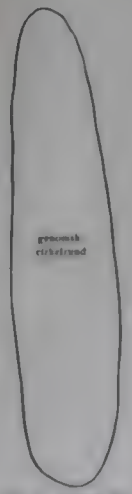

Fig 1 Kalmar län

Fig 2 Kalmar län

Fig 3 Kalmar län

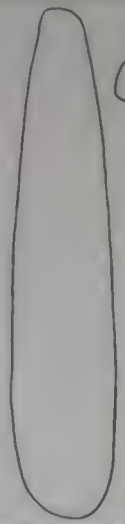

Fig 4. Jönköpings län

Fig. 5. Kalmar län

Fig. 6 Kalmar län

Fig. 7. Kalmar län

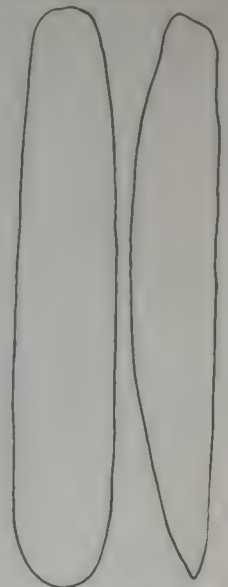

Fig 8 Bohuslän

Fig 9 Halland

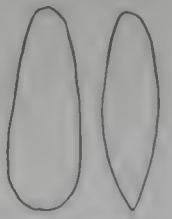

Fig 10 Dalsland

Fig 11 Bohuslän

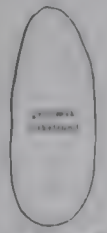

Fig 12 Gömme Boh

Fig 13 Gömme Boh

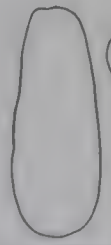

Fig 14 Slänge Boh

Fig. 15. Slänge, Boh.

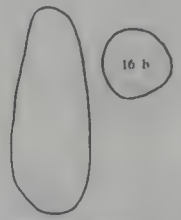

16 Frändefors Dalsland

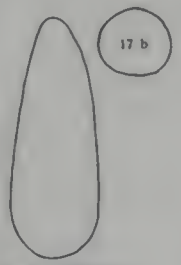

Fig 17 Lihult Boh

Fig 18 Skåne

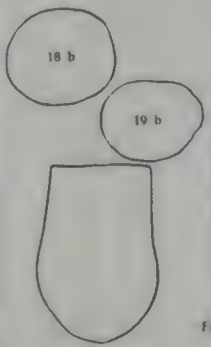

Fig 19 Backa Vg

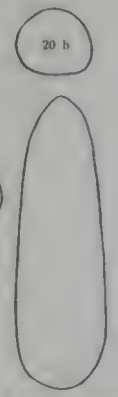

Fig 20 Dalsland

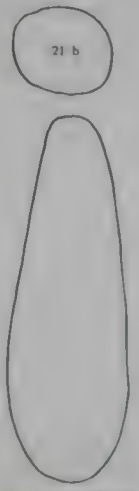

Fig 21 Gestrikland

Fig 22 Skåne

Fig 23 Skåne

Fig 24 Vg

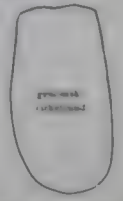

Fig 25 Backa Vg

Fig 26 Backa Vg

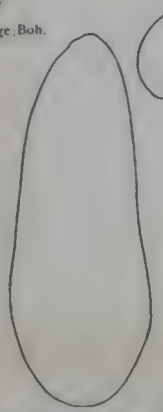

Fig 27 Backa Vg

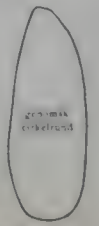

Fig 28 Vg

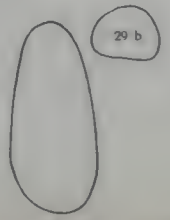

Fig 29 Backa Vg

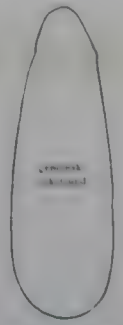

Fig 30 Bohuslän

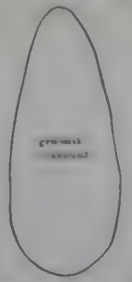

Fig 31 Sikhall Dalsl

Fig 32 Frändefors Dalsl

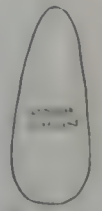

Fig 33 Vg

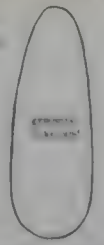

Fig 34 Backa Vg

Fig 35 Backa Vg

Fig 36 Backa Vg

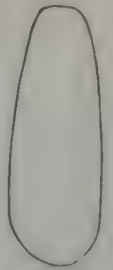

Fig 37 Backa Vg

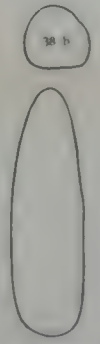

Fig 38 Backa Vg

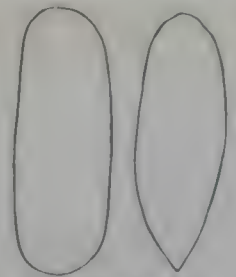

Fig 39 Haverlöf Danmark

Fig 40 Kalmar län

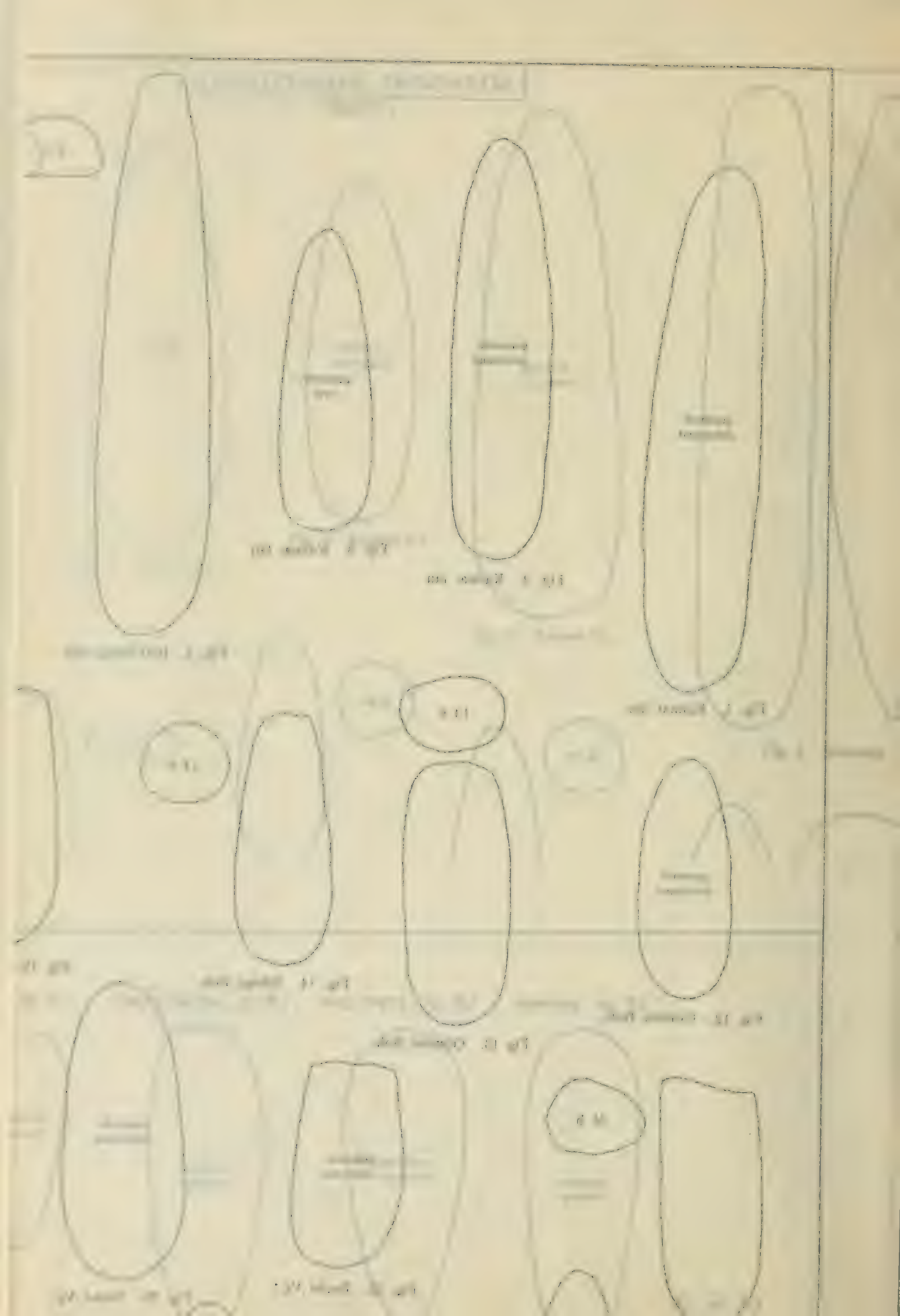

SMALEGGADE TRINDYXOR

Skala $\frac{1}{3}$

Fig. 1 Vg

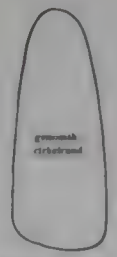

Fig. 2 Backa Vg

Fig. 3 Backa Vg.

Fig. 4. Kalmar län

Fig 5. Dalarne

Fig. 6 Vermland

Fig 7 Bohuslan

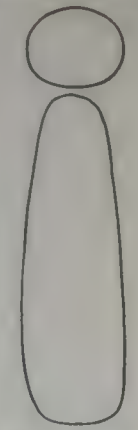

Fig. 8. Kalmar län

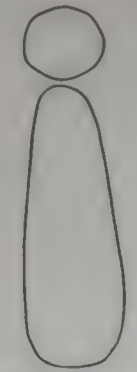

Fig 9. Kalmar län

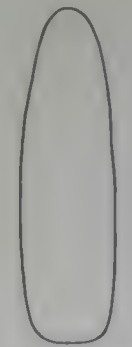

Fig 10 Dalarne

Fig 11 Uthult Bohuslän

Fig 12 Uthult Boh

Fig 13 Kalmar län

Fig 14 Kalmar län

Fig. 15. Skåne

Fig 16 Skåne

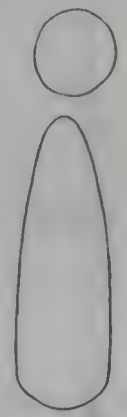

Fig. 17. Skåne

Fig. 18. Skane

Fig 19. Dalarne

Fig 20 Vermland

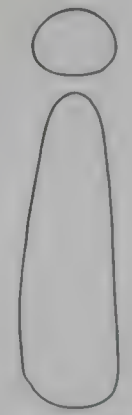

Fig 21 Vermland

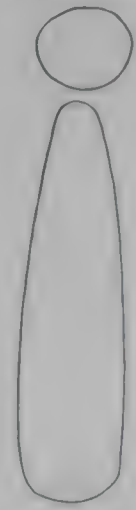

Fig 22 Skåne

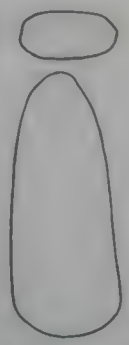

Fig. 23 Slänge Boh

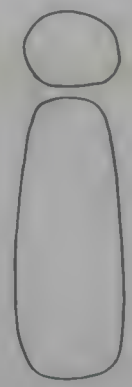

Fig 24 Danmark

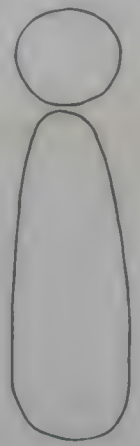

Fig 25 Danmark

Fig 26 Brabandso Danmark

Fig 27 Danmark

Fig 28 Skåne

Fig 29 Dalsland

Fig 30 Dalarna

Fig 31 Danmark

Fig 32 Dalsland

Fig 33 Danmark

Fig 34 Danmark

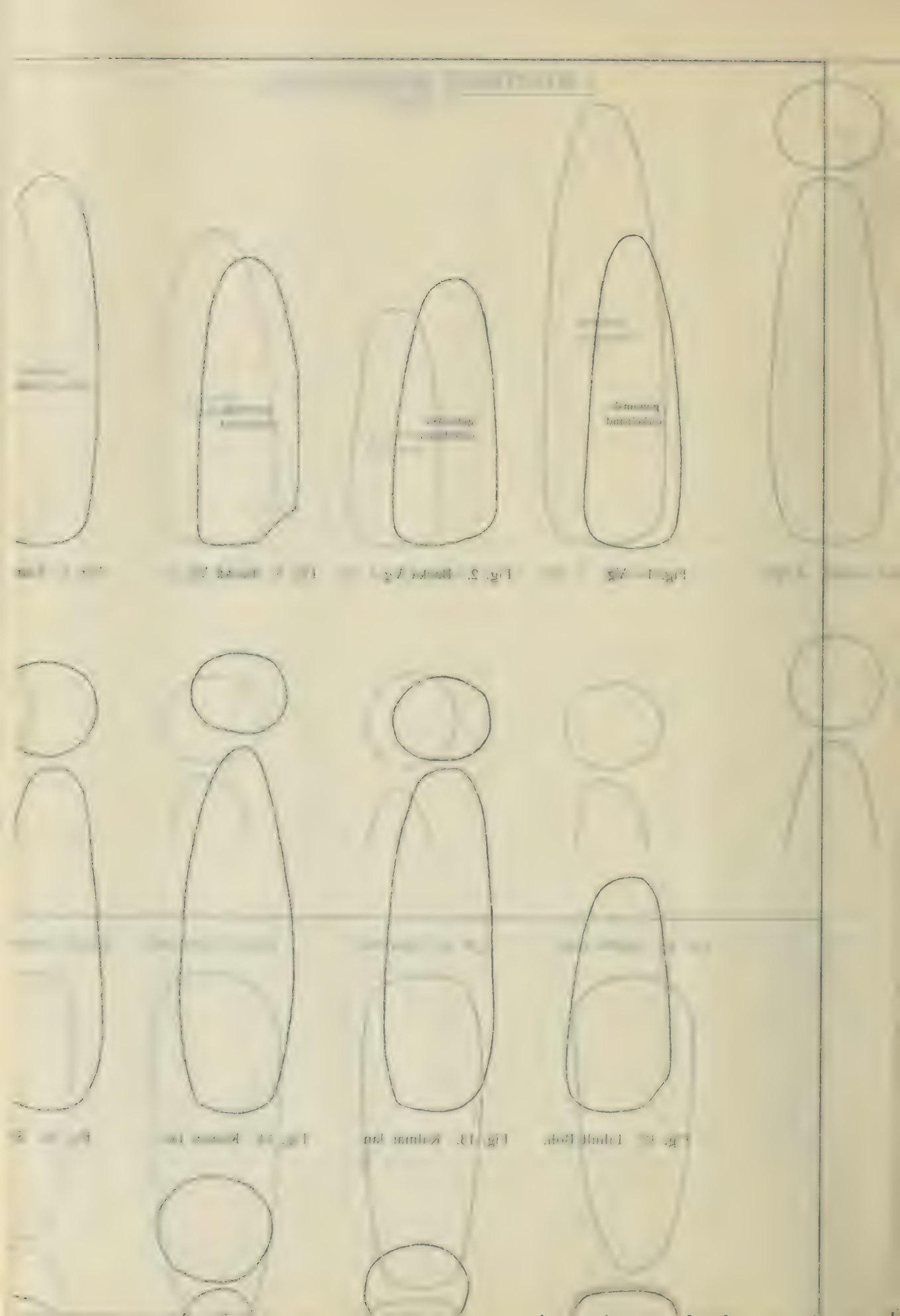

MEGALITEGGADE TRINDYXOR

Skala 1/2.

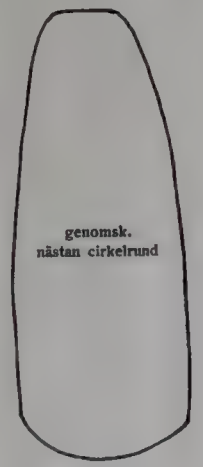

Fig. 1. Kalmar län

Fig. 2. Kalmar län

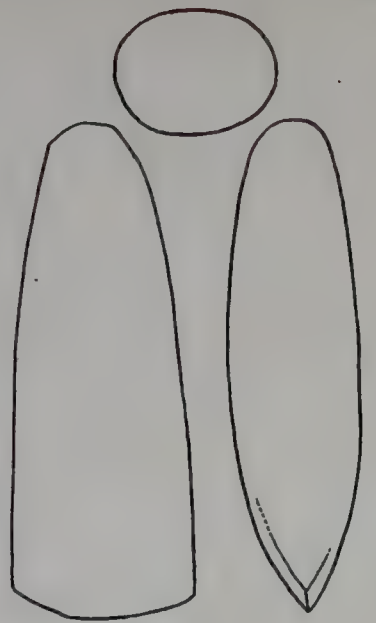

Fig. 3. Norge

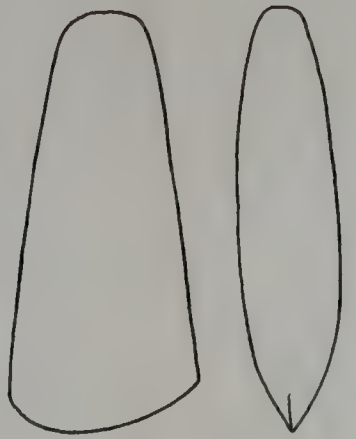

Fig. 4. Norge

Fig. 5. Skåne

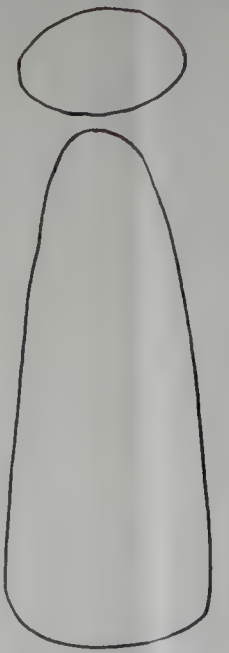

Fig. 6. Södermanland

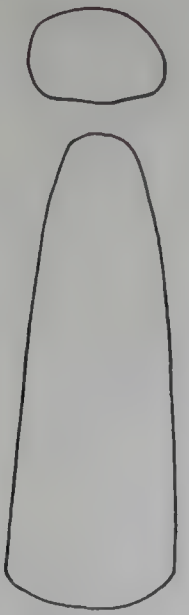

Fig. 7. Skåne

Fig. 8. Skåne

Fig. 9. Skåne

Fig. 10. Kalmar län

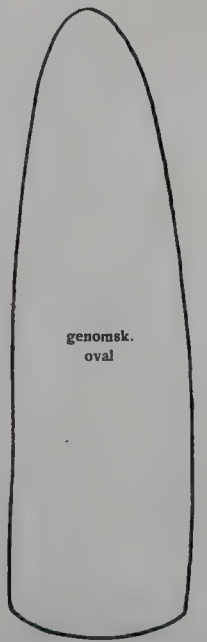

Fig. 11. Dalarne

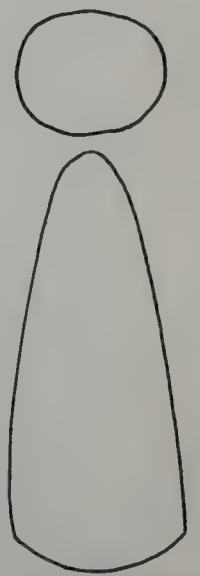

Fig. 12. Danmark

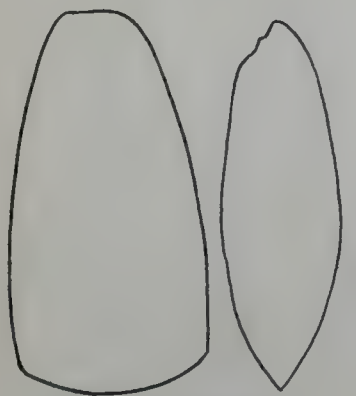

Fig. 13. Danmark

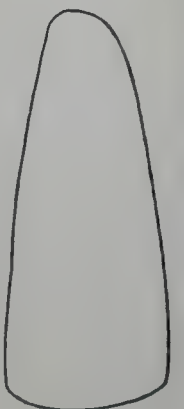

Fig. 14. Dalarne

Fig. 15. Kalmar län

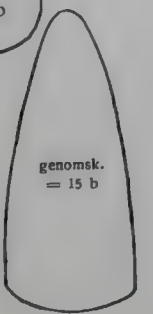

Fig. 16. Kalmar län

Fig. 17. Kalmar län

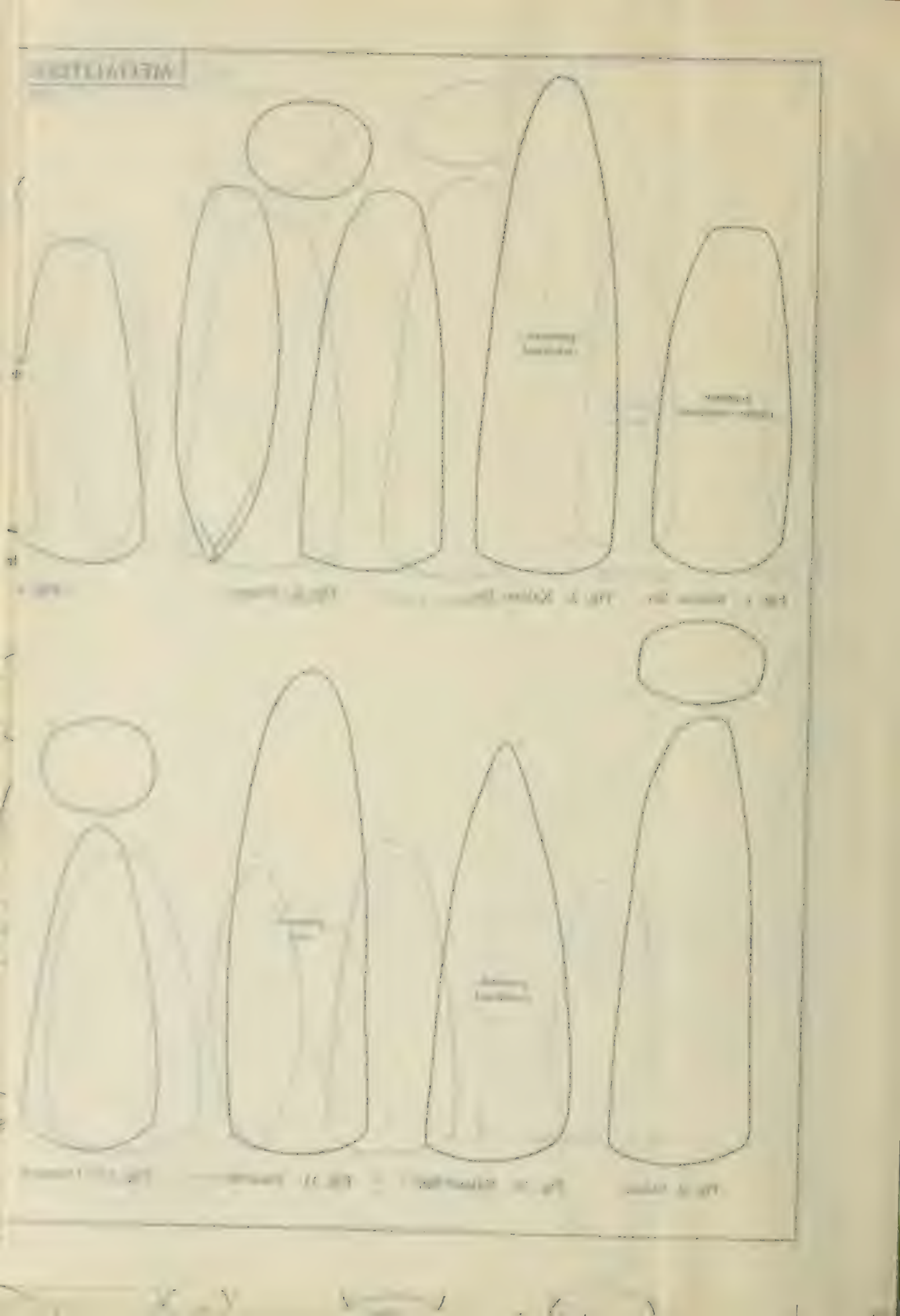

Rundt om slagna yxor och skifyxor.
Pics et tranchets campigniens.
Spetsnackade flintyxor af per. I.
Haches en silex à tête pointue, de la période I.
Flintyxor af typ II (tunnackade)
Haches en silex du typ II (à tête mince).
Flintyxor af typ II (ej direkt tunnackade)
Haches en silex du typ II (pas tout à fait à tête mince).
Flintyxor af obestämd typ eller yngre än typ II.
Haches en silex d'un type peu déterminé ou plus jeunes que le typ II.
Yxor i sten, utan skafthål.
Haches en pierre sans perforation.
Skafthålsyxor.
Haches en pierre perforée.

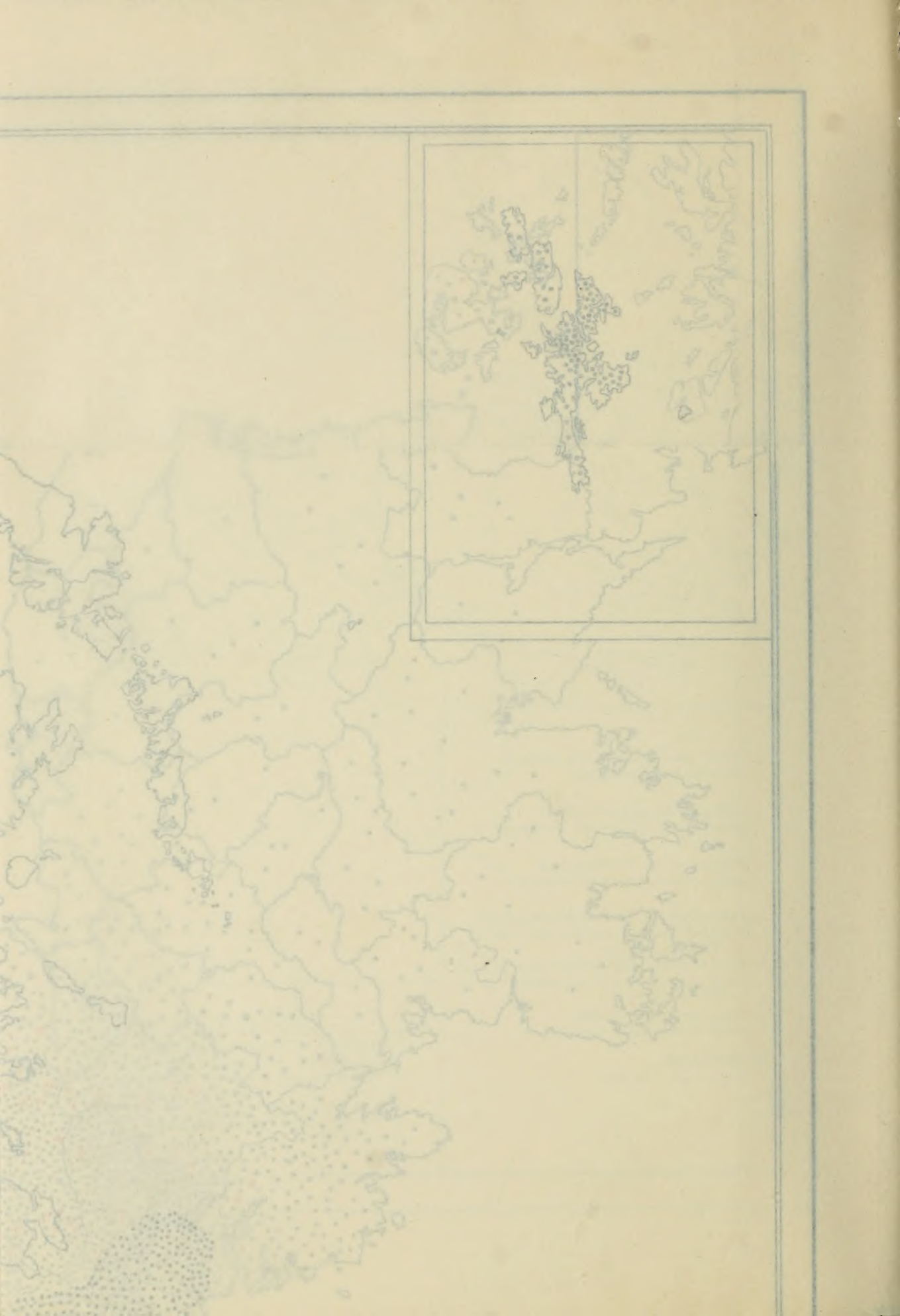

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 02 21 02 006 5